

V-42462

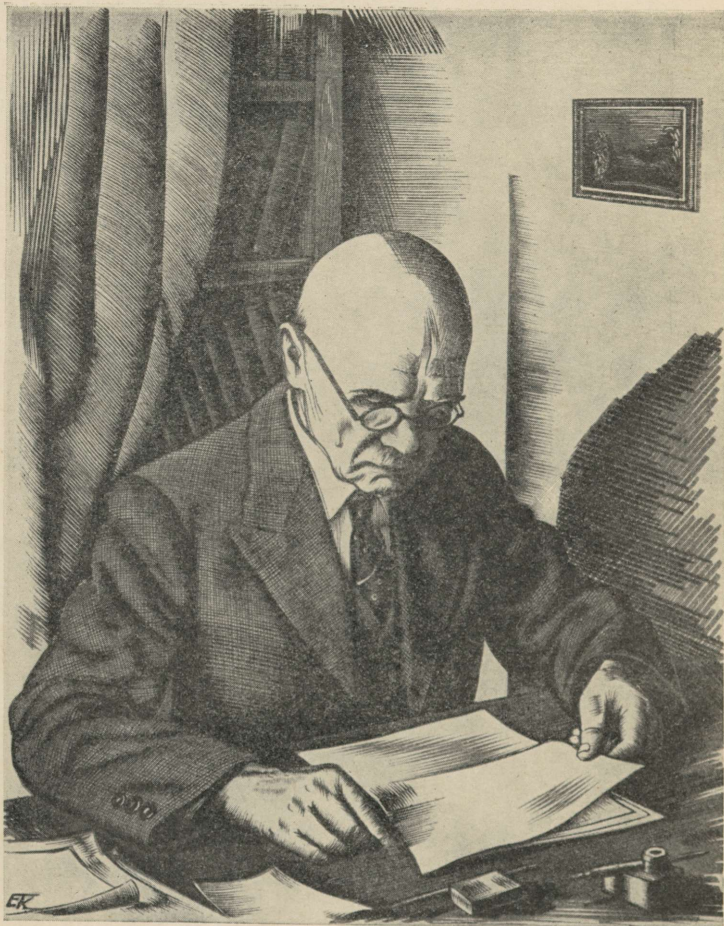
PAUL AMBUR

205

LAULURÄSTAS
HALLAÖÖS

LAULURÄSTAS HALLAÖÖS

Karl Eduard Sööt 1937. a. värvilise puugravüüri järgi.

V-42462

205

P. AMBUR

LAULURÄSTAS HALLAÖÖS

KARL EDUARD SÖÖDI ELU JA LUULE PIIRJOOINI

TARTU EESTI KIRJASTUS

Korrektor M. Kindlam.

„Noor-Eesti“ trükikoda, Tartu, 1942.

Eessõna.

Tänavu jõulu ajal pühitseb eesti luule vanameister Karl Eduard Sööt oma kaheksakümnendat sünnipäeva. Kaheksa pikka aastakümnet on uute aegade keerus olnud haruldaselt elamuste- ja muljeterikkad, rikkamad ja huvitavamad kui vabast mõnel rahulikul ajajärgul paar sajandit.

Karl Eduard Sööt on meie rahva teadliku rahvusliku elu ja viimase huvitavama ning sündmusrikkama ajaloo elav tunnistaja, teadlik kaasaelaja. Selle ajajärgu võitluste raskused ja saavutuste suurused peegelduvad tema elus ja loominguks.

Terava joonena läbib tema loomingut ohurikas ja visa võitlus, mida meie rahval, tema juhtidel ning vaimutungalde kandjatel on tulnud pidada imperialistliku slavismiga, mis idast peale surudes on alati püüdnud meie rahvast hävitada.

Karl Eduard Sööt on kogu oma pika eluea olnud vankumatuks ja kangelaslikuks sõduriks võitluses asiaatliku venestuse vastu, milles ta on näinud surmaohtu meie rahvale ja kultuurile. Oma võitlusvärskuse ja loominguksise löögijõu on ta alles hoidnud kuni kõrge vanuseni.

Järgnevad read tahavad tõmmata piirjooni selle visa võitleja elust ja loominguksist ning need seada korraga täies suuruses meie tänapäeva lugeja silmade ette. Teose kirjutamist on alustatud luuletaja seitsmekümne viienda sünnipäeva eelõhtul ja see on lõpetatud kaheksakümnenda eelõhtul. Need asjaolud on jätnud teosesse kahtlemata oma jäljed.

Käesolev teos pole määratud mitte kitsale kirjanduse eriharrastajate ringile, vaid laiale lugejaskonnale. Selle ülesanne on tutvustada tänapäeva inimesi meie luule vanameistri küllalt sisuka elu ja väärtusliku loominguksiga ulatuslikumalt, kui seda on võimaldanud seni ilmunud kirjandusajaloolised ülevaated.

Käesoleva teose eluloolise osa on kontrollivalt läbi vaadanud K. E. Söö t, kes on teinud rohkesti täiendusi lünkades ja parandusi faktides, mis seni ekslikult või ebaõigelt on kantud kirjandusloolistlesse ülevaadetesse. Avaldan vanameistrile selle vaeva eest südamlikku tänu.

Tänu avaldan samuti ka meie seast äraküüditatud A. Vaigla'le, kes omal ajal terve käsikirja läbi vaatas.

P. A.

Tartus, septembris 1942.

I. KARL EDUARD SÖÖDI ELUKÄIGUST.

1.

Karl Eduard Sööt sündis 26. detsembril 1862. a. Tartu lähedal Tartu (end. Vasula) vallas Lohkva külas, kus ta isa Jaak oli sel ajal Tuki tuuleveski rentnikuks. Tema esimesed lapsemuljed satuvad kokku rahvusliku ärkamise jõulisemate puhangutega.

Esimese eesti laulupeo ajal oli Karl Eduard juba kuueaastane poisike, kelle kodu asetses 11 kilomeetrit Tartust, Ilmatsalus, Kurvitsu talus, mille ta isa oli rendile võtnud 1868. a. kevadel.

Ta isa Jaak Sööt oli juba kahekümneaastase noor-mehena hakanud iseseisvaks põllumeheks. Esialgu pidas ta Meeri vallas Matsjaagu renditalu, siis kümme-kond aastat Tartu vallas Maramaa Traksi karjamõisat. Viimases oli ta tõusnud niivõrd jõukaks meheks, et võis 1864. a. kevadel kroonult rendile võtta Pangodi suurmõisa. Ent juba esimesel aastal tabasid teda seal suuremad õnnetused, nagu tulikahju ja rahehävitus, nii et ta oli sügisel sunnitud suurte kahjudega Pangodis mõisapidamise likvideerima. Ta siirdus oma venna juurde, kes oli Haage mõisa rentnikuks, appi sealset majapidamist juhtima, kuni mõne aasta pärast kolis Ilmatsalu Kurvitsule.

Sellest kolimisest on säilinud ka esimesi Söödi mälestusi, mis ta on kirja pannud palas „Puutumata“

järgmiselt: „Asumise ja ümberkolimise päev on mulle nagu tulekirjaga meeles märgitud. Hall, pilvine ilm, porine võsäärne tee. Isa kõnnib kõrval, ohjad peos. Mina istun, oma väikeste vendade ja õe seltsis, kõrgel kraamikoorma otsas. Kui vanker ühe ratta päält teise pääle langeb, kahmame karjudes ühestteisest kinni. Ema, kes vankri taga käib ja vitsaga Eesikut ja Mustikut ja lambaid järele hirmutab, vaigistab meid häälitsedes, et isa koormast kinni hoiab ja teda mitte ei lase ümber kukkuda.

Millal kraam pääle pandi, kust meie tulema hakkasime, seda ma ei mäleta. Võsäärne tee, see on minu mälestuses nagu läveks, mille üle ma maailma astusin, kus praegu liigun ja elan.“

Uue kodu „hooned olivad õlg-katusega, väikeste, tumedate akante ja madalate ustega. Isa võttis järgmisel päeval sae kätte ja saagis akna-haugud avaramaks, kuhu ta suuremad raamid selgete klaasruutudega sisse pani“¹.

Nii oli isa esimesi muresid uues kodus tупpa valguse soetamine, milline tegevus tema kohta on mitmeti sümboolne.

Kui ärksale põllumehele linna lähikonnas ei jäänud Jaak Söödile tundmatuks need rahvuslikud üritused, mis ärkamisajal Tartus liikuma pandi. Kui tegelik põllumees astus ta varsti peale Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi asutamist (1870) selle liikmeks, milleks jäi oma surmani.

Kodus ja lähemas ümbruses avaldus tema meeleerksus ja haridusepüüdlus selles, et ta oli soetanud endale tolle aja kohta võrdlemisi suure isikliku raamatukogu. Poja mälu järgi on selles kogus peale vaimuliku sisuga raamatute leidunud rohkesti ka ilma-

¹ K. E. Sööt, „Puutumata“ — „Linda“ 1904, lk. 68.

likke juturaamatuid ning enamik tollaegseid väheseid eestikeelseid populaarteaduslikke brošüürikesi mitmesuguste tulusate õpetuste ning juhatustega. Samuti polevat sealt puudunud J. V. Jannseni „Postimehe“ aastakäigud. Kui a. 1870 ilmus trükist C. R. Jakobsoni „Kolm isamaa kõnet“, siis olnud Jaak Sööt üks esimesi selle ostjaid. Kodus tutvustanud ta oma perekonda raamatutega pühapäeval peaaegu jutluse korras.

Jaak Sööt polnud saanud kooliharidust, vaid pidi leppima sellega, mis ta ise suutis õppida Hellenurme mõisakoolis käinud vanemaitl vendadelt ja raamatuid ning ajalehtedest, millede soetamise eest ta südilt hoolitses. Kirjaniku mälestuse järgi täiendanud ta isa oma raamatukogu pidevalt, kuni see enamikus Kurvitsu talu elamu mahapõlemisel a. 1901 hävinud.

Umbruskonnas oli Jaak Sööt heas lugupidamises. Ta oli tõsine, tagasihoidlik, sõnakehv ja töökas mees, kes hoolitses kõigiti oma perekonna ja majapidamise eest, kellel aga jätkus aega ja tahtmist tegelda ka ühiskonna asjadega. Ule neljakümne aasta, mille kestel ta pidas Kurvitsu renditalu, oli ta vahetpidamata vallavalitsuse või -kohtu juhtivaid liikmeid ja välistel asjaõidustel tihtipeale valla ametlikuks esindajaks. Kõik see ei jätnud muidugi mõju avaldamata lastele, kellesse juba maast-madalast istutati lugupidamine töö ning armastus raamatute ja hariduse vastu.

Et soode ja võsa keskel külast eemal seisev Kurvitsu talu oli Jaak Söödi sinnakolimisel äärmiselt haledas seisukorras — põllud kurnatud, sööti kasvanud, heina- ja karjamaad soostunud, hooned lagunenud —, siis nõudis selle kordaseadmise usinalt töömehelt ning kogu ta perelt suurt jõupingutust. Aja ja töökaite nappust tõendab asjaolu, et haridust hindav Jaak Sööt sai mahti oma poja Karl Eduardi kooli panna alles 13 aasta vanuselt. Esimesed tarvilikud juhatused kirja-

tarkuses oli isa küll pojale andnud ise talvistel jõude-
tundidel. Pidevalt ei saadud aga siiski poisi töökäsi
talu kordaseadmisest eemaldada ja nii oli Karl Eduardi
koolisaatmine aastast aastasse viibinud.

2.

Kasina lugupidamise tõttu naabruses oleva Ilmat-
salu külakooli vastu läks isa sellest mööda ja viis
poja Tartusse, esmalt ühte erakooli. Sealt siirdus poiss
varsti Tartu saksa seminari algkooli, mille lõpetas heade
tagajärgedega, nii et tema tunnistusele märgiti „Wird
für die Kreisschule empfohlen“². Selle märkuse täht-
susest kirjutab K. E. Sööt ise järgmist: „Ilma selleta
oleks mu elutee teissugusema pöörde saanud, kui ta
hiljemini tõepoolest kujunes. Ma oleksin jäänud kas
kodutallu isa juurde põllumeheks või oleksin asunud
linna meistri juurde õpipoisiks — kas trükikotta või
maalri juurde, eriti just maalri juurde, sest et pildid
olid mind ikka vallanud ja ma omapead joonistamises
olin tihtipeale katseid teinud juba enne kooliaega.

Kuid nagu öeldud, minu koolitunnistusel seisis
märkus, millega mind kreiskoolile soovitati — ja see
avaldas rohkem mõju vahest mu vanemate kui mu
enese peale. Ja ehk nendel rohke lastearvu juures
igasugune kulu küll suurt raskust sünnitas, tahtsid
nad siiski mulle edasiõppimist koolis võimaldada“³.

K. E. Söödil polnud aga sissepääs kreiskooli
siiski kerge. Takistust tikkus tegema mitte kooli,
vaid ristimistunnistus. K. E. Söödi teadmised ei vasta-
nud ta vanusele. Et nooremaid sisseastujaid oli

² K. E. Sööt, „Carl Heinrich Niggol †“ — „Eesti Kirjan-
dus“ 1927, lk. 143.

³ Seals., lk. 143—144.

rohkesti, siis ähvardas K. E. Sööti ukse taha jäämise hädaoht. Inspektori asetäitja C. H. Niggoli heatahtlikkuse tõttu, kes toimetas sel sügisel õpilaste vastuvõtmist, pääses Karl Eduard siiski kreiskooli, mille ta lõpetas a. 1881.

◀ Kurvitsu talu üksindusest, vabast loodusest ja füüsilist jõudu nõudva töö juurest ning omaste keskelt linna siirdumine — kehvade inimeste allüürnikuks ja sealt saksa kooli — tundus avarusega harjunud Karl Eduardile pigemini vangi sattumisena kui hariduslikkude eesmärkide taotlusena. See järsk pööre ja elumuutus jätsid tema iseloomu ja ellusuhtumisse märgatavad jäljed. Ta ei suutnud kuidagi harjuda ega täie arusaamisega suhtuda oma uude ümbrusse. Kuid isa usin, kohusetruu, vastutulelik, karmilt õiglane kuju on pojale ka linnamüüride vahel eeskujuks ja ohvri-meelse ema väsimatu hoolitsemine tema soojendavaks päikeseks, mis noormehel aitavad võita uue elu vastikused ja raskused. Kõigest sellest kõneleb kirjanik sageli oma hilisemais luuletusis.

Nagu teame, seisis tollaegsetes koolides õpetus suurelt osalt sõna-sõnalises õppetükkide pähetuupimises. Eriti tuli seda teha saksa algkoolidesse siirdunud eesti õpilastel, kes selleks, et õppetükke omade sõnadega vabalt ümber jutustada, ei valitsenud veel küllalt õppekeelt. Seepärast ongi täiesti arusaadav, et vabadusega harjunud Karl Eduard Söödile tundus saksakeelsete piibllilootükkide ja laulusalmide pähetuupimine otse piinana.

Kreiskoolis olnud K. E. Söödi enda seletuse järgi seisukord veidi parem. Osalt olnud see tingitud õpilaste edenened keeleoskusest, osalt õpetajate vabameelsemaist vaadetest. Tolleaegne kreiskooli õpilaskond koosnenud enamikus eestlastest. Umbes viis protsenti olnud muulasi, peamiselt lätlasi ja juute. Lõpp-

klassides olnud eriti rohkesti vanemaid, 17- ja 18-aastasi maapäritoluga poisse. Need moodustanud eneste keskel eri rühmituse, kes olnud rahvuslikult meelestatud. Omavahel rääkinud nad alati eesti keelt. Ka käidud sageli „Vanemuise“ kõne- ja näitemänguõhtuil ning Eesti Kirjameeste Seltsi koosolekuil, kust saadud rahvuslikku eneseteadvust. Karl Eduard Sööt olnud nende üks sagedamaid külastajaid.

Hiljemini on K. E. Sööt sageli tänutundes meelde tuletanud oma õpetajat C. H. Niggolit, kes kreiskooli viimase klassi õpilasi on tutvustanud ka „Kalevipojaga“, mis mõjunud rahvuslikult virgutavalt. Omaenda ütluse järgi saanud K. E. Sööt sellest hoogu kirjanduslikuks tegevuseks ja iseteadvust ning kindlust rahvuslikes tunnetes⁴. Ka teised õpetajad olnud rahvuslikes küsimustes kaunis leplikud. K. E. Sööt peab seda õpetaja C. H. Niggoli teeneks, kes autoriteetse koolimehena ja kasvatuslike uuendusküsimustega tegelejana olnud kaasõpetajate seas teatavas lugupidamises.

K. E. Söödi füüsilise ja vaimse arenemise aastad langevad ajajärku, kus avalikkuses rohkesti tegeldi rahvuslike küsimustega. Eesti Aleksandrikooli rahakorjanduse propagandaga käisid kaasas suuremad polemiseerimised ja rahvuslike küsimuste selgitamised. Ka avaldas Eesti Kirjameeste Selts oma algaastail intensiivset rahvuspropagandalist ja kirjastuslikku tegevust. Seega oli rahvuslik äratustöö käima pandud mitmel rindel ja vähe leidis ärksamaid isikuid, eriti eesti õppiva noorsoo seas, keda see puudutamata jättis.

Karl Eduard Sööt elas hilisemal kooliaastail oma nooremate vendade Ludvigi ja Eduard Georgiga ühes-

⁴ K. E. Sööt, „Carl Heinrich Niggol †“ — „Eesti Kirjandus“ 1927, lk. 145.

koos omaette korteris. Ludvig oli H. Laakmanni trükikojas ladujaks. Nagu teame, trükiti sel ajal H. Laakmanni trükikojas „Eesti Postimeest“ ja rohkesti ka eestikeelseid raamatuid. Neid tõi Ludvig trükikoja raamatukogust koju lugemiseks. Nii võis Karl Eduard juba koolipõlves ühenduses olla eesti uuema ja värskema kirjanduse ning ajakirjandusega.

Juba seminari algkoolis muutus K. E. Sööt tähelepanelikuks kirjanduse vastu⁵. Ta enda seletuse järgi andnud selleks tõuke üks noor seminarist-praktikant, kes õppetunnis ülistanud luule väärtust ja seadnud luuletajakutse kõrgemaks igasugusest käsitööst, mille vastu K. E. Sööt isa ja onu eeskujul, kes hinnanud eriti tegelikku tööd ja selle oskust, tundnud suurt huvi. Need töö ja väärtuste ümberhinnangud mõjunud esialgu otse rabavalt. Selle tagajärjel hakanud ta esimesi eneseavalduskatseid tegema lugemikus leiduvate saksa-keelsete luuletuste tõlkimisega eesti keelde. Kreiskoolis hakkas ta juba iseseisvalt salmikuid looma. Bibliograafilistel andmetel on K. E. Söödi sulest esimesed trükitud read ilmunud 9. novembril 1882. aastal „Oleviku Lisalehes“ nr. 46.

3.

Kui K. E. Sööt peale kreiskooli lõpetamist a. 1881 siirdus isatallu ja hakkas talutöö kõrval pidama ka Ilmatsalu vallakirjutaja ametit, oli ta ärkamisaja vaimust ja ideedest täiesti läbi imbunud. Ta asus innukalt nende teostamisele. Peaaegu igal nädalal käidi

⁵ K. E. Sööt, „Mälestusi esimesist kirjanduslikest katseist“ — „Looming“ 1930, lk. 627—628.

kord koos näitemänguharjutustel. Näitemängude ettekandmisega lähemas ja kaugemas ümbruses koguti raha valla raamatukogu asutamiseks.

Ilmatsalu vallakirjutajana tegi K. E. Sööt koos oma isaga, tolleaegse vallavanema-abiga, kaasa ka 1882.—83. a. toimunud Manasseini revideerimisega seoses olnud rahvuslike reformide ja püüdluste puhangu. Rahvuslikus vaimustuses loodeti sellest Vene keskvalitsuse aktsioonist palju tulu eestlusele. Nagu teame, muutus aga revideerimine tegelikult teetasandamiseks järgnevale venestusele.

See huvitav ja tegevusrikas ajajärk K. E. Söödi elus ei kestnud kaua. 1883. a. sügisel võeti ta sõjaväkke sundaega teenima, kus tuli leppida Vene sõjaväeteenistuse valjuse ja piinarikka drilliga Poola lagedail liivaväljadel. Aasta lõpu poole, kui K. E. Sööt sai roodukirjutajaks, muutus ta olukord küll veidi kergemaks. Lõplikult vabanes ta sõjaväest 1884. a. sügisel ja sedagi tänu heale õnnele. Vastavalt tolle aja tavale vabastati viimasel sügisel vastuvõetud noortest sõduritest liisu läbi neljas osa.

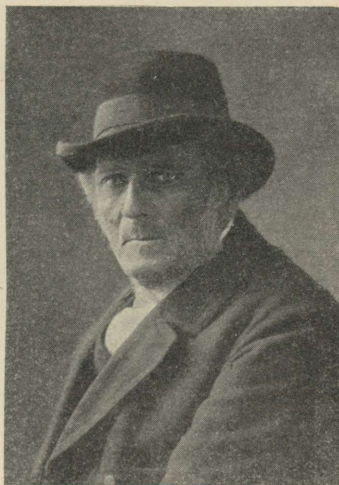
K. E. Sööt oli õppinud vene kroonut tundma selle halvemast ja ebainimlikumast küljest. See ei lasknud tekkida sõbralikke ega sooje tundeid Vene keskvalitsuse korralduste vastu, kes vahepeal ka Baltimail oli asunud hoolimatult teostama slavofiilide ideoloogiat, mille kohaselt kõik piirimaade väikerahvad tuli sulatada suurvene rahvasse. Selleks oli vajalik kõigepealt üle suure Venemaa panna kehtima ühtlane administratiivkord ja asjaajamises ühtlane riigikeel.

Juba a. 1883 pandi Baltimaade koolides maksuma vene keel. A. 1885 viidi koolid haridusministeeriumi alla ja a. 1887 seati sisse vene inspektorid ning määrati vene keel sunduslikuks õppekeeleks. Samal ajal viidi

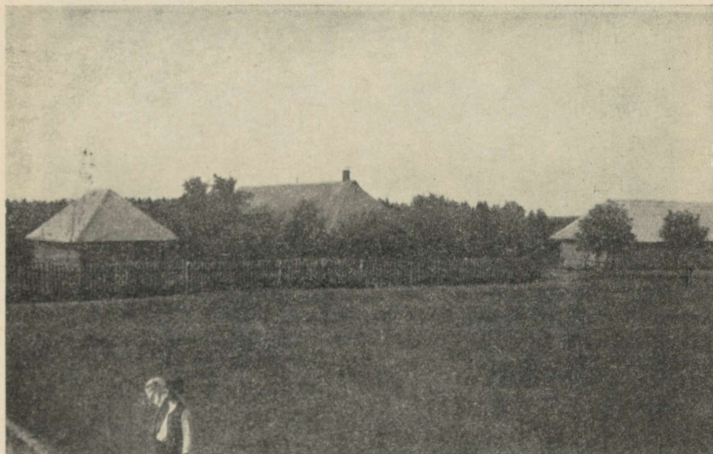
TAHVEL II.

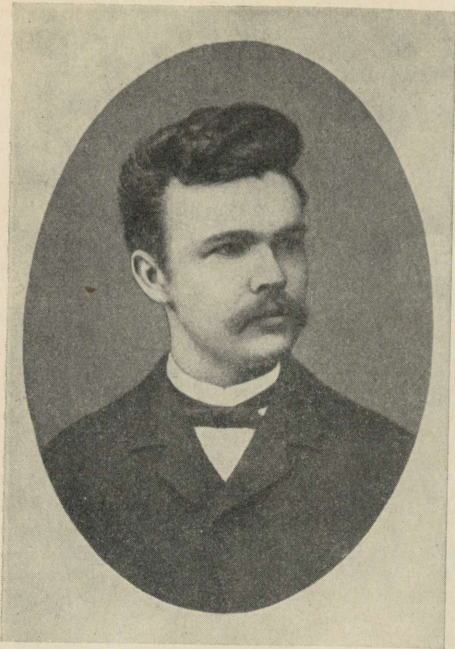
Karl Eduard Söödi ema.

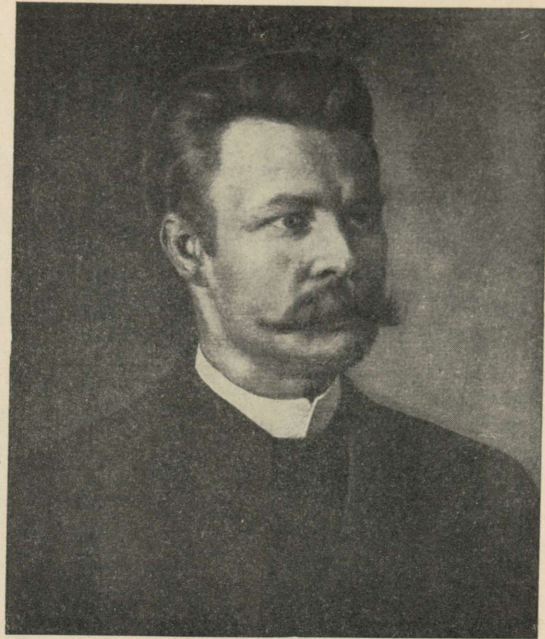
Karl Eduard Söödi isa.

Kurvitsu talu hooned, ait, elumaja ja laut.

Karl Eduard Sööt 1884. a.

Karl Eduard Sööt T. Grenzsteini maali järgi
(1892. a.).

läbi ka venestus teistel aladel. A. 1888 teostati politsei-reform, a. 1889 seati sisse vene kohtukorraldus jne. Vene keskvalitsuse reformide teostamine Baltimail kärpis järk-järgult eestlaste rahvusliku kõrglennu tiibu ja tumestas väljavaateid tulevikku.

Peale sõjaväeteenistusest vabanemist peatus K. E. Sööt lühikest aega Kurvitsul. Kuid ta ise ega ka vanemad ei pidanud sobivaks, et ta oma jõu ja oskuse oleks rakendanud kurnavasse renditalu töösse, sest seal poleks juba varemalt ilmsiks tulnud kirjamehe-kalduvused talle ometi mitte vastavaks tegevuseks mahti ega hingerahu andnud. Noormehe tulevik tuli rajada teisele alusele, kui see oli olnud isal. Tal tuli luua iseseisev elamine. Koha saamine tol ajal polnud ilma mõisniku eestkostmiseta kerge. Ainult vallakirjutajate kohad olid talumeeste anda, sest seal olid nemad valijaks. Kuid neid kohti polnud kerge saada.

Kohaküsimus lahenes aga pea soodsalt. Sõjaväeteenistusse mineku puhul oli K. E. Söödi asemele Ilmatalu vallakirjutajaks palgatud Joh. Matto, kes oli juba enne mitme Tartu ümbruskonna valla kirjutajaks. K. E. Söödi kroonuteenistusest kojutuleku puhul soovisid koduvalla juhtivamad mehed näha teda jällegi vallakirjutaja kohal. Aga Joh. Matto tegi omalt poolt noormehele ettepaneku — ta tulgu maalt linna temale abiliseks. K. E. Sööt nõustus ettepanekuga meelsasti ja siirdus Tartu.

Matto abilisena tuli tal kokku puutuda peaaegu kõigi Tartu ümbruskonna valdade meestega, kes linnas käies said ka oma vallavalitsuse ja kohtu kantseleisse puutuvad asjad ära õiendada, sest kõigi Tartu ümbruskonna valdade asjaajamine oli koondunud Joh. Matto elukorterite ruumidesse. See moodus oli kõigile käepärane ja vastuvõetav.

Uuel kohal oli K. E. Söödil tööd rohkesti. Ainult suvel kõige kibedamal põllutööajal, kui maamehi vähe linnas liikus, oli veidi rohkem vaba aega. Kantseleitöösse töid vaheldust sagedased sõidud maale valla-valitsuste ja kohtute istungitele.

Vabal ajal tegeles K. E. Sööt oma lemmikala, kirjandusega. Ta püüdis innukalt süveneda kirjandusteooriasse, peamiselt poetikasse. Samal ajal luges ta ka palju kirjandust. Eriliselt hakkas teda köitma ungari luuletaja Sándor Petöfi looming, mis saksakeelsete tõlgete kaudu talle näppu puutus. Samuti oli ta ka saksa luule innukas lugeja. Omaenda luulekatsetusi ja tulemusi avaldas ta „Olevikus“ ja „Postimehes“.

Kuid linnaski ei saanud ta ennast ainuüksi pühendada kutsetegevusele ja kirjandusele. Need ei rahuldanud teda täiel määral. Ta otsis meelelahutust seltskonnatöös. Linna siirdudes oli ta astunud kohe „Vanemuise“ seltsi liikmeks ja juba a. 1886 leiame teda esinevat seltsi juhatusliikmete hulgas abisekretärina⁶. Umbes samal ajal astus ta ka Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi liikmeks. Paaril järgneval aastal (1886—1888) tegutses ta varjunime „Mängula“ all August Wiera juhatusel „Vanemuise“ asjaarmastajate näitlejate trupis, eriti talupojatüüpide mängijana⁷. Samal ajal esines ka Eduard Vilde „Vanemuise“ laval varjunime „Lindenau“ all armastajate osades. 1887. a. alates leiame K. E. Söödi nime ka Eesti Kirjameeste Seltsi aastaraamatuis toodud seltsi liikmete nimekirjas. Kõik need andmed näitavad, et ta oma ametiala ja lemmikharrastuste kõrval töötas innukalt kaasa eesti seltsides.

⁶ „Vanemuine 1865—1925“, lk. 210.

⁷ Seals., lk. 222.

„Vanemuises“ töötades puutus K. E. Sööt kokku „Oleviku“ toimetuse liikmetega. Tal tekkis lähem tutvus „Oleviku“ toimetaja A. Grenzsteiniga, kes varem oli olnud juba mõnda aastat aktiivne „Vanemuise“ seltsi tegelane, töötades juhatuses kolm aastat, a. 1883—1885 abiesimehena ja a. 1887 esimehena⁸. Sel ajal oli A. Grenzstein veel innukas rahvuslane. Kui „Oleviku“ toimetuse liige A. Saal a. 1886 suvepuhkusele läks, kutsus A. Grenzstein tema asemele K. E. Söödi. Pärast A. Saali puhkuselt tagasitulekut jäi K. E. Sööt toimetusse edasi, kuid ta sai ka lehe talitusest endale mõningad ülesanded.

Umbes samal ajal tutvus K. E. Sööt Võrumaalt päritoleva noore salmisepa Jaan Parvega, kes elatas end Tartus lehtedele tehtavast kaastööst ja „Vanemuise“ teatrile näidendite tõlkimisest. Nende vahel sigis lähem sõprus Petõfi luuletusi lugedes, mille harrastajad mõlemad olid. A. 1886 „Oleviku“ toimetusse asumine oli teatud murranguks 23-aastase K. E. Söödi elus. Ta sattus tolleaegsesse Eesti vaimsesse keskusse andekama ning liikuvama vaimuga ajalehepeatoimetaja lähedaseks abiliseks.

K. E. Söödile pole A. Grenzstein siiski häid muljeid jätnud. Ta olnud peamiselt suur „karjääri-rüütel“, kes avalikus elus tahtnud alati esimest osa mängida. Kui tal see ei õnnestunud, siis polevat ta valinud abinõusid takistuste võitmiseks. Kirjas dr. Alverile kirjutab K. E. Sööt A. Grenzsteini kohta: „Üheks haiglaseks omaduseks oli tema juures piiramatu auahnus. Makskumise tahes, tema tahtis näha end mehena, keda rahvuslikkudes küsimustes oleks kõigis rahvakihtides peetud

⁸ „Vanemuine 1865—1925“, lk. 208—210.

esimeseks eesttõmbajaks ja tagantlukkajaks: teiste sõnadega, esimeseks viulimängijaks kooris.

Siin üks näide:

Eesti Kirjameeste Seltsi poolt pandi 1891. aastal Tartus toime Neljas Üldine Laulupidu. Peoluba saadi 1890. aasta suvel Lõuna-Eesti jaoks Liivimaa kubernerilt ja Põhja-Eesti jaoks Eestimaa kubernerilt. Loa hankijaks olid E. K. Seltsi juhatuse liikmed „Postimehe“ toimetaja K. A. Hermann ja koolidirektor Hugo Treffner.

Mul on selgesti meeles, kuidas ühel õhtupoolikul tuli A. Grenzsteinile kirjalik kutse esialgse peotoimkonna koosolekust osavõtuks. Ta oli aga juba mõni päev varemalt kuulujuttude kaudu teada saanud laulupeoluba saamise ja ühe koosoleku ärapidamise üle, kus üksikud toimkonnaliikmed olid esialgselt ära tähendatud. See kõik oli võidud ilma temata tema vastaste — K. A. Hermann ja H. Treffneri — poolt korda saata! Ei ta seda suutnud kuidagi ära seedida. Ta lausus: „Ah nii! Hermann ja Treffner on siis need mehed, kes laulupeoks on luba muretsenud. Ja nüüd siis lõpuks kutsutakse mind ka koosolekule. No küll me näeme, kuidas need mehed selle peo ära peavad!“

Ta jäi muidugi koosolekule minemata. Siinjuures olgu tähendatud, et ta ise Eesti Kirjameeste Seltsi liigegi polnud, ammugi veel juhatuse liige, kellel oleks vahest kuidagiviisi võinud õigust olla peoloa hankimise osavõtuks. Siis algas aga tema poolt äge vastutöötamine laulupeo toimepanekule”⁹. Selleks kasutas Grenzstein kõiki temal käepärast olevaid vahendeid, „Oleviku“ veergusid ja kahtlustusi ning kaebekirju ametivõimudele.

⁹ K. E. Söödi kiri dr. Alverile Haapsalus.

Poliitilistes suunavõtmistes olnud A. Grenzstein väga kõikuv. Oma sihtide taotlemisel olnud ta vahendite valimises hoolimatu ja rāpakas. Koduste ja lähemate kaastöölise vastu olnud ta sageli nāpisõnaline, uhke ja upsakas, kuna võõraste vastu näidanud teeseldud lahkust ning sõbralikkust. Oma lehe toimetuses olnud A. Grenzsteini enda tavaliseks ülesandeks hoolitsemine juhtkirja, salmikute ja välismaa poliitilise ringvaate eest. Muu lehe sisu polevat teda eriti huvitanud, see olnud jāetud teiste toimetustöötajate hooleks.

K. E. Sōöt ei saa A. Grenzsteini pidada ka eriliseks raamatusõbraks. „Tema raamaturiigul, mille laiuse ja kõrguse ulatus võis olla 3×3 jalga, sisaldas juhuslist laadi teoseid, mõni sõnaraamat, paari saksa klassikakirjaniku (Goethe, Wieland) teosed, kuid needki mitte täielikus koostises, mõni populaarteaduslik käsiraamat, mis sisu ta käsitanud „Olevikus“, jne. Muidu ei midagi oma ajajārgu teaduslikust ega ka belletristilisest“¹⁰.

Neid K. E. Sōōdi märkmeid kinnitavad ka mitmete kaasaeglaste tähelepanekud¹¹.

Selles olukorras polnud noorel algaval kirjamehel oma šefilt midagi erilist õppida. Kuid ometi on „Oleviku“ juures töötamine K. E. Sōōdile arendavalt mõjunud. Ta sattus tihedasse kokkupuutesse tolleaegsete tähtsamate kirjameeste ja avaliku elu tegelastega, kes kuulusid A. Grenzsteini sõpruskonda ja „Oleviku“ kaastöölise perre.

K. E. Sōöt hakkas pidevalt tegelema luulega. Virgutajaks oli siin ka ajavaim, mis teatavas mõttes oli luulesoodus, sest luuletus kuulus tol ajal samuti ajalehe kavasse kui juhtkiri või päevauudised. Ārkamisaja

¹⁰ K. E. Sōōdilt isiklikult saadud andmed.

¹¹ Vt. näit. A. Kitzbergi „Tuuletallaja“ II, lk. 70.

järellainetus venestuse esimestel aastatel oli pidevalt tugev. Imelikul kombel „isamaalik tegevus“ avaldus just luulerohkuses, kuid peale ilusate ülistussõnade polnud suuremat midagi võimalik isamaa kasuks teha. Võistlusindu luuletajate vahel püüti virgutada Eesti Kirjameeste Seltsi poolt korraldatud „kirjandusliikkude võidujooksudega“.

See „virgutus“ oli vaid seltsi juhatuse jõuetu katse vahel sekka kord mingisugusest tegevusest elumärki anda, sest Eesti Kirjameeste Selts, kes omal ajal töökavasse tähtsama ülesandena paigutas „sihtide ajamise“ kirjanduspõllul, oli sihiajajad siis juba oma juhtkonnast kaotanud¹². Ja nii ei osatud selle ainukese asjaomase eesti seltsi poolt luuletajaile ja üldse kirjanikele mingisugust vajalikku juhatust anda.

Ei suudetud avastada uusi alasid ega tungida muutunud uue aja olemusse. „Võidujooksjad“ jälgisid nii sisuliselt kui ka vormiliselt ärkamisaegsete luuletajate loomingut. Isegi luuletajanime valikus oli Koidula oma nimega määravaks eeskujuks.

Saabus ööbikute, laulurästaste, laanelinnukeste, kuldnokkade, lillekeste ja kannikeste ajajärk. Ilmusid laada-, neidude-, rahva-, raudtee-, ratta-sõitjate-, nekrutite-, sõja-, reisi-, naaberrahva-, lõbu- jm. laulikud.

See ajajärk andis küll kümnete viisi luulega katsetajaid, mitte aga kunstiväärtuslikku luulet.

Luuletamist peeti küllalt lihtsaks ja hõlpsaks. Kergel käel kiitis arenemata „arvustus“ trükimusta näinud luuletusi ja mõne salmiku sepitseja ülendati sageli andekaks luuletajaks. Suureks languse põhjuseks oli ka üldiselt madal laulikute haridus ning kitsas silmaring. Võiks arvata, et selle ajajärgu luule allakäiku

¹² Friedebert Tuglas, „Eesti Kirjameeste Selts“, lk. 190 jj.

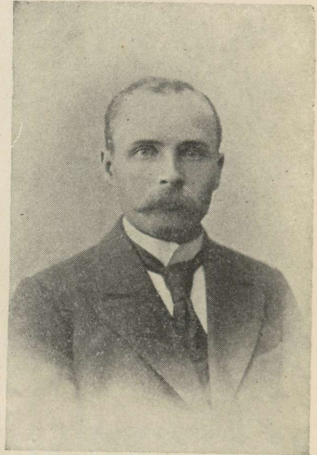
TAHVEL IV.

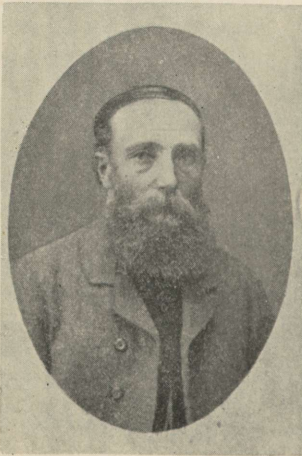
Illustratsioone Karl Eduard Söödi luuletuskogust „Rõõm ja mure“.

Eduard Georg Sööt.

Ludvig Sööt.

Karl Fischer.

Rosalie Sööt.

on soodustanud ka Jakob Hurda agar rahvaluule kogumine ning selle väärtuse ülistamine: väikese haridusega luuletajad polnud võimelised eraldama ehtsa rahvalaulu väärtust sepitsetud salmikute omast.

Nii oli ajajärk, mil K. E. Sööt alustas oma luuletajakarjääri, väga ebasoodus väärtusliku ja isikupärase luule tekkimiseks. Oma luulestiili tuli harida võõrkeelsete, peamiselt saksakeelsete luuletuste lugemisega. Kuid K. E. Sööt oli sattunud siiski kriitilisemate luuleesindajate ringkonda.

A. Grenzstein oli oma aja kohta hea salmisepp, kes oma lehes sageli kriitiliselt puudutas luuleküsimumi ning sarjas üldiselt levinud luulehaigust. Selles mõttes oli ta täiesti vastand „Postimehe“ toimetajale K. A. Hermannile, kes naiivselt ülistas iga värsitagujat ja erilist viirukit suitsetas naisluuletajaile.

K. E. Sööt oli enamikust tole aja „luuletajaist“ ka hariduselt üle. Et „Oleviku“ ümber olid kogunenud erksama vaimuga ja andekamad isikud, siis oli rohkesti võimalusi ka luuleküsimumi koos sõeluda. Need arutlused võisid tekitada kriitilisi mõtteid. K. E. Söödile on eriliselt meelde jäänud ta sagedased kõnelused luuleküsimumustest toimetusliikmete G. E. Luiga ja Juhan Liiviga.

„Oleviku“ toimetuses töötades näibki K. E. Sööt olevat kujunenud mingiks toleaegete luuletajate koon-dajaks, kes juhib opositsioonilist liikumist, kui seda nii võib nimetada. 1890. a. suvel korraldatud Eesti Kirjameeste Seltsi kirjandusliku „võidujooksu“ puhul kutsub ta kirjalikult kokku hulga nooremaid ja andekaid luuletajaid võõrastemajja „Tartu“. Ettekäändeks oli ühine pildistamine. Tegelikult sooviti aga lähemalt kaaluda luule päevaküsimumi ja vastastikku tutvuda, et edaspidi arendada tihedamat koostööd ja läbikäimist eesti luule

väärtuse tõstmiseks. Sellest koosolekust ei tulnud küll midagi välja. Isegi ühine pilt jäänud tegemata¹³.

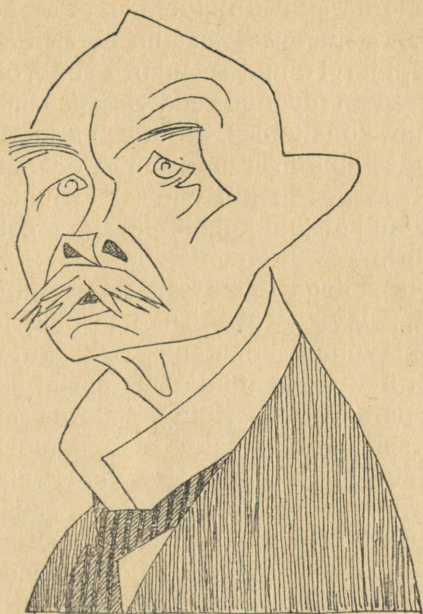
Selline kokkukutsekatse toimus ajal, mil eesti rahva liikmed olid leppimatuisse kildkondadesse lõhes-
tatud, eriti aga just rahva erksam osa — kirjamehed (rääkimata ajakirjanikest kui avaliku elu juhtivaist
tegelastest). Nii on arusaadav, et need vastasrinna
mehed, kellele kokkutulekuks kutse oli saadetud, tule-
mata jäid. Paremalt juhul viibisid nad küll linnas ja
käisid kirjanduslikul võidupeol, kuid jäid tulemata
„Tartu“ võõrastemajja. Osa kutsutute seas leidis aga
arvatavasti ka neid, kes vene politseivõimude kartuses
koosoleku kohaks määratud võõrastemajast kaugele
hoidusid, sest tsaari žandarmeeria silm oli eriti valvas
eesti rahva pidupäevadel tema juhtkonna ning avaliku
elu tegelaste samme jälgima.

A. 1890 avaldas K. E. Sööt oma esimese iseseisva
luuletuskogu „Aasa õied“, millele 1891. aastal järgnes
„Aasa õied“ II, mis moodustavadki esimese astme tema
luule arenemisteel.

Nendes kogudes on veel rohkesti ajavaimu saadusi.
K. E. Sööt polnud küllalt tugev iseseisva tee käimiseks
ega uue rajamiseks, kuid ta polnud ka täiesti kaasaja
tasemele laskunud. Ajajärgukohasele ainele püüab ta
anda isikupärast humoristlikku varjundit ja sõnastust,
mis on tähelepanuväärne erinevus kaasaeglaste loo-
mingulaadist.

Nagu öeldud, hakkas K. E. Sööt juba algusest peale
toimetustöö kõrval töötama ka „Oleviku“ talituses.
A. Grenzsteini ettevõtete ärijuhiks oli tema vend Johan

¹³ P. Grünfeldt, „Minevikku jälgimas“, lk. 39; A. Jürgen-
stein, „G. E. Luiga 50-aastase sünnipäeva puhul“ — „Eesti
Kirjandus“ 1916, lk. 41—42; Fr. Tuglas, „Juhan Liiv. Elu ja
looming“, lk. 129.

Karl Eduard Sööt karikatuuris.

„Luuletaja, kes aga proosalikku tööd ei põlga ja selle ülistuseks laule teeb.“ — „Õitsituled“ I.

Grenzstein arvatavasti juba 1882. aastast saadik, millal „Oleviku“ trükikoja asutamise mõte alguse sai. 1888. a., mil A. Grenzstein laiendas oma äri ja ehitas Kivisilla juurde raamatukaupluse ja ajalehekontori ruumid, tõi temale majanduslikke raskusi. Seda enam, et ettevõtte polnud endale veel kindlat jalgealust luua suutnud, sest lehe lugejate arv oli kasinavõitu ja ärisõprade ringkond tuli alles koondada ning luua — tolleaegses eestlastele viletsas olukorras. Kõige selle juures ei jätnud oma halvavat mõju avaldamata killustav partei-

vaen. Olukorda aitasid halvendada ka endised võlad, mis trükikoja asutamisest saadik ootasid korraldamist.

K. E. Söödi järgi olnud seisukord sedavõrd tõsine, et Johan Grenzstein pidanud seda väljapääsmatuks ja lahkunud ärijuhi kohalt 1889. aasta esimesel poolel, millal „Oleviku“ aastatellisrahad olnud enamikus ära tarvitatud. K. E. Söödil kui endisel ärijuhi abilisel tuli asuda lahkunud ärijuhi kohale päästma tõsistes raskustes olevat äri.

Kuidas ta sellega toime sai, sellest jutustab ta ise järgmist: „„Oleviku“ äriseisukorra päästja tuli sealt, kust seda ei võinud aimatagi. Seks kujunesid vene kohtud, mis Baltimaile tulid 1889. aastal — „Oleviku“ suhtes just parajal ajal. Kuid omakorda muutus vallakirjutajate seisukord pahaks, sest nende hulgas võis vaevalt leiduda 10% neid, kes venekeelse raamatupidamise ja kirjavahetusega hakkama said.

Varsti peale sellekohase seaduse väljakuulutamist kutsusid Tartus asuvad vastsed ülemused oma maakonna valdade kirjutajad ja vanemad ühiseks nõupidamiseks kokku. Seal otsustati viibimata trükkida vastava venekeelse tekstiga valla kassa- ja teised ametitalituse raamatud ning samuti ka blanketid kirjavahetuse jaoks. Tekstide koostamine tehti ülesandeks seks valitud komisjonile.

Sellest sain mina kuulda ja tegin oma endisele šefile, vallakirjutaja J. Mattole, ettepaneku, et ta laseks oma valdade raamatud ja blanketid valmistada „Oleviku“ trükikojas. Tellimine polnud veel lõpule viidud, kui mõned teisedki vallakirjutajad, minu endised tuttavad, käisid „Oleviku“ kontoris juba kuulamas, kas uusi raamatuid ja kirjablankette juba keegi on tellinud ja kas neid saada on.

Nii tulin mõttele neid lattu trükkida lasta. Varsti kandis ka „Olevik“ teate valdadesse, et uued vene-

keelsed raamatud ja blanketid on laost saada — hinnad märksa odavamad kui siis, kui neid iga vald eraldi trükkida laseb.

Neil oli etteaimamata menu. Kahe-kolme nädala vältel moodustasid vallakirjutajad „Oleviku“ kontori ruumes nagu mingisuguse aastalaada: trükiteid viidi ja raha toodi. Korduva reklaami tagajärjel hakkasid neid pärastpoole ka teistegi maakondade vallad nõutama, sest tekstikoostis sobis enamalt jaolt neilegi.

Oli päevi, kus blankettide müük paarsada rubla sisse tõi. A. Grenzsteini väikese ja viletsa trükikoja kohta võis tol ajal sellist sissetulekut rohkem kui rahuldavaks pidada. Laos olevate trükite tööde müük kestis väikeste kõikumistega kogu aasta, oli äriselt kasulikum kui ajaga arvestatav ajalehe väljaandmine — ületas tolle tellimisrahadki. A. Grenzsteini majanduslik seisukord muutus niivõrd lahedaks, et ta võis asuda oma enese maja ehitamisele Toomi veerul. Trükikoja, kus oli pikki aastaid vaeveldud igivana masinaga, täiendas ta vastse kiirpressiga jne. Äriarvete õiendamine muutus normaalseks; need ei tekitanud mitte enam raskusi. Paberivabrikute arved — need muude seas suuresummalised, tähtsamad — mis muidu ikka aasta lõpul õiendati, kui „Oleviku“ tellimisest raha saadi, tasuti siis juba harilikus korras¹⁴.

Kõige selle juures polnud aga K. E. Söödi töötamistingimused „Oleviku“ juures kuigi lahedad. K. E. Sööt ise ütleb, et tööd olnud seal „häbemata palju“. „Tööd raskendas ja takistas veel see, et kaupluse ruum kolmest küljest varjamata, vastu päikest suvel pikemat aega paarikümne kraadi ümber soe oli; talvel aga tint laual ära külmas“¹⁵.

¹⁴ K. E. Söödilt isiklikult saadud andmed.

¹⁵ K. Sööt, „Vastus A. Grenzsteinile“, lk. 10.

Arijuhtimise kõrval tegi K. E. Sööt kogu aja ka „Olevikule“ kaastööd. Ta ise ütleb: „Suuremaks tööks tuleb näituseks H. Sudermanni „Frau Sorge“ lugeda — umbes 300 leheküljeline roman, mis ma oma vabal ajal, õhtutel ja pühapäevadel ümber panin. Sõnumeid ja muid vähemaid asju ilmus pea igas numbris“¹⁶. Kõige selle juures sai K. E. Sööt ta enda kinnituse järgi palgaks „prii korteri ja ülespidamise juures 10 ja viimati koguni 15 rubla kuus“¹⁷. Milline see „prii korter“ oli, selle kohta annab Fr. Tuglas üksikasjalise ülevaate, mis on maksev 1890. aasta kohta, kui Juhan Liiv läks „Oleviku“ toimetusse. Tuglas kirjutab: „„Oleviku“ toimetuse oli tol ajal Raatuse tänaval nr. 63, peatoimetaja venna Justus Grenzsteini majas¹⁸. Toimetuse korter oli õieti kehv ja kandis aguli korteri ilmet; isegi sissekäik oli õue poolt. Siin oli teisel korral („Oleviku“ toimetuse korterid olnud alati teisel korral, kuna Grenzstein aknast sisselaskmist kartnud) neli tuba¹⁹, millest aga toimetuse kasutada ainult üks. Ühes õuepoelses nurgatoas elas Saal ühes Grenzsteini isaga; kui esimene välja kolis, tõi vana Grenzstein hõõvlipeingi

¹⁶ K. Sööt, „Vastus A. Grenzsteinile“, lk. 15. .

¹⁷ Seals., lk. 21.

¹⁸ K. E. Söödilt saadud andmetel on siin tegemist eksitusega. „Oleviku“ toimetuse ja trükikoda asunud Tartus Raevoja t. nr. 39 umbes kuus aastat A. Grenzsteini vennapoja Justuse majas. Justus Grenzstein olnud A. Grenzsteini vanema venna Jaani poeg, ameti poolest kaupmehesell. Nr. 63 kandis see maja hiljem, kui ta juba kuulus teistele omanikkudele.

K. E. Söödi andmeid kinnitab ka A. W. Kröger, Livländisches Verkehrs- und Adressbuch 1892/93, II k., lk. 144.

¹⁹ K. E. Söödilt saadud andmetel olnud A. Grenzsteinil sellest majast üüritud teisel korral kolm tuba koridoris asuva keeduvõimalusega. Neljandas toas elanud maja omanik Justus Grenzstein oma vanemate, õdede ja vendadega. Maja alumisel korral asunud samal ajal „Oleviku“ trükikoda.

sisse ja hakkas puutööd tegema. Selle kõrval olevas tänavapoolses toas elasid peatoimetaja vennad Jaan ja Justus, nende vastas üle koridori samuti tänavapoolses toas aga Ado Grenzstein ise. Toimetuse ruumiks oli viimane õuepoolne ühe aknaga tuba. Liivi töölaud oli selle akna all; kesk tuba oli suurem pukkidel seisev laud, kus Luiga pidas „Oleviku“ äriamatuid ja kus nii Grenzsteini perekond kui toimetuse liikmed ka sõid. Uhes nurgas oli veel Söödi ja teises Liivi voodi“²⁰.

G. E. Luiga teab veel tõendada, et „punavatimehed“, keda „tuhandete viisi seinapaberite vahel elutses“, teinud toimetusetöös magamise võimatuks²¹. K. E. Söödi isikliku mälestuse järgi aga ei vastavat G. E. Luiga kirjutus selles osas tõele.

5.

Kuni A. Grenzstein oma poliitilises tegevuses pidas kindlat rahvuslikku joont, olid K. E. Söödi suhted temaga päris head. Mida kõikumamaks muutusid A. Grenzsteini seisukohad rahvusküsimuses, seda küpsmaks kujunes K. E. Söödi kavatsus tema teenistusest lahkuda. 1892. a. ilmnes juba täiesti A. Grenzsteini poliitiline meelemuutus.

Väliselt võiks seda muutust märkida „Vanemuise“ juhatause esimehe kohalt lahkumine paar-kolm kuud enne ametiaja lõppu ja uusi valimisi. Tema lahkumine sündis ühe Tallinna vene lehe kompromiteeriva kirjutuse tagajärjel, milles „Vanemuisele“ kallale tungiti. A. Grenzstein kui seltsi esimees ei söandanud seltsi kaitseks vajaliselt välja astuda. Ta poolehoid kuulus siis juba enam-vähem venestusele.

²⁰ Fr. Tuglas, „Juhan Liiv. Elu ja looming“, lk. 122.

²¹ „Päevaleht“ 1911, nr. 47.

K. E. Sööt ei saanud jääda passiivseks pealtvaatajaks ega ükskõikseks äärmärkuste tegijaks. Ta lahkus A. Grenzsteini teenistusest 1893. a. esimesel poolel. Samal ajal kirjutas ta terve rea isamaalaulu, mis olid suunatud tollaegsete „nööripunujate ja hauakaevajate“ pihta. Need luuletused polnud järeleaimamised, vaid sisult ja suunalt täiesti lahkuminevad Koidulaegsetest isamaalauludest. K. E. Sööt tundis selgesti masendavat olukorda.

Üldse kujunes 1893. aasta talle kõige produktiivsemaks. Sel aastal on ta kirjutanud 21 algupärast luuletust, millist arvu ta pole ületanud varem ega hiljem ühelgi aastal. Oma selleaegsed värssi valatud seisukohad avaldas ta a. 1894 kolmandas luuletuskogus „Rõõm ja mure“. See kogu märgib teist arenemisjärku Söödi loomingus. Aeg on lauliku tõsisemaks teinud. Rõõmu kõrvale on tekkinud ka mure. Üldiselt valitsetud lootuseta meeleolu on värssidesse rohkesti nukrust nõristanud. Laulik on tõsiselt mures oma maa ja rahva saatuse pärast, millest üle käib hallaöö.

Kuid see luuletuskogu äratas tähelepanu ka oma välimusega. E. kirjutab: „„Rõõm ja mure“ on esimene piltidega kaunistatud luuleraamat. Otse luuletuste jaoks on T. Grenzstein pildid maalinud, ja A. Saal need hiljem trüki tarvis valmistanud. Ei ole ühtgi teist luuletuse tööd, mida me ses tükis võiksimme „Rõõmu ja murega“ võrrelda“²².

Et mainitud kogu oli pühendatud „Eesti rahva 75. aasta priiduse jubileumiks“, leidis „Linda“ nimetu arvustaja veel rohkem sõnu selle kauniduse kiitmiseks ja ilu imetlemiseks. „„Rõõm ja mure“ on tõesti esimene säärane toode Eesti keeles; meie võime rõõmu tunda, et meie rahval oma kirjanduses ka nüüd sarnane

²² „Postimees“ 1894, nr. 133.

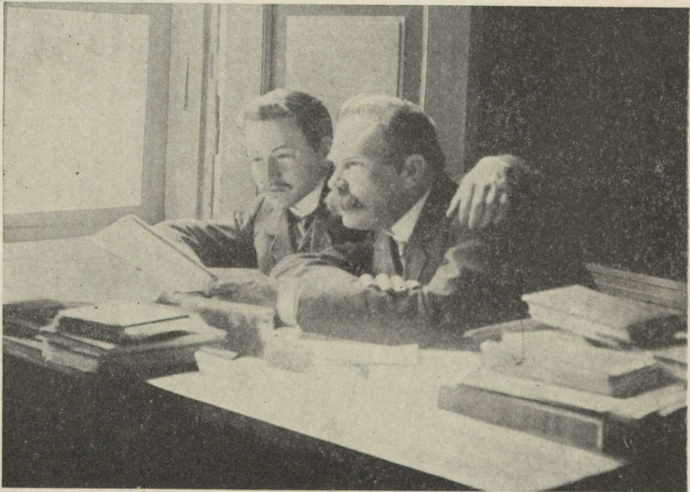
Karl Eduard Söödi maja Tartus
Tähtvere t. 5.

Karl Eduard Söödi enda ehitatud maja
Tartus Võidu t. 14.

Karl Eduard Sööt oma trükikoja kontoris 1904. a.

Ernst Enno ja Karl Eduard Sööt 1905. a.

piltidega ehitud (illustriert) luuletuste raamat on, mille pildid just laulude sisu kohaselt nimelt selle raamatu jaoks on valmistatud" ²³. Nii võime siis luuletuskogust „Rõõm ja mure“ arvata meie luuletuskogude illustreerimise kombe algust.

„Oleviku“ juures omandatud kogemused ja kogutud ärisõbrad otsustas K. E. Sööt ära kasutada iseseisva äri rajamiseks. Ajal, mil A. Grenzstein viibis Balkani- mail pikemal reisil, nõutas ta enesele kubernerilt loa trükikoja ja raamatukaupluse asutamiseks. 1895. a. suvel avas ta Tartus Suurturul oma raamatukaupluse ja trükikoja.

Tähtsam summa, mis talle selle ettevõtte avamise võimaldas, oli ta enda tõenduse järgi onu Karl Fischerilt päritud 625 rubla. Ka tal endal olnud kogutud umbes 400 rubla ümber, saadud peamiselt stud. jur. Anton Aani tõlgitud ja K. Söödi kirjastusel ilmunud „Valla Kogukonna Seaduse“ müügist. Ka õnnestunud tal oma sõbra, kooliõpetaja A. Trummi vahetalitusel saada mõnesajad rublad laenu Peterburist eestisõbraliku proua O. Popova kirjastusärilt. Samuti saanud ta tähevabrikuist tuhandete rublade väärtuses trükitähti võlgu, mille hinna ta väiksemate summadena vähehaaval ära tasunud ²⁴.

Avatud äri oli alguses küll väike, kuid K. E. Sööt oli ise kindel, et niipea kui ta ukсед avab, tulevad üle ka „Oleviku“ juures kogutud ärisõbrad. Nii olnudki. Enamik Tartumaa vallasekretäre tulnud üle tema ärisse ja napid rahad kasvanud A. Grenzsteini juures juba proovitud alaga kiiresti.

See loomulikult ei meeldinud ta endisele leivaisale A. Grenzsteinile, kes peale kõige muu oli tähtsal määral

²³ „Linda“ 1894, lk. 386.

²⁴ K. Sööt, „Vastus A. Grenzsteinile“, lk. 21.

ka omakasupüüdlik ärimees. Ta hakkas K. E. Sööti mitmel viisil taga kiusama. Selle kohta kirjutab K. E. Sööt ise: „Vaevalt olin ma 20. juulil äriukse avanud, kui mõne päeva pärast „Olevikus“ toimetuse poolt kirjatükk päälkirja all „Pisuke pääpuudus“ ilmus“²⁵. Selles hurjutatakse K. E. Sööt läbi, ennustatakse ta pankrotti ja juhitakse tähelepanu politseile, kes raamatukaupluse avamiseks loa andnud.

Sellised kirjutused tegid K. E. Söödi ärile ainult reklaami. Lugejaile „oli Grenzstein oma intriigidega juba ammu tuntud ja tema „sõbralikud“ hoiatused ergutasid kaubatarvitajaid just nüüd Söödi äri üles otsima ja teda toetama, et Grenzsteini ennustus mitte ei täituks“, teab J. Roos kinnitada²⁶.

Peale selle hakkas A. Grenzstein K. E. Sööti avalikult laimama ja süüdistama „Oleviku“ juurest raha omandamises ning äriraamatute kõrvaldamises. Ta esitas kohtule K. E. Söödi vastu korduvaid nõudeid, kuid need mõisteti tühja. Et need kohtuskäigud on meie tolleaegsetele oludele ja avalikkudele tegefastele, eriti aga A. Grenzsteinile iseloomulikud ja samuti K. E. Söödi elus teatud osa etendanud, siis esitagem neist K. Söödi kirjutuse „Vastus A. Grenzsteinile“ andmeil lühike ülevaade.

A. Grenzstein oli oma äriraamatute järgi nimestiku koostanud, millesse oli märkinud igasugused summad ja summakesed, mis tema arvates K. E. Söödi 5-aastase teenistusaja vältel oleksid pidanud tema äris laekuma, kuid olevat puudunud. Oma kaebuse oli ta koos nõudenimestikuga Rahukohtunike Kogusse sisse andnud, sai aga selle tagasi sooviga — nõudja ja kostja katsugu

²⁵ K. Sööt, „Vastus A. Grenzsteinile“, lk. 4.

²⁶ J. Roos, „K. E. Sööt Eesti avaliku elu tegelasena“ — „Eesti Kirjandus“ 1937, lk. 599.

asja omavaheliselt selgitada ja kokku leppida. Nii tulidki siis A. Grenzsteini kui nõudja advokaadi juurde kokku A. Grenzstein oma raamatupidaja-revidendiga, K. E. Sööt ja kaks kohtu poolt määratud asjatundjat (raamatupidajad kohalikest pankadest). Asi võeti arutusele ühe aurahukohtuniku eesistumisel. K. E. Söödil olnud põhimõtteks tasuda kõik kahjud, mis A. Grenzstein oleks võinud tema eksituse või süü läbi saada. Kui arvud, mis K. E. Sööt vabatahtlikult lubanud tasuda, kokku võetud, saadud summa: 209 rubla 75 kop.

A. Grenzstein on seda kasinaks pidanud ja nõudnud kohtu otsustamist. Kohus on aga tähendatud summa õiglaseks pidanud ja kinnitanud, ilma et A. Grenzstein sellele lisaks kohtukulude tasugi oleks saanud.

Ometi kirjutanud A. Grenzstein oma „Ajaloos Albumis“ õige mitu korda, kuidas tema poolt oli kaua „revideerimise“ tööd tehtud, mis kahjusummasid pidi näitama kord tuhandetesse, kord sadadesse rubladesse ulatuvaina.

K. E. Sööt seletab oma „Vastuses A. Grenzsteinile“: „Grenzsteini „Albumi“ märkustel on oma teatud siht ja püüd, kui nendes näidata katsutakse, et mina iseäranis viimastel aastatel „Oleviku“ äriole olnud kahju teinud. . . Kahju summade nimekirjast, millest ma enesele ära kirja olen muretsenud, on aga näha, et eksitused peamiselt just endistel aastatel, mil ma Grenzsteini ärisse sisse astusin ja asja-ajamisega võõras ning harjumata olin, ette on tulnud. . . Leidus ka teise käega kirjutatud vigasid asjade ülesmärkimises või päevakassa lõpetamise summades. Need oli Grenzstein oma suures „tõe-armastuses“ ja „erapooletuses“ muidugi kõik minu patukoormasse ladunud“²⁷.

²⁷ K. Sööt, „Vastus A. Grenzsteinile“, lk. 12.

K. E. Sööt lausub selle kohta: „Ei ole sugugi imes-
tada, kui eksimused nii esimestel kui ka viimastel
teenistusaastatel ette tulid selle väsitava ja tervist-
rüüstava töökoorma juures, mis seal eriti just ajalehe
tellimise aegadel minu ülesandeks arvati. Siis tuli seal
töötada ikka üle poole öö, siis kui vanahärra ise vaiba
all juba mitu kord oli külge käännud. Oli isegi juhtu-
musi, kus töötasin öösi kella 3, 4 ja ka 5-ni. Kõige selle
juures algas aga uus päevatöö kell 8 hommikul, hooli-
mata sellest, et ihu oli roidunud, pea uimane, valutav.

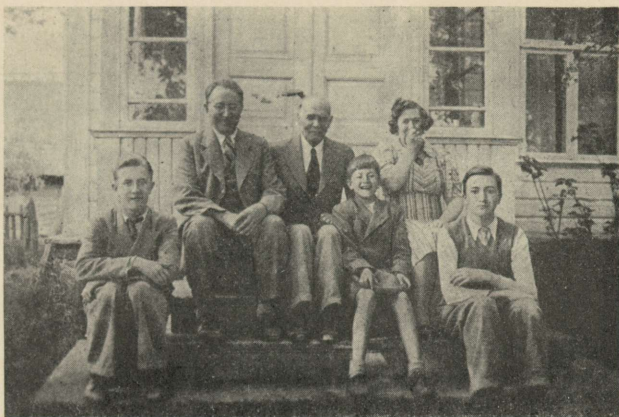
Tekib küsimus, miks ma kui vaba isik sellisesse
pärisorja asutusse kõigi raskuste juures ometi 6 aastat
töötama jäin.

Seks osutub kaks põhjust. Esiteks: ma ei võinud
iialgi mõtelda, et niisugune eesti patrioot, nagu A.
Grenzstein teatud aastate vältel oli, oleks võinud
kunagi oma rahva vastaseks ja vaenlaseks muutuda.
Ma töötasin seal selles rahuldustundes, et võisin oma
noorusjõudu ja indu tegevusse rakendada eesti ajalehe
juures, seega kaudselt kogu rahva hüvede teenistuses.
Kellega mul seal aga tegemist oli, see selgus alles hili-
semail aastail — ja ma lahkusin sealt viibimata.

Mis puutus leivateenistuse saamisenis tolajal, siis
olgu siin kaks näidet: G. E. Luiga ja A. Saal, kes „Ole-
viku“ teenistusest lahkusid, võisid parimal juhul tööd
leida — üks köster-kooliõpetajana Simbirski kuberm.
Smorodino eesti asulas, teine Jaava saarel Hollandi
riigi teenistuses.

Ilma et mina oleksin uut teenistusk kohta kuulanud,
tegi mulle „Valguse“ toimetaja J. Kõrv — teatavasti
„Oleviku“ ägedam vastane varemail aastail — ette-
paneku, tulla tema lehe juurde ametisse tingimustega,
mis A. Grenzsteini omad märksalt ületas. Kiires kor-
ras sai ta minult eitava vastuse. See oli umbes ajal,
mil mu luulekogu „Aasa õied“ II oli ilmunud. Ent

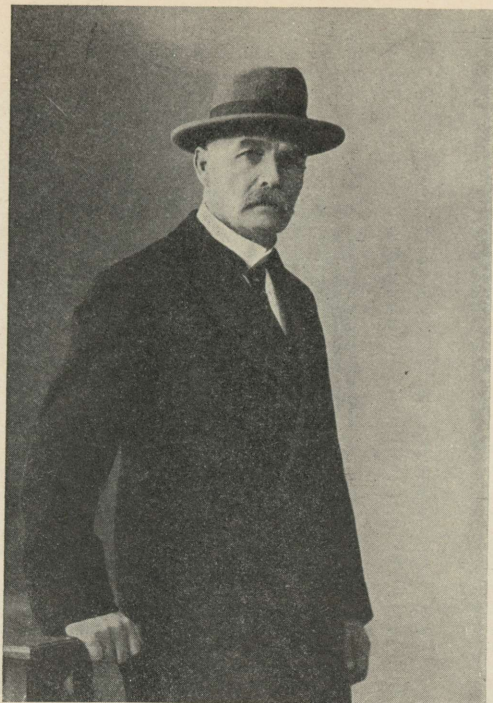
TAHVEL VIII.

Karl Eduard Sööt Villem Grünthal-Ridala perekonna
keskel Muhumaal 16. VII 1939.

Karl Eduard Sööt koos luuletaja B. Weberiga 1907. a.

Karl Eduard Sööt 1922. a.

Karl Eduard Sööt kõnelemas tema 75. sünnipäeva tähistamiseks Tartus 6. II 1938 korraldatud aktusel.

eitava vastuse oleks see mees saanud ka hilisemal aastail. Peale selle katsuti minuga teenistuse pakkumise suhtes ka ühe suurtrükikoja juhatuse poolt kontakti astuda. Ma ei reageerinud sellele" ²⁸.

Lõpuks tuleb märkida, et ülaltähendatud 209 rbl. 75 kop. oli ainuke summa, mis A. Grenzstein K. E. Söödilt kohtuga suurte jõupingutuste ja ajakuluga sai. Sellegi maksis K. E. Sööt talle vabatahtlikult, mida ta enda kinnituse järgi oleks teinud ka ilma kohtuta. Kõik A. Grenzsteini teised K. E. Söödi peale kohtusse antud kaebused jäänud tagajärjeta. Me võime kujutleda, kui palju meelekibedust, tuska, energia- ja ajakulu töid need kohtuprotsessid K. E. Söödile kõige kibedamal tegevusajajärgul.

6.

Teatavasti tõusis rahvuslaste meeleolu märgatavalt, kui 1896. aasta lõpul Jaan Tõnisson Venemaalt tagasi tuli, sõprade toetusel K. A. Hermannilt „Postimehe“ omandas ning seda ise hakkas toimetama ja välja andma. A. Grenzsteinile tekkis tugev vastane.

K. E. Sööt oli J. Tõnissoni tundma õppinud juba varem, sel ajal, kui J. Tõnisson töötas „Postimehe“ toimetuses K. A. Hermannini abilisena. K. E. Söödi poliitilised vaated ühtisid J. Tõnissoni omadega. „Algu- sest peale sobis J. Tõnissoni ja Söödi vahel soe sõprus- vahekord ja mõlemate aatekaaslus eriti rahvuspoliitilistes ja rahvuskultuurilistes küsimustes ilmnes ikka enam ja enam. Söödile meeldis J. Tõnissoni sirge- joonelisus ja mehisus ning temast sai viimase poliitilise

²⁸ K. E. Söödilt isiklikult saadud andmed.

tegevuse ja rahvuslike taotluste üks ustavamaid ja kindlaimaid pooldajaid ning toetajaid," ütleb J. Roos²⁹.

K. E. Sööt muutus J. Tõnissoni tubliks abiliseks, kellega noil aegadel koos kaaluti kõiki tähtsamaid küsimusi enne nende teostamist. On siis ka loomulik, et Sööt hakkas kohe ka „Postimehe“ lähemaks kaastööliseks. Seal avaldas ta oma luuletusi ning tegi ka muud jooksvat kaastööd, niipalju kui ta oma ärilisest tegevusest mahti sai. Ja mahti selleks leidis tõenäoliselt rohkesti, sest Söödi kaastöö „Postimehele“ on kogu aja olnud rikkalik. Selle näiteks lubatagu esitada J. Roosi poolt koostatud loetelu K. E. Söödi kaastööst „Postimehele“ 1902. aastal, mis on juhuslikult näiteks võetud. „4. nr. kirjutas Sööt ärimeestele vajadusest kviitungiraamat sisse seada, 14. nr. sellest, et Koda vere kihelkonna postimehel on hobune ära varastatud, 27. nr. „Vanemuise“ juhatuse liikmete valimisest seltsi peakoosolekul, 38. nr. liikumatute varanduste hindamisest, 54. nr. lapse ülemeelikusest ja mehe õnnetusest, 55. nr. vargusest raudteel, 76. nr. maa teede küsimusest, 92. nr. soome teadusmehe ning muinasaja uurija dr. Heikeli Setumaal käimisest vanu ehteasju uurimas, 107. nr. isesugusest haigusest Tähtvere ja Ilmatsalu vallas, 142. nr. Liivimaa kubernerite revideermiskäigust valdades, 146. nr. loomade ja esemete ülesandmisest Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi näituse tarvis, 151. nr. näituse tööde ettevalmistamisest, 152. nr. sellest, kuidas terved noormehed raha norivad, 155. nr. Liivimaa kubernerite korraldusest eraseltsidele, 159. nr. kirikuvõõrmündrite valimisest Tartu Maarja koguduse konvendil, 161. nr. silmakliiniku juures olevate mustade laudade saladusest, 176. nr. Emajõe sügavuse mõõtmis-

²⁹ J. Roos, „K. E. Sööt Eesti avaliku elu tegelasena“ — „Eesti Kirjandus“ 1937, lk. 589.

sest, 177. nr. eesti näituse pildistamisest, 188. nr. raudteejaama tegevusest suurte pühade ajal, 194. nr. hulludest koertest Rannu ja Rõngu kihelkonnas, 198. nr. halla tulekust, 219. nr. Kambja postimehe Hendrik Ermiku surmast, 241. nr. hobuse lõhkumisest Jaani tänavas, mille tõttu 8 inimest viga saanud, ja 257. nr. karskusselts „Ugaunia“ avamisest“³⁰.

See loetelu on iseloomulik ka paljudele teistele aastatele ning näitab, kuivõrd tihedas ühenduses oli K. E. Sööt kogu ümbritseva eluga ja millise hoolega ta seda jälgis. Ta kaastöö „Postimehele“ ulatus juhtkirjadest, milles käsitleti valitsuse korraldusi, kuni jooksvate päevauudisteni, mida ta hankis oma äris nii linna- kui maainimeste käest. See kirjutuste loetelu näitab ka K. E. Söödi laialdast haaramisvõimet ning huvialade mitmekesisust.

A. 1899 avaldas K. E. Sööt oma neljanda luuletuskogu „Saatus“, milles ta jätkas eelmise koguga alustatud arenemisjoont. Siin saavutas ta oma luule selle ajajärgu kõrgeima taseme. Kunstiküpsus selles kogus on saavutatud sügavate isikupäraste elamuste, hoogsuse ja nõtkema ning värviküllasema esitusviisi kaudu. See on suurel määral seletatav aine intiimsuse ja hinge lähedusega. „Saatuses“ on rohkesti laule pühendatud ema mälestusele, kellesse K. E. Sööt oli kiindunud erilise lapseliku helluse ja armastusega ja kes suri a. 1896.

Sajandite vahetuseks oli K. E. Söödi äritegevus juba laialdase usalduse võitnud ning niivõrd suureks paisunud, et ruumid tikkusid kitsaks jääma. Samal ajal oli Võidu ja Aleksandri tänava vahel (nr. 6/5) müügile kuulutatud sobiv ehituskrunt koos vana majaga võrd-

³⁰ J. Roos, „K. E. Sööt Eesti avaliku elu tegelasena“ — „Eesti Kirjandus“ 1937, lk. 591.

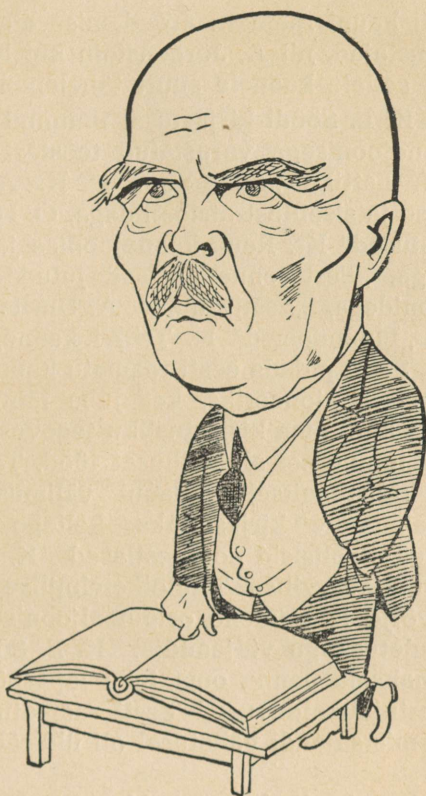
lemisi soodsate tingimustega. Väljamaksmisele kuulus ainult väike osa, kuna ostusumma enamik tuli hüpooteegipanga võlana kirjutada ostja nimele. Selle kinnisvara omandaski K. E. Sööt ja siirdus oma trükikoja ning raamatukauplusega omasse majja.

Uues kohas hakkas ta erilist rõhku panema trükikoja ja raamatukaupluse täiendamisele. Trükimasin, mis omal ajal oli ostetud vanana, asendati uuega ja pandi käima naftamootori jõul. Trükikoja uuendamine sündis peaaegu samal ajal kui „Postimehe“ ja kohaliku saksa päevalehegi juures. Sisseseatud mootorid olid sel alal esimesed Tartus.

K. E. Söödi enda seletuse järgi poleks ta üksiku inimesena oma tööstuses ega ärilistes ettevõtetes selles ulatuses hakkama saanud, kui temale poleks väsimatuks abilisteks olnud vend Eduard Georg trükikoja juhatajana, ajutiselt ka vend Ludvig ning õde Rosalie koduse majapidajana.

K. E. Sööt kujunes Tartus üheks tähtsamaks ning lugupeetumaks kirjastajaks ja raamatukaupmeheks. 18 aasta jooksul (1895—1913), mil ta sel alal töötas, ilmus tema kulul ligikaudu sada raamatut. Nendest paljud on üpris tähelepanuväärsed ning tolle aja paremate kirjanikkude tööd, nagu M. J. Eiseni, E. Enno, A. Haava, M. Kampmanni, A. Kitzbergi, J. Lattiku, Juhan Liivi, J. Lintropi, O. Müntheri, K. E. Söödi jt. omad.

Kirjastajana pani K. E. Sööt erilist rõhku raamatu välisele kaunidusele ja trükitehnilisele viimistlusele. Ka laskis ta sageli kunstnikel kaasi ning siseilustusi valmistada. Nii ilmus sajandi lõpul tema enda luuletuskogu „Saatus“ juba välimusega, mis kaasaegsete raamatute seast oma nägususe ja maitsekusega silma torkas. Nagu ta „Rõõm ja mure“ oli esimene illustreeritud eestikeelne luuletuskogu, nii oli 1903. aastal ilmu-

Karl Eduard Sööt karikatuuris.

„Nooruslik vanadus, õrnahingeline luuletaja ja osav majaperemees ühes isikus, mille tõttu seninägematu kaju ilma ajaloos.“ — „Postimees“ 1931, nr. 338.

nud „Mälestused ja lootused“ esimene eestikeelne mitmevärvilise kaanega raamat, millise kaane neljavärvilises puulõikes teose sisule vastavalt valmistas kunstnik M. Pukits. Sellest teosest võimegi tõsisemalt

arvata eesti kauni raamatu arendamise algust. Kaas-
aegsed arvustajad, nii A. Jürgenstein kui ka E. Enno,
pühendasid sellele kaanele suurt tähelepanu³¹.

Teistest K. E. Söödi kirjastusel ilmunud illustreeri-
tud ja kaanejoonisega varustatud teostest olgu veel
mainitud J. Lattiku „Meie noored“ K. A. Hindrey
kaanejoonise ja siseillustratsioonidega, O. H. Müntheri
„Sulejoonistused“ Kr. Raua kaanejoonise ja siseillust-
ratsioonidega, „Eesti ennemuistsed jutud“ N. Triik'i
illustratsioonidega, „Eesti luule“ A. Uuritsa kaanega,
Ansomardi „Elupudemed“ N. Triik'i kaanega jt. Nii
võime K. E. Sööti pidada eesti raamatu kauni välimuse
eest võitlemises pioneeriks, kes juba läinud sajandi
lõpust alates kuni oma kirjastusliku tegevuse likvideer-
imiseni on teinud sel alal tõhusat tööd. Ta on olnud
esimeseks kunstimaitselise kauni välimusega eesti-
keelsete raamatute kirjastajaks, kellega käesoleva
sajandi alguses seltsisid nooreestlased. K. E. Sööt oli
esimene mitmevärvilise puulõiketehnilise piltkaane
tarvituselevõtja ja esimene originaaljoonistega illust-
reeritud luuletuskogu väljaandja. K. E. Sööt sai kir-
jastajana maksuma panna oma juba lapsepõlves aval-
dunud kunstnikukalduvused eesti raamatu välimuse
tõstmiseks, mis sajandi vahetusel oli üldiselt äärmiselt
mannedu.

Käesoleva sajandi alguses hakkas eesti elu juhtides
ja rahvas tekkima jälle lootussäde. Majanduslik tõus
võimaldas haridusliku edu kaudu rahva silmaringi
avardada. Noorte julge esileastumine tekitas helge-
maid tulevikulootusi. K. E. Sööt lõi kaasa koolipingil
olevate „Kirjanduse Sõpradega“, kes olid koondunud
albumite „Kiired“ väljaandmiseks. A. 1903 avaldas ta
luuletuskogu „Mälestused ja lootused“, millega lõpetas

³¹ „Postimees“ 1903., nr. 2; „Linda“ 1903, lk. 307.

oma luule teise arenemisperioodi ning vaatas lootusrikkamalt tulevikku, nagu väljendab seda ka luuletuskogu pealkiri.

Juba 1898. aastal oli K. E. Sööt hakanud koostama ja välja andma „Piltidega Naljakealendrit“, mida ta avaldas kuus aastakäiku kuni 1904. aastani. A. 1906 koostas ja avaldas ta 1907. aastaks kalendri „Aeg“. Mainitud kalendrid väärivad nimetamist selle poolest, et K. E. Sööt seal peale kalendaariumi, kuulutuste, piltide ja naljade ning tavalise kalendrimaterjali avaldas ka rea algupäraseid lühijutte ja luuletusi eesti tuntumailt autoreilt. Seega moodustasid kalendrite lisad midagi albumite taolist.

Mainitud kalendrites on oma töid avaldanud: E. Enno, O. Grossschmidt, K. A. Hindrey, P. Jakobson, R. Kamsen, A. Kitzberg, Fr. Kuhlbars, J. Lattik, Jakob Liiv, Juhan Liiv, J. Lintrop, G. E. Luiga, Fr. Mihkelson (Tuglas), Hella Murrik (Vuolijoki), M. Mõtslane, J. Mändmets, O. H. Münther, H. Prants, M. Põdder, H. Raudsepp, G. Suits, J. Tamm, J. Vahtra, B. Veber, J. V. Veski, E. Wöhrmann jt., kes aitasid kalendri lisa kirjanduslikku taset hoida mainimisväärsetl kõrgel.

Oma toimetatud kalendrilisadele kirjutas K. E. Sööt ise rõõmsatujulise ja optimistliku sissejuhatuse, mis on eriti märkimisväärne selle tõttu, et see on paberile pandud a. 1898, mil venestuse surve valitses üdiselt lootuseta olukord. K. E. Sööt ütleb:

„Meie aeg ei ole mitte vana, mitte väsinud! Meil on lust elada ja lust võidelda nendega, kes meile naeratavat, rõõmsat elu ei taha lubada. Ilm on noor! Tema on t u g e v a päralt ja h ä ä päralt ka; hää päralt rohkem kui ialgi enne; sest neid määratumaid hiiglatöösid, mis meie tulevikus tahame toime saata, peab suuremalt jaolt südamega tehtama. Ja r õ õ m s a päralt on ilm; just see, kelle süda mures on nende

pärast, kelledega ta ilmas ühte rada käib ja kannatab, see tohib südame põhjast rõõmus olla, tohib lõbust lõbu tunda ja nalja üle naerda Ja t a r g a päralt on ilm; targa päralt, kes teesid leiab, ja kelle pää tee harudel, mis tarkadest üles otsitud, ümber ei käi. Ja r a h v a päralt on ta, kes edasi sammub kõigest läbi. . . . Edasi, edasi! Teistega ühes! Kes maha jääb, saab tee ääres surma" ³².

Kes kaasaeglastest seda lühikest juhtlauset täie arusaamisega luges, see mõistis kõik, mida K. E. Sööt oli tahtnud ütelda ridades ja ridade vahel. See oli üleskutse teo- ja elujulgusele.

Kaasaegne arvustus lausus K. E. Söödi kalendrite kohta rohkesti kiidusõnu. 1902. a. „Piltidega Naljakalendri“ kohta kirjutati: „Nagu endistel aastatel, nõnda on ka tuleva-aastase Naljakalendri välimine kuub tore, sisu kaunimaitseline, trükk puhas ja selge, et lust lugeda. Lisa, terveni 100 lehekülge paks, pakub lugejale päälle laulude, mõttesalmide ja piltide kümme pikemat või lühemat lookest. . . . siia on katsutud teiste rahvaste naljakirjandusest võimalikult paremaid palasid mahutada. . . . K. Sööt'i Naljakalender aga on ja jääb Eesti peredes hää meelega nähtud külaliseks" ³³.

O. H. Münther ütleb 1903. aasta kalendri kohta pea-aegu sama ning kinnitab lõpuks: „Kõik ümberpanekud on hästi välja valitud ja neist suuremal osal on kirjandusline väärtus" ³⁴.

Keegi „-ii“ tõendab veel: „Naljad on puhtasisulised ja niisugused, et nad ka tõesti nalja sünnitavad" ³⁵.

³² K. Sööt, „Piltidega Naljakalender 1899 aasta jaoks“, lk. 47.

³³ „Eesti Postimehe“ Öhtused kõned“ 1901, lk. 471.

³⁴ „Teataja“ 1902, nr. 288.

³⁵ „Eesti Postimehe“ Öhtused kõned“ 1902, lk. 456.

„Eesti Kirjanduse“ arvustaja, tõenäoliselt toimetaja J. Jõgever, ütleb 1907. a. kalendri „Aeg“ kohta: „Meid ei huvita aga siin mitte kalender ise vaid tema lisa, ja tubli lisa pärast võidaks ikkagi ka hiljemine oma 25 kop. välja anda, mida Sööt kalender igatahes väärt on“³⁶.

Kõigele sellele lisaks märkigem veel, et August Kitzberg on kirjutanud ka naljajutu „Kuidas Puussepa peremees omale ka veel „Naljakalendri“ ostma pidi“³⁷. Kõik see tõendab, et K. E. Sööt oma „Naljakalendritega“ andis rahvale rohkem kui kalendri. Nende lisad täitsid kirjandusliku ajakirja ja albumite aset.

7.

Käesoleva sajandi alguses võime märgata suurt tõusu eesti majanduslikus, vaimses ja seltsielus. Teha oli palju, mistõttu agaramatel ja andekamatel seltskonnategelastel tuli töötada paljudes organisatsioonides ning ettevõtetes. Ka K. E. Sööt töötas innuga kõikjal kaasa. Ta toetas kaastööga kirjanduslikke üritusi, võttis osa kõigi tähtsamate eesti seltside tegevusest ja juhtis oma äri tõusuteed. Ta võitles seega kolmel rindel.

Seltside tööle pühendas Sööt rohkesti aega ja jõudu. Asja selgitamiseks toome väljavõtte ühest tema enda kirjast, mis ta 26. juunil 1915. aastal kirjutas oma sõbrale A. Saalile Bataaviasse. See kiri sisaldab seltside loendi, milles ta tol ajal kaasa töötas. Ta kirjutas:

„Aastate jooksul on meie seltsielu võib-olla vast ebaloomuliselt arenenud, et avalikkudest tegelastest ikka puudus on. Ei ole siis ka ime, et need, „kes on

³⁶ „Eesti Kirjandus“ 1907, lk. 46.

³⁷ „Aeg“, lk. 156—159.

pandud orjama", vabastamata peavad edasi orjama. Minakene, näiteks, pean järgmistes kohalikkudes seltsides eestseisuse ja toimkondade liige olema:

1. Eesti Kirjanduse Seltsi eestseisuses + asemikkude kogus + oskussõnade keeleteoimkonnas + kirjastuse toimkonnas.

2. Eesti R. Muuseumi juhatuses, vanavarakorjamise toimk., ühes kirjatöömehetaja, teises kom. juhataja.

3. Eesti Noorsoo Kasvatuse Seltsi ehituse toimk. ja pidutoimk.

4. „Vanemuise“ eestseisuses, aiakontserdi toimk., ehitusetöömehetaja.

5. Põllumeeste Seltsi eestseisuses, näitusetöömehetaja.

6. Punase Risti Eesti Komitee juhatuses, kingituste korjamise ja ärasaatmise tk.

7. Vaeste hoolekandmise Ühisuse eestseisuses, ringkonna juhatuses.

8. Hädaabi komitee kesktöömehetaja ehk juhatuses, ringkonna juhatuses.

9. Krediid-Ühisuse nõukogus.

10. Kutsehariduse Seltsi eestseisuses.

11. Majaomanikkude Seltsi revisjoni-komisjonis.

12. Eesti Tulekinnituse Seltsi revisjoni-komisjonis.

13. Liivimaa Hüpoteeği Seltsi asemikkude kogus.

14. Tartu maksukogukonna volinik, revisjoni kom., eelarve komisjoni liige.

15. Eduerakonna kesktöömehetaja liige" ³⁸.

Siin toodud organisatsioonide nimestik laseks ennast vähemalt poole võrra pikendada, kui lisaksime veel need ühingud, kus K. E. Sööt enne ja pärast ülaltähendatud 1915. aastat on juhtiva liikmena kaasa töötanud

³⁸ „Looming“ 1932, lk. 1180—1181.

nud³⁹. Tuleb aina imetleda, kuidas üks inimene on suutnud nii palju teha ja korda saata. Me teame, et Sööt ülalmainitud seltside juhtivates organites oli tegev mitte nimeliselt, vaid „Tema kutse kõigis seltsides ja organisatsioonides, kus tema on pikki aastaid kaasa töötanud, on ikka olnud kirjatoimetaja või vahetevahel laekuri kohal,“ kinnitab J. Tõnisson⁴⁰.

Ulalmainitud seltsidest on K. E. Söödi aega ja tööjõudu nõudnud kõige rohkem Eesti Kirjanduse Selts, „Vanemuine“, Eesti Rahva Muuseum ja Tartu Eesti Põllumeeste Selts.

Eesti Kirjanduse Seltsis oli ta asutajaliige ja on töötanud seal asemikkude kogus algusest peale kuni seltsi sulgemiseni bolševikkude poolt. Korduvalt on ta töötanud juhatusliikmena, laekurina ja laekuriabina, rahvakirjanduse toimkonna liikmena, oskussõnade toimkonnas ja revisjonikomisjonis. Ta on olnud Eesti Kirjanduse Seltsi esindajaks Bibliograafilises Asutises, Kultuurkapitali Kirjanduse Sihtkapitali Valitsuses ja August Kitzbergi Mälestuse Jäädvustamise Komitees.

Tartu Eesti Põllumeeste Seltsis oli ta juhatusliige (pikki aastaid sekretär) ja näitustoimkonna liige vahetpidamata üle 40 aasta. Mõlemad ametid nõudsid rohkesti aega ja tööjõudu. Uhte näitustoimkonna töökoosolekut kirjeldab K. E. Sööt ise järgmiselt: „Oli kevadine aeg. Meie viibisime hra Tõnissoni korteris Peterburi tän. Wirkhausi majas, kus esimest täielikumat näituse eeskava kokku seadsime. Töö oli alanud õhtu kella 6 paiku. Nüüd oli aga kesköö ju mööda: pea uimane, ihu roidunud, kuid töö nõudis lõpuleviimist. Et väsimu-

³⁹ Sellise lisandi võib lugeja leida „Eesti Biograafilisest Leksikonist“, lk. 503–504, selle leksikoni täienduskõitetest, lk. 323–324, ja teosest „Eesti avalikud tegelased“, lk. 326.

⁴⁰ „Postimees“ 1937, nr. 349.

sest võitu saada, heitis mees, kelle silmad enam lahti ei seisnud, kõrvaltuppa sohvale sirgu. Oli ta pooltundi puhanud, andis teisele aseme, ise hakkas aga uuesti töösse. Ja nii vaheldus meeste vahel töö ja puhkus.

Sarnastel koosolekutel istusime mõni kord päikese tõusuni

Neil aastail, kus mina — nende ridade kirjutaja — toimkonna kirjatoimetajaks olin, käisin ma pea iga päev hra Tõnissoni juures „Postimehe“ toimetuses või ka peale toimetuse töö lõpu tema juures kodus. Seal kaalusime päevakorral olevad küsimused üksikasjaliselt läbi ja saatsime üldkoosolekul tehtud otsused täide, seks tihtipeale pikemaid käikusidki tehes“⁴¹. Eriti rohkesti töö- ja ajakulu nõudsid K. E. Söödilt näituste korraldamised, millede pärast tuli tsaariajal rohkesti õiendada ametivõimudega.

„Vanemuise“ seltsi tegevusest osavõtmine on K. E. Söödilt eriti aega nõudnud uue teatrihoone ehitamise ajal, mil ta oli ehitustoimkonna kirjatoimetajaks⁴². Teatrihoone ehitamine väga väheste rahadega nõudis ehitustoimkonna liikmetelt suurt optimismi ja täit teovõimet. Hilisematel aastatel on ta olnud jällegi eestseisuses esimehe asemik, kirjatoimetaja, majavanem ja teatritoimkonna liige⁴³ — kõik ametid, mis nõuavad rohkesti aega ning tööd.

Eesti Rahva Muuseumis, mille asutajaliikmeks K. E. Sööt oli, on ta töötanud samuti asemikkude kogu ja juhatusliikmena. Vanavara kogumise toimkonna juhatajana on ta avaldanud üleskutseid ja õhutanud

⁴¹ K. E. Sööt, „Kuidas meie töötasime“ — „Jaan Tõnisson. Tagasivaateid ja mälestusi tema 60 a. sünnipäevaks“, lk. 85—86.

⁴² „Vanemuine 1865—1925“, lk. 53.

⁴³ Seals., lk. 214—221.

rahvast vanavara kogumisele ning talletamisele Eesti Rahva Muuseumis ⁴⁴.

Samuti on ka kõik teised eespool-mainitud seltsid K. E. Söödi ajast ja tööjõust oma osa nõudnud. Seda tööd on seltsid hinnanud sellega, et paljud on K. E. Söödi oma auliikmeks valinud, nagu Eesti Kirjanduse Selts 1931. a., Tartu Eesti Põllumeeste Selts 1932. a., „Vanemuine“ 1932. a., Eesti Rahva Muuseum 1934. a. jne.

Peale seltskondliku tegevuse võttis K. E. Sööt elavalt osa ka poliitilisest elust. 1905. aastal tegi ta kaasa oktoobri koosolekud ja rongkäigud Tartus. 19. oktoobril rongkäigu puhul ülikooli ees tekkinud rüelemisel sai ta isegi peast haavata. K. E. Söödilt saadud andmetel juhtunud lugu järgmiselt: Jaan Tõnisson käis kahe teise meie tuntuma tegelasega rongi ees. Temale katsusid mõned vene üliõpilasmundrisse rõivastatud isikud käsitsi kallale tungida. Teda kaitsesid muidugi lähedal olevad rongiskäijad. K. E. Sööt pörkas rinnutsi kokku ühe kallaletungijaga. Et Söödist jagu saada, jooksis teine üliõpilasmundris võõras isik jõukatsujate juurde ja viskas K. E. Söödile käepärast oleva kiviga pähe. Revolutsiooni ajal olnud teatud noormeestel kombeks endid sageli üliõpilasmundrisse rõivastada. Nii ei saa siis oletada, kas needki noormehed, kes K. E. Söödile kallale kippusid, olid üliõpilased ⁴⁵.

Samuti oli K. E. Sööt tegev ka „Bürgermusse“ kongressil ja teistel 1905. aasta koosolekutel. Hiljem nõudsid temalt rohkesti aega ja tööd linnavolikogude

⁴⁴ „Postimees“ 1913, nr. 21; „Eesti Kirjandus“ 1913, lk. 254—256.

⁴⁵ K. E. Söödilt saadud andmed. Vt. ka K. E. Sööt, „Tartus oktoobripäivil 1905“ — „Punased aastad“ I, lk. 98.

ja Vene duuma saadikute valimised, kus tuli teha rohkesti kihutustööd oma kandidaatide läbiviimiseks. Valimisvõitlused läksid isegi nii ägedaks, et tuli nende pärast kohtus käia ⁴⁶. Kibedamatel seltskondliku töö perioodidel jäänud vähe aega puhkamiseks. Tulnud mõnikord kuni 6 mitmesugusest koosolekust öö-päeva jooksul osa võtta ⁴⁷.

J. Tõnisson kinnitab: „K. E. Söödi ühiskondlikku tegevust rohkem kui 40 aasta jooksul iseloomustab visa ning pidev töö üldiste asjade ettevalmistamisel ja arendamisel: seda tööd on tema teinud andudes ja süvenedes isegi väikestesse asjadesse, mis vajalikud, — otse kui sihiksid need kaugele luulevalda, kus elavad unistused ja ideed“ ⁴⁸.

Kirjandusega tegelemiseks jäi talle ses suures rahmeldamises siiski lõpuks kõige vähem aega. Seal oli teisi eestvedajaid ja tegijaid nii vanema kui ka noorema põlve hulgast, kellel oli võimalik selleks rohkem aega kulutada, nagu E. Vilde, A. H. Tammsaare, A. Kitzberg, E. Peterson, J. Mändmets, Jakob Liiv, G. Suits, M. Metsanurk, Fr. Mihkelson (Tuglas), E. Enno, A. Haava jt. Kuid tagaplaanile ei jäänud K. E. Sööt sellelgi alal. Ta avaldas pidevalt luuletusi „Postimehes“, „Lindas“, „Lastelehes“, „Elus“ jm. Eriti viljakas on ta olnud 1907. aastal, mil ta Eesti Bibliograafilise Asutise andmetel avaldas ajalehtedes ja ajakirjades paarikümne luuletuse ümber. Selle ajajärgu luuletused on tal aga seni jäänud kogumata ning eri raamatuna välja andmata. Nendes on ta teinud kaugeleulatuvaid vabavärsilisi katsetusi. Koos Gustav Suitsuga avaldas ta a. 1910 antoloogia „Eesti Luule.“

⁴⁶ Vt. „Endiste linnavolinikkude Tõnissoni, Sööti, Kivastiku ja Lellepi kohtuasi“ — „Postimees“ 1908, nr. 45.

⁴⁷ „Postimees“ 1936, nr. 111.

⁴⁸ „Postimees“ 1937, nr. 349.

Karl Eduard Sööt karikatuuris.

„Aastad ei keela K. E. Söödil ka edaspidi jätkata künki luulepõllul.“ — „Karl Eduard Söödile toob jõuluvana sellise Pegasuse, keda ka adra ette saab rakendada.“ — „Postimees“ 1932, nr. 302, ja 1937, nr. 349.

Kogu eesti luuletusi“, mis on jäänud tänapäevani parimaks ning kirjanduslikumaks valimikuks eesti vanema luule alal. Arvustus jagas sellele tunnustussõnu ja nimetas seda mitte antoloogiaks, vaid ajalooliselt korraldatud luuletuskoguks, meie luule elavaks ajaloooks ⁴⁹.

⁴⁹ Vt. (K. A. Hindrey) kirjutust „Postimehes“ 1910, nr. 16.

Hoogsa äritegevuse tõttu jäid ruumid varsti Söödi käitisele kitsaks ja ta pidi hakkama mõtlema nende laiendamisele. Esimese kümnendi lõpul lammutas ta vana puumaja ja ehitas selle asemele kaks suurt kivi-maja, ühe esiküljega Võidu t. nr. 6 ja varsti peale seda teise Aleksandri t. nr. 5. Nende suurte ehitiste tarvis tuli tal juba suuremal määral laenu hankida.

Uttest suurtest majadest ei saanud ta aga õiget rõõmu tunda. Nendel lasuva võlakoorma korraldamine nõudis närvepingutavat tööd. Pealegi oli ta ligi veerandsada aastat järjest tegutsenud ilma puhkusega, mis mõjus väsitavalt ja tüütavalt. Ka tervis tikkus üles ütlema. 1913. aasta sügisel suri K. E. Söödi isa ja aasta lõpul vend Ludvig. Kõik need sündmused viisid Karl Eduardi mõttele oma käitis likvideerida ja asuda mõneks ajaks rahulikule puhkusele. Ta teebki seda 1914. a. alguses, kõige ebasoodsamal ajal, mil I maailmasõja tõttu rahaväärtus hakkas kiiresti langema. Et mitte ootama jääda, kuni raha nullini langeb, omandas ta teise kinnisvara, millel aga polnud seda väärtust, mis ta enese ehitatud majadel.

Vabanenud ärilistest askeldustest ja muredest ning omades rohkesti vaba aega, võis ta seda innukamalt end ohverdada ühiskonna kasuks mitmesugustes üldkasulikkudes seltsides ja ettevõtetes. Vabadussõja kestel oli K. E. Sööt üks innukamaid seljataguse abi organiseerijaid. Ta oli juhtivaid jõude „Uhistöös“, Punases Ristis ja Põhja-Balti Komitees. Nii kadusid päevad, kuud ja aastad märkamatult kibedas askelduses, ilma et ta oleks mahti saanud kavatsetud puhkuseks.

1919. a. juunist kuni detsembrini oli K. E. Sööt Tartu linnanõunikuks, juhtides ja korraldades sõja-

Karl Eduard Sööt külaliste keskel Tartu seltskondlike organisatsioonide poolt korraldatud koosviibimisel tema 75. sünnipäeva puhul Tartu Kirjandusmajas 18. I 1938.

Karl Eduard Sööt filmitakse Raamatuaasta puhul tema töökabinetis.

Karl Eduard Sööt avab 1930. a. mais Tartus dr. Fr. R. Faehlmanni mälestussamba.

väele korterite muretsemist ning üldse kinnisvara-osa-konda. Tema enda kinnituse järgi olnud tööd väga palju, nii et sageli tulnud ööd-päevad järjest jalul olla. Töörohkest kinnitab ka linnavalitsuse statistika. Kui 1918. a. oli linnavalitsuses arutamisel ja otsustamisel 5576 asja, siis 1919. a. oli arutusel 16 225 asja⁵⁰.

Suur töökoorem mõjus väsitavalt. Pealegi ei meeldinud Söödile ametniku-elukutse, sest ta oli peaaegu kogu elu harjunud elama omal käel iseenda pere-mehena. Linnanõuniku kohalt kutsuti ta „Postimehe“ toimetuse liikmeks. Nii tuli tagasipöördumine jälle oma kunagisele elukutsele. „Postimehe“ juures töötas ta toimetusliikmena 1920. aastal ja vastutava toime-tajana 1921.—1923. aastani, millal ta toimetusest lahkus ja tegi mõnenädalase reisi Saksamaale.

A. 1921 avaldas ta luuletuskogu „Kodu“, mis sisal-dab luuletusi 1910. ja 1921. a. vahemailt: „Kodu“ moo-dustab kolmanda järgu ta loomingus, järgu, millel on vähe ühist endistega. Väliselt on Söödi värss tund-matuseni muutunud, moderniseerunud. Endise lühikese ja lihtsasõnalise, peamiselt trohheilise värtsirea ase-mele on astunud suurelt osalt pikad, vahelduva rütmiga värssid, üksikasjalisema sõnastusega laused, mis oma-sed moodsale luulele. Ka sisuline muutus on suur. Isamaa- ja ajalauludes jõuab siin täiele küpsusele ta arenemine sümbolistlikul joonel, mis algas tagasihoid-likult juba esikkogus.

1923. aastal avaldas K. E. Sööt „Lapsepõlve Kungla. Lood ja lallitused lastele“ R. Kiviti illustatsioonidega. 1924. aastal avaldas ta antoloogia „Rahva Lauluvara. Kogu üldiselt lauldavaid laule“ ja 1925. a. valimiku oma senistest kogudest — „Aastate kajastus“, millele lisan-

⁵⁰ Koguteos „Tartu“, lk. 469.

dus 1928. aastal „Vabadusrist, lugu uusi vanal viisil“. Peale selle on ta puhuti luuletusi avaldanud ajakirjas „Looming“ ning mujal, mis enamikus märgitsevad ta kallakut müstikasse. Samuti on ta rohkesti avaldanud kirjandusliku sisuga artikleid ajalehtedes, ajakirjades ja albumites.

1937. aasta jõuluks avaldas K. E. Sööt oma kaheksanda iseseisva luuletuskogu „Kuusirbi õsu“. See sisaldab luuletusi 1925. ja 1937. aasta vahemailt. Mainitud kogu kinnitab Söödi järjest suurenevat kallakut salapärasusse ja müstikasse. Teda on hakanud huvitama rahva muinasundilised küsimused ja eepiline vorm. Kogus „Kuusirbi õsu“ leidub lüüriliste laulude kõrval õnnestunud ballaade, mis annavad tunnistust vana-meistri kõrge eani püsinud erksast loomisvõimest. Et kogu ilmus luuletaja 75. sünnipäevaks, siis on see rikkalikult illustreeritud kahevärviliste puugravüüridega ja avaldatud suures albumiformaadis.

Oma tegevusaja jooksul on K. E. Sööt olnud üle veerandsaja ajalehe ja ajakirja ning üle tosina albumi kaastööliseks. Eriti Eesti Vabariigi ajal on ta rohkesti avaldanud kirjandusloolisi uurimusi ja mälestuskirjutusi isikute ja asutiste juubelite puhul. Need on tänuväärseks täiendavaks materjaliks meie kultuuriloo uurijatele ning kirjutajatele, samuti ka üksikute avaliku elu tegelaste ja kirjanikkude elu ning tegevuse ülevaadete koostajaile.

K. E. Sööt on kujunenud nagu elavaks dokumendiks läinud sajandist, kes teab huvitavat ning iseloomustavat pajatada nii paljudest oma aja tegelastest, sest on ta ju peaaegu kõigi nendega, alates juba J. V. Jannsenist, isiklikult kokku puutunud. Kõiki selliseid K. E. Söödi kirjutusi ja artikleid iseloomustavad nende asjalikkus ja andmete täpsus.

Viimasel ajal on vanameister tegelnud rohkesti Petõfi luuletuste tõlkimisega ja oma varasemate Petõfi-tõlgete kogumisega. Nendest on K. E. Söödil valmimas Petõfi valikkogu eestikeelses tõlkes. 1942. aasta kevadeks korraldas ta trükivalmis oma „Kogutud luuletused“, mis ilmus sama aasta jõuluks, vanameistri 80. sünnipäevaks, A. Laigo illustratsioonidega. „Kogutud luuletustesse“ on võetud ka neid laule, mis loodud 1903. ja 1910. aasta vahel ning seni polnud eri raamatuna avaldatud. Samuti on sinna paigutatud ka peale 1937. aastat loodud luuletused ja valimik Petõfi luuletuste tõlkeid.

II. KARL EDUARD SÖÖDI LUULEST.

1.

Kui küsiksime, milline on Karl Eduard Söödi luule pärisosa, milles ta on andnud kõige rohkem enda ja rahva hinge, milles ta on saavutanud kunstilise täiuse, sisu ja vormi suurima kooskõla ning mis oleks ühtlasi ka tema väärtuslikum ning iseloomustavam annus meie luulele, siis peaksime sellele küll vastama, et need ei saa olla ta isamaa-, loodus- ega armastuslaulud, milliseid on loodud ka temast varem. Kuigi ta nendelgi aladel on pakkunud mõndagi uut, tuleb tema pärisosaks pidada sümbolistlikke rahvapäraseid luuletusi. Sel alal on Karl Eduard Sööt esimesi pioneere. Seni on selleks peetud küll Jakob Tamme, kes on tuntud rohkete ballaadide loojana rahvausundi ja muinasjuttude ainetel, ja Ernst Ennot, kuid see au kuulub Karl Eduard Söödile.

Jakob Tammega peaaegu ühel ajal hakkab ka Karl Eduard Söödi luules ilmnema salapärane sümbolistlik joon, mis järjest areneb sügavuse ja kunstitiheduse suunas kuni tänapäevani, kuna J. Tamm arenedes üha rohkem muutus muinasjuttude värsistajaks ilma sise- mise sügavama kunstilise elamuseta. Ernst Enno sümbolistlik luule jälle arenes idamaiste õpetuste najal järjest kaugemale meie rahva hingelaadist.

Karl Eduard Söödi sümbolistlik luule aga pole õhus rippuv, literatuurist loetud ainete sümboliseerimine,

rahvajuttude ümbervärsistamine ega ka mingi võõra rahva usulise müstika ülevõtt või puhtakujuline import, vaid see on välja kasvanud meie rahva psüühi põhistruktuurist. Selles leidub rohkem alateadlikku aimlemist, vaistlikult õieti tabamist kui kavakindlat ja sihi-teadlikku salapärasuse taotlust. Tahame seega öelda, et Karl Eduard Söödil on rahvapärane sümbolistlik luule rohkem verest kui ajudest värssi voolanud. See-tõttu on ka tema sümbolistlikud luuletused peaaegu kõik lihtsakoelised, kuid sügavad. Nendes puudub üldiselt sõnaline liigliha, retooriline paisutus ja kunstlik jubeduse taotlus õudsete sõnamaalingute või kõla-assotsiatsioonide abil.

Et rahvapärane müstika Söödil alateadlikult veres on, seda kinnitab ka see asjaolu, et juba tema esimes-tes luuletustes leiame sümbolistlikke sugemeid. Need ei esine küll veel täiesti puhtal kujul, kuid siiski küllalt selgesti. Laulik katsub kõigepealt oma proteste eba-õiglase ühiskondliku korra vastu väljendada salapära-selt. Ta ei süüdistata otseselt, vaid annab mõista.

Nii võime K. E. Söödi luules nõrka sümbolistlikku joont tabada juba 1883. a. valminud luuletuses „T õ e k s l ä i n u d s o o v“⁵¹. Selles väljendab autor protesti meie ebaõiglaste agraarolude vastu. Maa, millel talu-poeg töötab ja millesse ta matab oma vaeva ning jõu noores eas, on talle armas, kuid sellest püütakse teda seaduse ja õiguse nimel lahutada. Kuid töömees tuleb vanaduses surema sinna, kus ta noores põlves tundis oma eluõnne, rõõmu ja valu. Seal kohisevad sala-päraselt kaseladavad ning kutsuvad oma juurtele puh-kama.

Sügavama ja kunstipärasema käsitle on see prob-leem leidnud luuletuses „K u k e r i s t i p e r e m e e s“.

⁵¹ K. E. Sööt, „Aasa õied“ I, lk. 58/59.

Seal käib peremees, kelle käest on võetud talu, veel peale surma mitusada aastat oma talu ahervaremel igapäevaseid talutöid toimetamas.

Kukeristil igal öösel
Tuli põleb ahju sees.
Teda kohendab ja kütab
Kukeristi peremees.

Mööda salvi, panged käes,
Astub alla peremees,
Kastab heinamaad ja põldu
Selges kosutavas vees⁵².

Rahva seas on tekkinud usk, et Kukeristi peremees toob õnnistust nende niitudele ja nurmedele, kes tema kastetööd heaks peavad. Kes aga teda halvustas, sellele ta saatis külma, „hävitavat halla-ööd“⁵³. H. Visnapuu arvates on Kukeristi „vana peremehe kuju sümboliseks põldurite kaitsevaimuks“ ja ta kinnitab, et „„Kukeristi peremees“ on paremaid Söödi jutustavas luules“⁵⁴.

Kas Sööt pole siin tabanud rahva psüühis alateadlikult püsivat suurt lugupidamist töö ja lakka matut ning võitmatut armastust maa vastu? Kellel on usku sellesse püsivasse armastusse ja suurde tööindu, s. o. Kukeristi peremehesse, sellele jagab maa varem või hiljem õnnistust.

Karl Eduard Söödi salapärasusele vahest annab seletust üks tema paremaid sümbolistlikke luuletusi „Must lind“:

⁵² K. E. Sööt, „Rõõm ja mure“, lk. 53.

⁵³ Seals, lk. 54.

⁵⁴ H. Visnapuu, „Karl Eduard Sööt luuletajana“ — „Looming“ 1932, lk. 1188.

tajaks, ilma et tal üldse tuleks kõnelda isamaast, kee-
lest või meelest" ⁵⁶.

A. Oras kirjutab selle luuletuse kohta: „Enam kui ühe sugupõlve elutundele leidis Sööt sobiva sümboli „Mustas linnus“. . . . Fatalism — mis Söödil muide tegelikus elus ei näi olnud mõõduandev — tiheneb reljeefseks, küll mitte absoluutselt uueks, kuid antud seoses siiski uuel mõjuvaks sümboliks. . . . Mõttekujutusele jäetakse võimalus iseseisvaks sümboli tõlgendamiseks, ning sordineeritud, fantaasiapärase, irratsionaalsele kangastusele kohanev väljendusviis näib tõesti ennustavat meie hilisemat sümbolismi, mille üheks esimeseks eelkäijaks seda luuletist peetakse" ⁵⁷.

„Must lind“ on inspireerinud ka helikunstnik Mart Saart, kes on loonud sellele viisi.

Luuletus „Must lind“ väärrib ka tähelepanu Karl Eduard Söödile omapärase väljendusvormi poolest. Ilmselt jaguneb luuletus kahte ossa, tsesuuriga kolmanda salmi lõpul, sest seal lakkab mõttekäik niivõrd, et sinna võidakse punkt panna ja laul lõpetatuks pidada. Kuid tõepoolest on see alles toetuspunkt. Järgneb rida kriipse. Ja siis korraga — poolenisti motiveerimata — tutvustab meid luuletaja oma meeoleuga: ta on kurb, õnnetu, elusaatus rõhub teda.

Nüüd võiks laul siingi lõppeda. Kuid tundub, et lõppriidadel pole terviku suhtes tarvilikku seost. Seos luuakse seega, et vihjatakse luuletuse algusele, antakse märku, et katastroofi põhjustaja ongi pea kohal keerlev mustatiivuline lind.

⁵⁶ H. Visnapuu, „Karl Eduard Sööt luuletajana“ — „Looming“ 1932, lk. 1188.

⁵⁷ A. Oras, „Karl Eduard Söödi luule“ — „Eesti Kirjandus“ 1933, lk. 5—6.

Sellisel „kassikera“ vedamisel tiheneb saladuslik miljöö ja lugeja meelitatakse ilma nähtava sunduseta kaasa mõtlema.

Sellist võtet on Sööt kasutanud ka mitmel teisel puhul, näit. luuletustes „Üks kosilane“⁵⁸, „Sügisöine visioon“⁵⁹ jt.

Nägemused viirastuvad Karl Eduard Söödile sageli. Vaevalt saab ta väsimusest suigatada ja raske päeva-
töö ning mure unustada, kui talle silma puurib võõras
vaade:

Värin käis mul üle ihu,
Ja ma ärkasin —
Nägin.... must ja luine ingel
Toast põgenes⁶⁰.

Kuid seesama must luine ingel kummitab juba üsna varakult autori akna taga. Ta kerkib tormistel sügis-
õhtutel nõmme võsastikust ja siirdub inimelamute lähe-
dale, kus kobab oma vaimukätega akna taga. Ja kui
laulik seda kuuleb, siis

Läbi külma toa ruumi
Heljunevad surma väed⁶¹.

Need „surma väed“ heljuvad mitte üksnes luuletaja
toas, vaid kogu eesti rahva kohal, kelle olemasolule
ähvardab lõpu teha vägev vene kotkas. Luuletaja näeb
neid ähvardavaid surmakäsi ja tunneb õudust ning
hirmu nende ees, hirmu enda ja kogu rahva pärast.

Luuletuses „K e s t a o l i ?“ esitab Sööt tundmatu,
salapärase, kodutu ja näljase isiku, kellele keegi
ööseks ulualust ei anna. Isegi Emajõgi ei taha teda,
vaid uhab tema laiba kaldale.

⁵⁸ K. E. Sööt, „Kodu“, lk. 40/41.

⁵⁹ K. E. Sööt, „Kuusirbi õsu“, lk. 12/14.

⁶⁰ K. E. Sööt, „Mälestused ja lootused“, lk. 61.

⁶¹ Seals., lk. 8.

Aga päike paistis hellal helgil
Tema kahvatanud palgele,
Millest luges: Ei mul ole asukohta, kodu,
Mingit lootust, rõõmu ilma sees ⁶².

Kas siin pole autor mitte sümboliseerinud eesti rahvast ja tema lootusetut olukorda ägedamal venestusajal, sest luuletus on kirjutatud aastal 1895? Seega see sümbolistlik luuletus on sügavalt allegooriline ja näitab Söödi elavat reageerimist kaasaegsetele poliitilistele nähtustele, mida otseselt ei saadud arvustada.

K. E. Sööt on sümbolistlik ka seal, kus seda võib kõige vähem oodata. Äkitselt kerkib luuletuses „V a r i“ ⁶³ salapärane vari suveöös maanteel jalutava armastajapaarikese kõrvale. Ohe kaigub äkki lapse nutt ja neiu noormehe kõrval lööb ehmudes risti ette. Nagu loivates roomab vari üle kraavi ja peenarde rukkisse.

Sellesse lihtsasse pilti on paigutatud palju armastust, õrnust, valu ja eksimist enda ning rahva usuliste tõekspidamiste vastu, mille pärast neiu hinges keeb suur võitlus, iseenese õigustamine ja süüdistamine. Luuletaja on selle suure eludraama ära märkinud ainult väheste sümbolitega ja saanud nii haruldaselt tiheda luuletuse, mille traagika peitub ainult ridade taga. Värsid on ka siin saanud mõttetihedaks ja raskeks kui ränga lumekoormaga talvised kuuseoksad, mis oma kauni koorma all on nõtkelt looka paindunud.

Varju kõrvalkäimise motiivi värsistab Sööt veel samal aastal teises luuletuses „Laadateel“ ⁶⁴. Kuid siingi on motiivi põhirakendus ja probleemi kunstiline lahendus jäänud samaks: varjuna liigub ülekohtuselt

⁶² K. E. Sööt, „Mälestused ja lootused“, lk. 54.

⁶³ K. E. Sööt, „Kodu“, lk. 31.

⁶⁴ Seals., lk. 33.

või ebaõiglaselt surmasaanud inimene. Autor sõidab
öösi laadalt koju ja näeb teisel pool teekraavi kaasas
kõndivat mingit varju, kellel ei liigu aga jalad.

„Külamees! kes oled?“ — „Peeter Tõistre perest!“
Kostab järsult. Nägu tal kui tilguks verest...
Hüppab siis ja kaob, nagu õhu sisse...⁶⁵

See jube pilt jääb autorile eluajaks meelde, sest
Tõistre Peeter oli samal päeval laadakaklusel surnuks
löödud, tema hing aga kõndis kodu poole ja andis en-
dast märku naaberperemehele.

Selliseid surnute liikumisi surmapäeval teab rahva-
suu rääkida palju. Sööt on aga sellise jubeda juhtumi
valanud lihtsasse värssi. Mõisted on siin selgemad
ja väljendus otsesem kui luuletuses „Vari“. Lugejal
pole siin tegemist sümbolsõnadega, vaid otseste mõis-
tetega.

Rahvausundi sugemeid kasutab Sööt veel mujalgi,
nagu luuletustes „Alevi poisid mängivad
marjast“ ja „Keskööl“.

Rahvas peab kaardimängu üldiselt patuks või kuradi
piibli lugemiseks. Eriti raske patt on see veel siis,
kui mängitakse pühapäeval kirikuajal. See on otse
kuradi teenimine. Selle rahva hinges peituva omapärase
joone on Sööt jäädvustanud luuletuses „Alevi poisid
mängivad marjast“. Pühapäeval kraavikaldal kaarti
mängivate poistega seltsib tundmatu mees, kes aitab
täie innuga kaasa lüüa. Võõras on võidukas ja kui
Topsi-Toomas hoobeldes võõrale ütleb: „Korat, küll ma
sulle oppust anna!“⁶⁶, loeb võõras enda äratuntuks.
Kui poisid tõstavad pilgud, näevad nad, et võõrale
on sarved pähe kasvanud. Rahvasuu järgi on kurat

⁶⁵ K. E. Sööt, „Kodu“, lk. 33.

⁶⁶ Seals., lk. 36.

alati varmas patutegijaid aitama ja õhutuseks ise kaasa lööma.

Rahvausu järgi on ka see patt, kui piiblit lugedes jäädakse magama. Söödi hinges on see uskumus esile kutsunud sügava elamuse. Ta näeb, kuidas alevis noor pühakirja jünger täiskuu valgel südaööl on laua taha tukkuma jäänud, lahtine piibel ees. Siis

Korraks avaneb kuid aken.
Ilmub koolja kondikere:
Üle nooremehe öla
Püüab lugeda, mis kirjas
Täiskuu hämar-kurval läikel...⁶⁷

Laulik on saanud sellest nägemusest kunstiheda luuletuse „K e s k ö l“.

Ka põlismets oma salapärasusega on Sööti võlunud ja pakkunud talle ainet sümbolistlikeks luuletusteks („Metsa järve saladus“⁶⁸ ja „Põlismetsa järv“⁶⁹). Seal metsas on mingi salapärane järv, millel lasub vanne. Iga kaldale lähenejat kisuvad verised naisekäed järve.

Järve laineisse, kes jaani-öösi laskub
Väheks ajaks — terveks saab; kuid teadku siiski,
Et säääl vesi silmapilgul vereks raskub,
Tardund vereks, mürgiliseks iga piiskki⁷⁰.

Siin on Sööt ära kasutanud meie rahvausus tuntud jaaniöö võlude võimalused ning loonud neil motiividel kunstiküpsi luuletusi, mis kahtlemata kuuluvad meie luule paremiku hulka. „Põlismetsa järvele“ on M. Lüdigi poolt ka viis loodud.

⁶⁷ K. E. Sööt, „Kodu“, lk. 37.

⁶⁸ Seals., lk. 35.

⁶⁹ Seals., lk. 34.

⁷⁰ Seals., lk. 34.

Jubeda nägemuse esitab Sööt veel õitseliste juttude motiividel luuletuses „K o e r a k o o n u d“. Sumedal suveööl kuuldu metsast rõõmsat tantsutralli. Luuletaja läheb vaatama:

Kohutav, mis nägin:.. Mühakus sääl kuuse varjus
Seisid hobused, kui hundi hirmul, värinal.
Tõusis kisa . . . midagi kui põles särinal.

Ümber tule hüppas koerakoonte kiriv kari . . .
Hoogu andis ähvardades koolja luine näpp,
Tantsus keerles inimese jalg ja koera käpp⁷¹.

Seegi luuletus on üks tihedamaid ja kunstiliselt õnnestunumaid, samuti kui üldse tema viimase aja loomingu hulka kuuluvad sümbolistlikud luuletused ja ballaadid. Nendest tuleks esijoones mainida „U n u n u d h o o n e t“, milles luuletaja kujutleb sajandeid unustatud hoonet. Luuletaja ütleb:

Mõtted rühmuvad su ruumes
rambasrasked lõuka lummas,
taandumata tares tummas.
Need on sõnadeta suud,
kodukäijad kohatruud. — ⁷²

Kohatruud kodukäijad on siiski luuletajale jutustanud selle hoone ajalugu, mida ta väga sugestiivselt ja meeleolukalt on osanud edasi anda. Ta manab lugeja silmade ette kogu unustatud hoone endise elu laste kilkamiste, saajasõitude, pidurõõmude, töö- ja tõvemuredega ning koerahaukumistega õuel. Kõik see on edasi antud rahvalaulupärases vormis, mida on ohtrasti kaunistatud kunstluulest päritud kõlaliste efektidega.

Luuletuses „S ü g i s ö ö n e v i s i o o n“ annab autor väga ilusa ja mõjusa pildi oma linnaveerel asuvast

⁷¹ K. E. Sööt, „Kodu“, lk. 32.

⁷² K. E. Sööt, „Kuusirbi õsu“, lk. 9.

vaiksest kodust, kuhu ei kaja „äri-ilma huiskav kriisk“, kuhu aga randub kevad esimesena kogu oma õie- ja päikeseküllusega. Seal andub luuletaja särgiväel oma aiale ja koob kiirtekulda. Sügisel aga mürtsub aias ja linnapargis maru.

Ja siis kuulsin välisseinal lööki kahte, —
ainult kahte kondissõrme märguannet.
Kolmas ootama jäi paremaid veel mahte,
avaldades viidavale hoolekannet.

Ja luuletaja küsib:

Millal tagasi ta tuleb? millal tuleb? . . .
Tuleb talilumes? Tuleb sügismarus?
Tuleb suvipäikse kiirtes — silmad sulle?
Tuleb puhtea'al, kui mahlub kaseharu?
Millal käskjalg tuleb? millal tema tuleb? ⁷³

Seda tulekut ei tea ka luuletaja ette arvata.

A. Aspel ütleb sellest luuletusest, et siin „kohtame kõrvuti meeolukate värssidega juba dekoratiivseid detaile, mis tunduvad otsituna, ja toonide ülepaistust“. See märges käib peamiselt kuuenda ja seitsmenda stroofi kohta. Ta ei saa siiski salata, et luuletus lõpuks tiheneb „taas haaravaks elamuseks viimase stroofi sugestiivselt ängistavais küsimustes“ ⁷⁴.

Luuletuses „Sa a t u s e v a n n e“ kirjeldab K. E. Sööt nägematut vannet, mis rõhub teda udukulmana ja raskena, ängistab rinda, ähmastab silmad ja võtab rõõmu ning hingerahu.

Vanne — needus lendab me lae all,
paatub pargina põrandal.
Needuse külastava käigu järgi
leiad Mefisto musta sõramärgi ⁷⁵.

⁷³ K. E. Sööt, „Kuusirbi õsu“, lk. 14.

⁷⁴ A. Aspel, „Karl Eduard Sööt: Kuusirbi õsu“ — „Eesti Kirjandus“ 1938, lk. 265/266.

⁷⁵ K. E. Sööt, „Kuusirbi õsu“, lk. 32.

Luuletaja arvates sellest lõputust needuse surmarünnakust, mis langeb rüüstavalt inimese aule ja sõprusele, päästab meid ainult „tõe ja mõistuse võimejõud“, mis peab inimesed targemaks ja arukamaks muutma.

Luuletuses „M e i e t e e d“ kujutab Sööt väga mõjukalt ja hoogsalt vanaisa, kes on olnud metsavaht ja osav põdrakütt. Vanaisa lemmikuna on ta sattunud nagu mingisse lummutusringi ja peab teda jälgima põlismetsa ja raiesmikku mööda, sömerpalus ja „lausmaatuulis“ „verisi jalu“.

Ja ründab mind käiguteil eksitav öö —
mu juhiks on tähtede virvendav vöö⁷⁶.

Sellesse luuletusse on Sööt sümbolite abil paigutanud sügava, kuid väga peidetud mõtte kogu oma eluteest. Sellega on seletatav luuletuse haruldane kunstitihedus ja vorminõtkus, mis on kantud ehtsast suurest elamusest.

Tunnustavalt tuleb märkida Söödi viimaseaegseid ballaade, kus ta rahva muinasusust ja -juttudest on suutnud luua elamuslikke, viimistletud kunstiteoseid, mis jäävad püsivalt silmapaistvateks kivideks meie luulehoone ballaadikambri alusmüüris.

Esijoones tuleks tähelepanu juhtida ballaadile „K a t k“, milles nappide, kuid valitud sõnadega kirjeldatakse Musta Surma laastavat tööd mandril ja sõitu Pakri saarele. Musta mantliga, võilka näoga mees, vikat seljas, hüppab mandri rannalt lahkuvasse pakri-laste paremasse paati. Kodurannas uudiste ootajad

Ei nad saanud aga vähemaidki teateid,
sest et s u r n u d istusid seal tummalt pingis,
kooljapaat seal kooljapaadi kõrval ringis.

⁷⁶ K. E. Sööt, „Kuusirbi õsu“, lk. 29.

Äkki hüppas paadist mustamantli-kandja:
kaldal-olijate sekka minna maldas —
hetkel samal surmatard siis kõiki valdas ⁷⁷.

Nii kirjeldab Sööt katku pääsemist Pakri saarele, kus see alustas oma laastavat tööd hulga hiljem kui mandril. Katku peletab Pakri saarelt minema õhtul üksinda toas ketrav vanaeit, kes välgu sähvatusel nägi Musta Surma üle läve astuvat, kellele ta sõnas:

„Oled kes sa tahes, — Jumal-Looja nimel
tere tulemast!“ . . .
Võõras võpatas, kui nime — Jumal kuulis,
lausus: „Küllalt sellest! . . . Hülgan Pakri saare!
Teisal töö mind ootab. Algan uue kaare!“ ⁷⁸

See ballaad on autoril läbi viidud ühtlase hoo ja kunstimaitsega. Loodud pildid on reljeefsed, elavad ja võrdse viimistluse saanud.

Ballaadis „Soend“ elustatakse muinasjuttudest tuntud libahundi päästmise lugu, kus peremees ulatab soele noatsast tüki leiba ja leiab noa aastaid hiljem linnas kaupmehe letilt, kellelt saab tänu nõidusest päästmise eest.

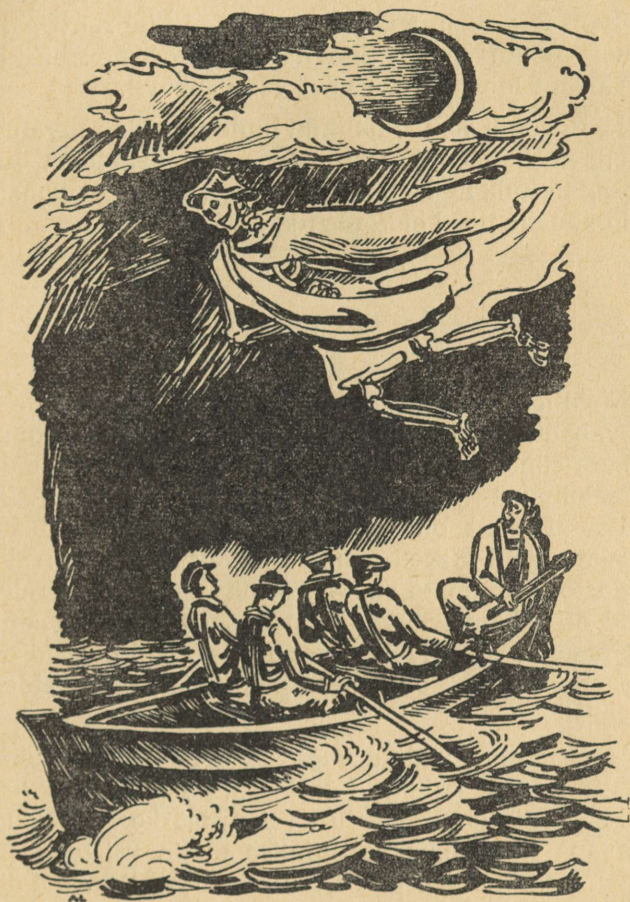
„Viina-Matsi tantsutrallingu“ kirjeldatakse Palmse kandis ühel sügisel rikkas Viina-Matsi talus peetud suurt jooma- ja tantsupidu. Talus olnud noor ja nägus peretütar, kellel käinud rohkesti kosilasi. Pidutsemise tagatipuna leitakse pillimees Peeter, kes metsikult mänginud ja joonud, surnult Viina-Matsi õuest,

Kaetud naisteseelikuga, haavad põues . . . ⁷⁹

⁷⁷ K. E. Sööt, „Kuusirbi õsu“, lk. 26.

⁷⁸ Seals., lk. 28.

⁷⁹ Seals., lk. 22.

Illustratsioon Karl Eduard Söödi „Kogutud luuletustest“.

Luuletaja jätab aga targu ütlemata, kas need olid õnnetu armastuse või terariista haavad, mis Peetril põues olid.

Ballaadid teeb nauditavaks nende tihe rahvapärane sisu ja nõtke vorm. Siin näitab autor meisterlikkust ja värsket loomisjõudu veel vanul päevil.

K. E. Söödi sümbolistlikud luuletused ja rahvaluule-ainelised ballaadid kuuluvad enamikus tema luule paremiku hulka. Neil on püsivam väärtus vanameistri loomingus ja need ei karda ajahammast.

2.

Meie järelärkamisaja isamaalauludes ülistati olematut vabadust. See luule oli enamikus aja- ja kombekohane sõnade kõlistamine, mitte aga ehtsast tundest ja luuleinnust kantud. Helgemad päevad keiser Aleksander II ajast olid möödunud. Ülistatud vabadustaevast katsid rasked venestuspilved. Päevakorral oli eestlaste sulatamine suurvene rahvasse. Meie rahvajuhid ei taibanud ähvardavat hädaohtu tähele panna, sest nende keskel leekis „kodusõda“, nad pidasid oma ülesandeks Jakobsoni-Hurda poliitilise pärandustombu jagamist.

Vene võimukandjad vaatasid meie sisemisi tülisid muheldes pealt ja leidsid paraja aja olevat kõige hävitamiseks, mis kandis eestluse tunnusmärke. Karl Eduard Sööt aga tajub oma eestitõulise puhta vaistuga seda katastroofilist olukorda. Oma pikemat, alles veel dilettantlikku luuletust „V a e n u l i s t e l e v e n d a d e l e“ (1888. a.) alustades hüüab ta:

Vennakesed, Eesti oma pojad,
Andkem käed teine teisele,
Ehitagem ühenduse kojad
Seadkem rahulipud ülesse!

Ei see läe, kui veli vihkab venda,
Vaenu mõõga tõmbab tupesta:
Siis ta hävitab ju ise enda,
Sunnib sugulase surema ⁸⁰.

B. Sööt ütleb selle luuletuse kohta: „„Vaenulistele vendadele“ on rahva ühtehoiuvajaduse konkreetne ning mõjukas selgitus, Söödi varasemale luulele omases soojas jutustamislaadis, mis hoolimata oma venivusest jääb küllaltki sisukaks“ ⁸¹.

Et oma tungivale palvele suuremat kaalu anda, esineb ta veel kord samas esikteoses lepitussõnadega luuletuses „Uue aasta soov“ ⁸².

Sööt ei jõua aga olukorra äratundmisest ja manitsussõnadest tülitsevaile suguvendadele kahjuks palju kaugemale. Ta ei ole loodud võitluslaulikuks ega rahvajuhiks, kes võiks tuua murrangu ja uued tuuled meie tolleaegsetesse poliitilistesse umbvetesse ning õõnsasse isamaaluulesse. Tema aktiivsus küünib esialgu ainult tülitsevate rahvajuhtide manitsemiseni. Sedagi ei tee ta tundeküllaselt, jõulisi sõnu tülitsejaile näkku paisates, vaid oma iseloomu kohaselt rahulikult õpetades ja oma õpetust ajalooliste näidetega kinnitades.

Et Sööt ei tunne ennast küllalt kohane olevat isamaaluulesse uusi suundi ja jõulist puhangut tooma, siis ei viljelegi ta seda. Moevoolu ei taha ta nähtavasti teenida, vaid püüab astuda oma iserada. Kahtlemata takistas teda kaasaja maitse kohast isamaaluulet loomast ka lihtsus ja selgus, mida ta oma luulelt nõudis. See enesekriitiline nõue vähemalt pidurdas teda sega-

⁸⁰ K. E. Sööt, „Aasa õied“ I, lk. 5.

⁸¹ B. Sööt, „K. E. Sööt isamaalüürikuna“ — „Eesti Kirjandus“ 1937, lk. 580.

⁸² K. E. Sööt, „Aasa õied“ I, lk. 4, 5. salm.

seid ja mõttetu id värsse paberile panemast. Sellega on seletatav, miks Söödi esikkogus leidub nii vähe isamaalaule ja teises luuletuskogus neid üldse ei leidugi.

Et Sööt sel ajal töötas „Oleviku“ toimetuses, siis ei saa oletada, et ta polnud kursis isamaa asjade ega üldiste poliitiliste küsimustega. Just vastupidi — ta tundis neid liigagi hästi kuni telgitaguste pisiküsimusteni. Tundub, et „Olevikus“ töötamise ajal on Söödi põhimõtteliselt optimistlikku ja elutahtelisse luulesse just poliitiliste telgitaguste liiga põhjalikust tundmisest rohkesti nukrust signinud. Mida rohkem A. Grenzstein kaldus venestuse pooldajaks, seda umbsemaks muutus selle talu õhk Söödile, kuni lõpuks luuletaja sealt lahkus.

Uldisest poliitilisest olukorrast tekkinud raskes venestuse surutõrres ei saanud Sööt oma mõtteid vabalt väljendada. Ta peab neid sümbolite taha peitma. Näiteks „E t t e k u u l t a j a s“ kõneleb ta murelikust lepalinnukesest, kes nutab ja palub, nagu oleks häda ligidal.

Tema nuttis, kuni nutu sekka
Kõlas vihmakulli kare hää,
Kuni rasked pisarad kui helmed
Hiilgasivad lilleõite pääl⁸³.

Kas pole siin lepalinnu osas eesti rahvas ja kas ei sümboliseeri vihmakull meie ajaloolisi vaenlasi venelasi, kelle võimu sümbolina ilutses sel ajal igal pool keisri kull?

Olukordade ja ajajärgu rasked ning selgusetu meeolud on Sööt siiski mõjukamalt sõnastanud luuletuses „P ä ä l e h a l l a - ö ö“ (1893):

⁸³ K. E. Sööt, „Rõõm ja mure“, lk. 7.

Puude okstelt sajab nagu siidi,
Pudeneb kui kulda lendavat
Paljad raod nagu kuivand käed
Üles taeva poole sirutud.

Puude oksad, mis veel alles eile
Raskel lehekoormal paindusid,
Pääle hallaöö ja maru tuule
Kuulutavad: Siin on surmatöö!

Oh kui palju kallist vara viidud
Minu rinnast ka ju noores-eas!
Oh kuis sõtkunud nad jalge alla
Auusat tundet, tundet palavat! ⁸⁴

B. Sööt peab seda „Söödi noorusea üheks õnnestunumaks luuletuseks“, „kus luuletaja kannab oma lootusetu meeoleolu piltlikult üle loodusele“ ⁸⁵. Samuti hindavalt märgib seda luuletust ka omaaegne arvustus ⁸⁶. H. Visnapuule see luuletus „tundub võttelt uuena tolleaegses lüürikas, eriti võrdlustes ning teatavas esteetilises meeles. Selle luuletise subjektiivsus võrrelduna teiste S. luuletistega on suggereeriv“ ⁸⁷.

Surmav hallaöö, mis venestuse näol oli üle kodumaa käinud, on purustanud kõik ilusa, mida ärkamisajal kasvanud ja sirgunud noored oma südames isamaa vastu kandsid. Seda on Sööt suutnud ütelda küllalt selgelt ja veenvalt, nii et me mõistame nende noorte traagika suurust, sügavust ja laastavat mõju. Need isamaalised noored on ilma kevadeta, sündinud põhja külmale ja jääle, nagu seda kurdab Sööt luuletuses „Ilma

⁸⁴ K. E. Sööt, „Rõõm ja mure“, lk. 11.

⁸⁵ B. Sööt, „K. E. Sööt isamaalüürrikuna“ — „Eesti Kirjandus“ 1937, lk. 580.

⁸⁶ — „Rõõm ja mure“ — „Linda“ 1894, nr. 25.

⁸⁷ H. Visnapuu, „Karl Eduard Sööt luuletajana“ — „Looming“ 1932, lk. 1187.

kevadeta" ⁸⁸. Need tulihingelised noored oleksid pigemini võõrsil kodutud hulgused kui omaksid teadmist, et nende isamaa ja rahvas peab kaduma. Nende pea kohalt on röövitud täht, mis oleks juhtinud ja valgustanud selleaegse isamaalise nooruse eluteed.

Sellep ärge pange imeks,
Kui nüüd muutund olen ma,
Kui nüüd rändan, pää norus,
Troostita ja sihita ⁸⁹.

Nii ütleb Sööt siiralt ja otsekoheselt. Tal oleks veel paljugi paha ütelda, palju kaevata ja kurta isamaa pärast, kuid ta ei julge seda teha, sest kurjade kujude nimetamisel võivad need varjust välja tulla ja veel rohkem paha teha kui siis, kui neid vaikselt ja puudutamata lasta tegutseda ning ainult salaja katsuda nende musta tööd takistada ja tegutsemist pidurdada.

Rasked ajad ja olukorrad ei suuda siiski lauliku tugevat elujõudu ja usku oma rahva tulevikku murda. Vaist oli talle siin paremaks nõuandjaks kui mõne ennast rahvajuhiks pidava poliitiku mõistus. Luuletuses „J a n a d p ü ü d s i d s e l e t a d a“ on laulik eneses täiele selgusele jõudnud. Ta naerab nendele näkku, kes kuulutavad kadu rahvale, keda seni on ilmaaegu püütud surmata. Temal on nendele lühinägelikele pimesikkudele ainult üks palve:

Oh ma palun, südameta mehed,
Ärge usku minult riisuge,
Usku, et mu isamaa ja rahvas
Pole küps veel hauavilule.
Palun, värdjad, palun, surnumatjad,
Surnumatjad narrikuuessa,
Ärge riisuge mult viimast lootust,
Lootust, mille pärast elan ma ⁹⁰.

⁸⁸ K. E. Sööt, „Rõõm ja mure“, lk. 10.

⁸⁹ Seals., lk. 6.

⁹⁰ K. E. Sööt, „Saatus“, lk. 11/12.

Nii laulab Sööt „Saatuses“. Tema seisukoht on aga selge. See ühtib enamiku eestlaste omaga. Tundmatu kaasaegne arvustaja sõnab selle luuletuse kohta: „Neid sõnu on tarvis. Meie rahva vördjad pojad, kes küll eestlaste minevikku kiidavad, on valmis Eesti rahvust ja keelt ära andma. Peaks mõni nendest pisikese okka südamesse saama, kui neid sõnu loeb“⁹¹. See märkus näitab, kui vajalikud ning õigel ajal olid avaldatud need Söödi värsid.

H. Visnapuu aga kinnitab: „Selle luuletisega algavad Söödi rahvuspoliitilised laulud. On kerge taibata, et ta nendes võitleb Grenzsteini-Kõrvi venestamise ning überrahvustamise ideoloogiaga. Selliseid luuletisi tuleb pidada ajalauludeks, paremas mõttes. Rahvuslik küsimus, rahvuslik mure saab luuletaja juures isikliku „olla või mitte olla“ küsimuseks“⁹².

Aga nii nagu poliitilise aja lained kord puhkust otsides vaibuvad, kord aga taas kõrgelt käivad ja üle pea kokku löövad, nii heitleb ka luuletaja enesetunne — kord resigneerunult, kord hoogu võttes, ähvardades.

Nii ütleb Sööt luuletuses „M i s m u l r i n n a s“, et ta südamesse

Mahub õnnistus ja palve,
Püha, kallis isamaa.

Ja kui vale tõstab lippu,
Ülekohus vääraja,
Kui on õigus ristisambas,
Hädaohus isamaa:

Siis säääl vehib välgutuli
Läbi vandelise öö,
Tuhat sõda kurja vastu,
Hirmus tasumise töö!⁹³

⁹¹ —, „Saatus“ — „Rahva Lõbuleht“ 1899, nr. 1, lk. 22.

⁹² H. Visnapuu, „Karl Eduard Sööt luuletajana“ — „Looming“ 1932, lk. 1189.

⁹³ K. E. Sööt, „Saatus“, lk. 10/11.

Puhas ja selge õiglustunne ei kao lauliku südamest kunagi. Kui selle vastu eksitakse, aetakse äraandlikku ja rahvale kahjulikku poliitikat ning selle õigsust ja otstarbekohasust katsutakse sisendada ka rahvale, siis on laulik esimene, kes selle vastu protestib, kuigi need protestid üldistest olukordadest tingituna ei saa olla kuigi tõhusad. Luuletajal on oma lauludega ainult võimalus isamaalist tulukest kaasaegsete noorte südames tulevasteks tasumistundideks alal hoida. Selle tulukesegi hoidmine nõuab kangelasmeelt, sest et seda nii vihatakse ja katsutakse surnuks tallata. Kui selle hoidmiseks kuskilt vähekese toitu saab, siis on laulikul hea meel. Näiteks luuletuses „P i d u l“ kirjeldab Sööt suure rõõmuga võõraste üliõpilaste pidu, millest ta on osa võtnud. Unustamatult on temasse seal mõjunud isamaaliste luuletuste ettekanne noore neiu poolt, kes

Rääkis kaebavalt ja kurvalt,
Rääkis nagu paludes,
Rääkis nagu käskiv ingel
Ülekohut trahvides⁹⁴.

Luuletaja mainib, et pidu korraldajate keel olnud võõras, kuid deklamaatori sõnad kostnud talle kui kodused „kaebehääled ammu tuntud südamest“. Ja talle meenub selle võõra ja ka eesti rahva raske saatus. Pole kahtlust, et see õhtu on andnud Söödile rohkesti julgust ja uut toitu isamaalise tulukesese kandmiseks.

„Saatus“ isamaaliste laulude sarja lõppluuletuses „K ä ä p a k a l d a l“ kirjeldatakse kevadist kuuvalget ööd Kääpa jõe kaldal. Inimesed puhkavad, nende soovid on soikunud. Kuid Kääpa kallast katavad laiad vood. Ja need laulavad laulu ammu möödunud ajast,

⁹⁴ K. E. Sööt, „Saatus“, lk. 13.

millest vahest muinasjutt veel teateid toob. Luuletaja kõrva on imeneitsi Juta teritanud ja prohvetlikuks nägemuseks ta silmile seadnud kuldse uju. Ta kuuleb:

...nagu muinasjutu ilmas
Heliseva hõbekella hääl,
Nagu leinaline mõrsjalaul
Langevale nooremehele⁹⁵,

ja talle meenub Kalevipoja mõõga möll Peipsisse suunduva Kääpa kaldal . . . Eks seegi räägi selget keelt Eesti hiljuti möödunud kurbloolisest minevikust? Et mõrsjaga on seotud alati tulevik, uus elu ja selle edasikandmine, kas siis ei või selles vihjes näha lauliku prohvetlikku pilku, mis ulatub kaugemasse tulevikku, kuigi see mõrsjalaul on murelik ja lauldud langevale nooremehele? Viimane võib väga hästi olla tolelaegse nooruse selle osa sümboliks, kelle südames hakkasid juurduma Grenzsteini-Kõrvi külvatud kahjulikud venes-tusidud. Laulik ütleks selgemalt, mida ta oma prohvetliku pilguga näeb, aga selleks puuduvad võimalused.

Luuletaja tunneb, et ta on kõige toimuva alatuse vastu võimetu. Ta käsi tõuseb rusikpihul üles, kuid langeb jälle. Laulikus on vaikset ahastust ja mee-leheidet, aga kõigi kibeduste ja pettumuste raske koorma alt hõõgub usku rahva visadusse ja elujõusse.

Sajandi vahetusel puhkeb Söödi isamaalise luule soon jõulisemalt ja areneb ühte kindlaks määratud rada kuni tänapäevani. Möödunud sajandit lõpetades ta kinnitab luuletuses „A s j a t a k a t s e“:

Sadatuhat pidemega
Sinu küllest, isamaa,
Hoian kinni nagu takjas
Elamise sooviga⁹⁶.

⁹⁵ K. E. Sööt, „Saatus“, lk. 16.

⁹⁶ K. E. Sööt, „Mälestused ja lootused“, lk. 43.

See on küllalt selge ja piltlik vastus kõigile rahva-vaenlastele, kes tahavad rahvast vägivaldselt isamaast lahutada. A. Sang kinnitab sel puhul: „Isamaa saatusele on jõudnud Sööt nüüd ligemale kui ükski ta kaasaegne, ligemale kui ta ise oma varasemas loomingus. Ei enam kõlisevaid ülistusi. Milleks veel pühapäevapaatos, kui on leitud isamaaga lahutamatud sidemed“ ⁹⁷.

Kahekümnenda sajandi künnisel, kui isamaalaste töö (eesotsas Jaan Tõnissoniga) ja heitluse vili juba nähtavale tuli, kõlab ka Karl Eduard Söödi laul lohutavalt ning julgustavalt. Ta hüüab: „Veel pole kadund kõik.“

Ja kui veel üleüldse
Ilm häädust ülendab,
Ja armastus ning auusus
Veel kurjast võitu saab:
Siis minu sugurahvas
Ei kao ometi — ⁹⁸

Nii julgustab laulik ennast ja rahvast.

Söödil on kindel usk headuse võidusse. Ta teab, et kõik need, kes on hoolitsenud eesti rahva saatuse, rahva ja ta kultuuri säilitamise eest, on teinud seda heast südamest ja siirast meelest. See paljude poolt tehtud hea ei saa ega tohi ometi maailmast kaotsi minna. See on nagu maailma paisatud headuse-energia, mis asub seal võitlusse selle kurjuse-energiaga, mis püüab meie rahvast hävitada. Et kristliku maailmavaate ja usutunnistuse järgi iga headus tasutakse ja headus alati kurja peab võitma, siis apelleerib ka Sööt nende kui rahva kõige arusaadavamate põhitõdede poole. Kui usutakse headuse võitu kurjuse üle, siis peaks uskuma ka meie rahva tulevikku.

⁹⁷ A. Sang, „K. E. Sööt isamaaluuletajana“ — „Looming“ 1937, lk. 1141.

⁹⁸ K. E. Sööt, „Mälestused ja lootused“, lk. 34.

Põhiküsimus on seega selge ja luuletaja võib hakata tähelepanu juhtima üksikuile kõrvalisemaile asjaoludele, mis aga siiski küllalt valusalt meie rahva elavasse organismi lõikuvad. Näiteks üksikute rahvusjooksikute probleem. Satiirilisel hurjutab ta ärakadunud poegi, kes ahnusest aetuna lähevad võõrsile õnne otsima, et sealt vanaduses koju puhkama tulla („Kadunud poeg“), kuna samal ajal oleks nende noorusjõudu hädasti vaja olnud ka kodumaale. Neid luuletusi tõstatab esile ka toleaeagne arvustus⁹⁹.

Lauliku südames närib siiski veel mingi kahtluse- ja kartuseuss. Ta aimab, et kodupinnalt on midagi kadumas, mille päästmiseks ja säästmiseks tema on liiga nõrk. Kuid ta palub:

Siis, mu lootus, ära väsi,
Ära lahku sa —
Sinu toetusel tunnen
Enda tugeva¹⁰⁰.

Lootus ja usk hoiavad lauliku ka siis tugeva, kui kõik ümberringi räägivad hoopis võigast juttu, nagu laulik seda iseloomustab luuletuses „Nad ütlevad . . .“:

Nad ütlevad, sa kaod ära
Kui uinuv laeneke,
Su elu asjata, ei kanna
Sind mingi sihile.

Nad ütlevad, sa oled väike,
Sul puudub elujõud,
Sul isetundmusest ja püüdest
Ning haridusest põud.

⁹⁹ (E. Enn)o, „Mälestused ja lootused“ — „Postimees“ 1903, nr. 2, lk. 2.

¹⁰⁰ K. E. Sööt, „Mälestused ja lootused“, lk. 48.

Nad ütlevad veel palju, palju
Su kohta, isamaa;
Kuid tühjad vaenusõnad rahvast
Ei suuda surmata ¹⁰¹.

Sellisele rahvust hävitavale ja salgavale poliitikale seab Sööt vastu teised mehed, kes on ausamad ja oskavad omakasuta üldisi asju ajada, ja pealegi ei suuda tühjad vaenusõnad ühtegi rahvast surmata. Luuletuses „Veel pole kadund kõik“ ta kinnitab:

Veel elab Eestis mehi,
Kel armas isamaa,
Kel jätkub julgust, jõudu,
Veel kurja tõrjuda.

Veel elab Eestis mehi,
Kel meel ei murdunud,
Kel ahne omakasu
Ei südant sidunud ¹⁰².

Söödi lootust ja vähest optimismi on kahtlemata ergutanud Jaan Tõnissoni rahvuspoliitiline tegevus läinud sajandi lõpul, millega Sööt innukalt kaasa elas ja millele ta kaasa töötas. See ind ja hoog, millega J. Tõnisson andus üldiste asjade ajamisele, ning tema loomupärased juhianded lubasid laulikul uskuda meie rahva paremasse tulevikku.

Lauliku usku eesti rahva tulevikku kinnitavad ka rahva kogemused, tugev elujõud ja minevikupärimused, mis on omandatud ajatuultest ja -tormidest läbi tulles ja nii sisemiste kui ka väliste vaenlastega ägedalt võideldes, nagu ta kinnitab seda luuletuses „M i s a i t a b!“:

¹⁰¹ K. E. Sööt, „Mälestused ja lootused“, lk. 36.

¹⁰² Seals., lk. 33.

Mis aitab, kui sa kuulutad,
Et kadumas mu keel,
Et isetundmus langemas
Ja vapper mehemeel!?

See rahvas, kes on tuuledest
Ja tormist läbi käind,
On mõnda laadi vaenlaseid
Ju elukäigul näind.

Küll tuttav talle seegi on,
Et säälgil vastaseid,
Kus rahvakasu lipu all
Meil püütaks südameid.

Küll tuttav talle seegi on,
Et mõni Eesti mees
Meil lehvib tuulelipuna
Ja sõidab võõras rees¹⁰³.

Nendes luuletustes on tunda lauliku suurt sisemist kindlust ja usku rahva elusse ning edusse, mis on võimsalt sugereeriv. Nagu pool-ironiliselt paiskab ta oma värse rahvusesalgajaile näkku, ise nende tühja töö ja asjatute pingutuste pärast sisemiselt naerdes. Nad ei tunne ajaloo paratamatut käiku, ei tunne meie rahvast, selle vitaalsust ega hingeelu. Lauliku suureks rõõmuks on vaenulikud jõud ja äraandlikud „isamaapojad“ ainult tühja tuult tallanud.

Nendes luuletustes tundub, nagu oleks Sööt vabamenud suurest ja raskest painajast, kes teda kogu aja oli halastamatult rõhunud ja vaevanud.

1902. aasta paiku on see mentaliteet, mille eest Karl Eduard Söötki võitles, täielikule mõjule pääsenud. See on vanema ja noorema põlve juhtivamaile jõududele täielikult omaseks saanud. „Noor-Eesti“ esimese albumi juhtsõna võtab omaks kaks Söödi isamaaluule

¹⁰³ K. E. Sööt, „Mälestused ja lootused“, lk. 38.

juhtmõtet. Seal mõistetakse hukka rahvajuhtide omavaheline tülitsemine ning rahva vastu vaenulik tegevus ja julgustatakse nooruse paatose ning innuga rahvast lootusrikkamalt tulevikku vaatama.

Söödi isamaaluule varajasem osa oli seega oma ülesande täitnud. Sööt oli suutnud rahva isamaalisi meeolusid sõnastada kõige tumedamal ja rängemal ajal, oli aidanud hoida rahvusliku iseolemise aadet kui võbisevat tulukest ajatuulte läpastavas ummikus. Ta oli selle ajastu oma luules meisterlikult jäädvustanud. Ta luuletused „kajastavad kõige selgemalt meie luules ajajärgu enese siseheitlust. See on hoopis midagi erinevat võrrelduna Koidula pärandusega. See on juba iseseisev päätükk meie isamaaluules,“ ütleb H. Visnapuu¹⁰⁴. „Igal juhul on Söödi kaasaelamine isamaa saatusele sajandite vahetusel intensiivsem kui ühelgi teisel eesti luules,“ kinnitab B. Sööt täie õigusega¹⁰⁵.

Aastasaja vahetusel on laulik oma isamaalise tulekandmise vaheajal esiletõusnud noorte kätte usaldanud. Gustav Suitsu „Elutule“ põletav ning sütitav leek haarab noori ja vanu. Suitsu laulude jõulisus jätab varju Söödi tagasihoidlikud, kuigi palavast hingest kantud värsid. Varsti aga näib Söödile tunduvat, et noored kalduvad kõrvale rahvuslikkuse printsiibist, neil on puhta kunsti usutunnistus. Sööt tunneb, et teda on jälle vaja. 1909. ja 1910. aasta paiku hakkab Söödi sulg jälle isamaalist luulet kirjutama. 1910. aastaga on märgitud esimesed luuletuskogus „Kodu“ avaldatud isamaalised laulud.

Söödi luule on aga nüüd palju muutunud. Autor on vahepeal luulekunstis rohkesti juurde õppinud. Tema

¹⁰⁴ H. Visnapuu, „Karl Eduard Sööt luuletajana“ — „Looming“ 1932, lk. 1191.

¹⁰⁵ B. Sööt, „K. E. Sööt isamaalüürrikuna“ — „Eesti Kirjandus“ 1937, lk. 582.

väljendus on muutunud nõtkemaks, värss mõttetihe-
damaks, ta on sammu pidanud meie värsi vahepealse
jõudsa arenemisega nii sisus kui ka vormis.

Jõuline luuletus „N ä o j u m e p i m e d a s k a h -
v a t a b“ tõendab, et Sööti on suuremal määral haka-
nud huvitama ühiskondlikud otsingud ja sotsiaalsed
vastuolud. Ta näeb, et rukis õitseb ja nisu kasvab ning
veskikivid jahvatavad, aga ometi on nii palju kahva-
tuid nälgivaid nägusid, hädaldavaid emasid ja nutvaid
lapsi, kellel pole midagi süüa. Kõike seda vaadates
jõuab laulik otsusele:

Kuid õigust on vähe, ja valgus on pime,
Ja näojume pimedas kahvatab...
Küll sündima peaks üks üleilmne ime,
Kui veskikivi vaesele jahvatab¹⁰⁶.

H. Visnapuu peab seda Söödi loominguks parimaks ühis-
kondlikuks luuletuseks, mida kannab soe süda, poole-
hoid sotsiaalselt nõrgemale ja napp ning asjalik sõ-
nastus¹⁰⁷.

Karl Eduard Sööt on endist mõisniku ja talupoja
vahekorda laiendanud üldiselt rikka ja vaese peale,
seega seisuslikult pinnalt laskunud majanduslikule ja
klassivahelisele alusele.

Teravalt kriipsutab ta ebaõiglast olukorda alla 1910.
aastal dateeritud luuletuses „K u i K a l e v k o r d
k o j u j õ u a b . . .“. Keegi tunneb hirmu meie muinas-
kangelase kojujõudmisest sellepärast, et ta ei teaks
kangelase arupärimisele midagi vastata. Teine soovi-
tab vastata, et me oleme elu ja surma peale sortsi-
dega võidelnud ning relvadeks on olnud paljad käed
ja ader põllul. Seetõttu ongi selg küürus ja pale kah-

¹⁰⁶ K. E. Sööt, „Kodu“, lk. 45.

¹⁰⁷ H. Visnapuu, „Karl Eduard Sööt luuletajana“ — „Loo-
ming“ 1932, lk. 1193.

vatu ning paljud, kes pole seda rasket võitlust välja kannatanud, on laiali valgunud nelja maailmakaare poole. Selles viletsuses on süüdi need, kes priiskavalt elavad rahva töövaeva arvel. Ja kui Kalev teeks kõigest sellest kokkuvõtte ning asetaks küsimuse: „Kuidas mõtled sa nüüd oma elu seada?“, annab teine nõu:

Siis tööta, et enesele oled sa truu
Ja kodu sull' kallim kui miski muu¹⁰⁸.

Seega kinnitab laulik, et tõsine eestlane on kõigest vaevast ja ülekohtust hoolimata sügavalt oma kodumaa mulda juurdunud ja jätkab visa võitlust selle pärast ka kõige raskemas ja lootusetumas seisukorras.

Võitluse visadust ja indu kajastab Sööt hästi ühes oma parimas ballaadis „Hilja“, milles edasiantud tegevus ja vabadustunglemised kerkivad esile 1905. aasta foonil. Vabaduseihkajad peavad salakoosolekuid ja loodavad abi oma taotluste teostamiseks meie muinaskangelaselt Suur-Tõllult, kes muinasjutu tõenduse järgi on lubanud hauast tõusta siis, kui isamaa on hädaohus. Et Tõllu äratussõnu teab ainult Majaku Jaak, siis saadetakse parema tuleviku ja vabaduse nimel üks saadik Jaagult vabastussõnu küsima. Saadik eksib soodes ja rabades kaua ringi ning langeb lõpuks surmani väsinult suure kivi äärde lumme. Kui ta teisel hommikul ärkab, siis:

Teiselpool kivi oli jäletu, kõrge kaak:
Tema küljes kõlkus — M a j a k u J a a k!¹⁰⁹

Seega oli saadik küll sihile jõudnud, kuid liiga hilja. Suur-Tõllu äratussõnad olid ühes Jaaguga hauda läinud ja seega rahva vabastamise lootused tublisti lan-

¹⁰⁸ K. E. Sööt, „Kodu“, lk. 9.

¹⁰⁹ Seals., lk. 11.

Illustratsioon Karl Eduard Söödi „Kogutud luuletustest“.

genud. Aga ei saadikul ega laulikul pole kadunud veel viimne lootus, sest:

... üle kaagi tõusis kauge sügisene päike:
Siiski pole kadund veel lootuse läige! ...¹¹⁰,

kinnitab autor ballaadi lõpus.

Selles ballaadis on Sööt suutnud kokku sulatada oma hinges peituvad müstilised jooned ja kalduvused suure kodumaa- ja vabadusearmastusega ning nii anda kunstiküpse, tiheda ja nõtke teose.

Maailma suure tapatalgu ajal kuuleb laulik tuules kaikuvat karjatust, mis tuleb surijate suust. Kuid samas vinges talvetuules ja tuisus kõneleb autorile ka „igatsuse iha kui kodukoldest imeilus muinasjutt...“. Nii kuuleb Sööt maailmasõja jubedust kirjeldavas „Tuule laulus“¹¹¹ muinasjuttu Eesti oma kodukoldest. Tal on aimus, et sellest laastavast sõjast võib meie rahvale kasu tulla, et see viib teda lähemale meie kodule, kus ollakse ise peremees. Orjaaja raskele varjule ütleb ta 1916. a. kevadel luuletuses „Oleks a e g!“:

Et kord puruneksid sinu piired,
Võitjaks kerkiksid päikse kiired!¹¹²

Seega ennustab vana laulik vabaduspäikese kerkimist Eesti taevasse, mille aga matavad varsti aja sügis-
tuuled. Laulikul on põhjust küsida:

Kas oli see siis haiguv-raske unenägu,
Mis ulvas hinges, nagu kevadine maru?¹¹³

Kuid seda ta ei usu. Ta soovib rahvale kannatust ja terasest hinge ning verd, et see võiks aja tormidele ja rajudele vastu panna, kuni

¹¹⁰ K. E. Sööt, „Kodu“, lk. 11.

¹¹¹ Seals., lk. 19.

¹¹² Seals., lk. 12.

¹¹³ Seals., lk. 14.

... see, mis meie mõtteid kaua, kaua täitnud
Ja hinge jumaliku tulega on läitnud,
Kord tuleb tõesti, kandes sädelevat koitu ¹¹⁴.

Ängistus ei kesta kaua. Juba järgmisel aastal (1919)
võib laulik luuletuses „P ä ä l i k u h ü ü d“, millele
J. Aaviku ja R. Pätsu poolt on viisid loodud, hõigata:

Malev, tõuse nagu maru!

Mehed vaprad, astke liiki!
Loome tuleviku riiki,
Kangelaste murdev parv! ¹¹⁵

Laulik on seega oma isamaalise probleemiga lõpule jõudnud. Ta aimused on õigeks osutunud. Malevlased tulid tagasi võiduga ja laulik suudleb neid vabaduse toojaid tänumeeles oma „hinge hõõgva leegiga!“. Tema aastakümneid kantud vabadustuluke on puhkenud suureks võimsaks leegiks — rahvuslikuks ja riiklikuks iseseisvuseks, mida on vaja üleval hoida üksmeelse tööga.

„Nägemuses“ libiseb lauliku silmade eest veel kord läbi meie rahva ajalugu algusest kuni iseseisvuse saabumiseni. Meisterlikult ja nõtkes vormis on see luuletus sõnastatud ning kuulub sellisena kahtlemata Söödi isamaalaulude paremiku hulka.

„Söödi isamaalüürika näitab üldiselt väga tõsise-loomulist suhtumist oma ainesse, selle meeolude põhikoed on eeskätt kas traagilised, soojalt hardad või koguni asjalikud, kainemõistuselised veendumustetõlgitsused ning väitlused. Üksikuil juhtumeil kohtame aga isamaalüürikaski Söödile teistes luuleliikides oma-seks saanud kalduvust satiiri ja isegi sesse humoristlik-

¹¹⁴ K. E. Sööt, „Kodu“, lk. 14.

¹¹⁵ Seals., lk. 18.

vallatlevasse tooni, mis üsna sobivana iseloomustab teatud osa ta armastuslüürikast," ütleb B. Sööt kaunis paikapidavalt ¹¹⁶. Just asjalikkus, hingesoojus ja suur veendumus, et luuletaja on väljas õige asja eest, annavad Söödi isamaalüürikale tugeva sisemise löögijõu ja raske kaalu.

A. Orase arvates on „Söödi isamaalsus — harilikult mitte väga agressiivne, kuid kindel ja täis veendumust. Ta ei esine patrioodi pidukuues pühapäevaselt ehitud publikule, ta ei hõika ega žestikuleeri miitingukõnelejana, aga mida ta ütleb, seda me usume“ ¹¹⁷.

Kui Söödi isamaalüürika veenvust ja löögijõudu usuvad ning tunnustavad tänapäeva noored, siis seda suurem pidi selle mõju olema tema kaasajal.

3.

Karl Eduard Sööt on üks meie esimesi koduluule viljelejaid. Ta armastab kodu ja seal elavaid omakseid soojalt, hellalt ja erilise kiindumusega. Kodule pühendatud lihtsad luuletused tulevad tal südamest ning on siirad. Vastavalt ajajärgu maitsele annab ta oma kodust idüllilise pildi, mis mõjub algul värvi- ja päikeseküllase maalina.

Luuletuses „Järve kaldal“, mis on esimesi tema kodulaule, ilmunud esmakordselt „Eesti Postimehes“ 1885, nr. 33 ¹¹⁸, kirjeldab ta kaunisõnaliselt oma ilusat lapsepõlve Kunglat, mis asub kingul, mille jalal viirab järv. Kingurinnal kasvab kena kasesalu, mis näib lau-

¹¹⁶ B. Sööt, „K. E. Sööt isamaalüürikuna“ — „Eesti Kirjandus“ 1937, lk. 582.

¹¹⁷ A. Oras, „Karl Eduard Söödi luule“ — „Eesti Kirjandus“ 1933, lk. 6.

¹¹⁸ K. E. Sööt, „Aasa õied“ II, lk. 35/36.

likule eriti armas olevat. Kuid Sööt ei maali meile mitte mingisugust kirjanduslikest allikaist ammutatud ilusat, tühjasõnalist kodupilti, mis esimesel tugevamal kriitilisel tuulepuhangul kokku vajuks või seebimullina haihtuks, vaid ta annab meile kujutluse ehtsast eesti keskpärasest kodust.

Teda huvitab mitte üksnes kodu maaliline ja idülliline külg, eriline lapsepõlve olematu kauniduse ülistamine ja perekonnaliikmete psühholoogiline vahekord, vaid ta vaatleb kodu esmajoones sotsiaalsest seisukohast. Sellest lähtepunktist on eesti kodu möödunud sajandi viimasel veerandil eriti huvitav ning probleemirikas. Kahjuks ei tungi Sööt probleemisse kuigi sügavalt, ta ainult riivab seda. Tema laulus ülistatud kodu on ajajärgu maitsele vastavalt „kullane“, kuid

Ei seal vaevata küll kaldu
Vilja saaki salvesse,
Ei seal tundmata küll ole
Leina healed minule ¹¹⁹,

nagu ta märgib luuletuses „V a i k n e p a l v e“ eesti kodu töörohkuse ja vaevarikka elu paari värsiga väga tabavalt ning iseloomustavalt. Sellele luuletusele on M. Härma poolt ka sobiv viis loodud, mille kaudu laul on laialt levinud. Söödi meel ja mõte ning salasoov tüürib sinna, et elu kodus paraneks, et töövaev väheneks ja hool tasutaks väärilisemalt. Ta saadab oma palve looja poole, et see õnnistaks ta kodu ning seal tehtud tööd. Omaaegse arvustuse poolt eriti esiletõstetud ja otse rahvalauluks ülistatud ¹²⁰ luuletuses „V i h m a l e“ ¹²¹ palub ta vihma, et see niisutaks isakodu põuaseid põlde, ja hoiatab äikest kaasikule ning

¹¹⁹ K. E. Sööt, „Aasa õied“ I, lk. 8.

¹²⁰ „Sakala“ 1890, nr. 19.

¹²¹ K. E. Sööt, „Aasa õied“ I, lk. 53/54.

hoonetele kahju tegemast. Koduste, eriti vananeva isakese tööd palub ta luuletuses „L õ o k e n e“¹²² lõokesel oma lauluga kergendada.

Kaasiku kõrval armastab ta kodu ümbrusest veel suurt kivi, nagu ta seda kinnitab luuletuses „M i n u k i v i“:

Üks ainuke lage kivi
Mul armas on otsata,
Üks ainuke lage kivi,
Kus mängisin lapsena.

Kuid suure tule nad tegid
ja lõhkusid ära ta;
Ta kildest toreda maja
Ma nägin tõusema¹²³.

Kuid see tore maja pole sugugi nii armas kui kivi.

Kodu ja Söödi koduarmastuse keskenduspunktiks on ema, keda laulik näib hellitavat erilise lapsearmastusega. See selgub täielikult alles siis, kui ema on manalasse varisenud. Luuletuses „K a k s i n g l i t“ ta kurdab:

Oh, nad viisid minu heilla ingli,
Viisid m i n u e m a mullasse...
Ma jäin nutma lõhkevalla rinnal
Ilma troostita ta järele.

Kurbus on suur ja laulik kinnitab:

Tema asemele võtsin teise,
Võtsin teise ingli: r a u d s e t ö ö, —
Töö nii meeletu, nii higilise,
Millel üks, kas olgu päev või öö¹²⁴.

Töös tahab ja loodab ta lohutust leida, kuid töö pakub seda ainult seni, kui ta on käes, meeles ja mõttes.

¹²² K. E. Sööt, „Aasa öied“ II, lk. 39/40.

¹²³ K. E. Sööt, „Rõõm ja mure“, lk. 9.

¹²⁴ Seals., lk. 49.

Jõudesilmapilkudel meenub jällegi suur kaotus. Laulik istub oma kallimaga ema haual, kuid valju saatuse tahl on ta järgmisel kevadel sunnitud luuletuses „H a u a k a l m u l“ kurtma:

Nüüd on jälle kevad. Aga üksi
Palvetan siin hauakalmul ma,
Kalmul, kuhu ühe kalli kõrva
Kanti teine kallis puhkama ¹²⁵.

Ka kallim on manalasse varisenud.

Emä mälestus on aga laulikule eriti püha. Ta käib ennast sageli ema haual lohutamas. Kevadel lillede ja lindude tuleku ajal usub laulik, et

Nemad tulivad mu kalli
Ema hauda ehtima,

nagu ta lausub luuletuses „Varane kevade“ ¹²⁶.
Emä haud kujuneb laulikule mingiks pühapaigaks või altariks, nagu ta seda ise nimetab luuletuses „Minu altar“. Seal käib ta sagedasti palvetamas. See altar on lihtne ja mõjub just selle tõttu eriti sügavalt. See pole kaetud siidi ega sametiga, seal ei hiilga hõbe ega kuld, vaid

Sääl on sinililled hõbe,
Kullerkupud kullakroon,
Sääl on koit tal küünlatuleks,
Ohtulambiks ehajoon ¹²⁷.

Sel looduspärasusel ja lihtsusel on suur mõjuvus ning see näitab lauliku hinge looduslähedust. Eri- list hardust looduse vastu tõendab luuletus „Lille- kesed, kumardage“, mis mõjub oma lihtsuse ja siirusega.

¹²⁵ K. E. Sööt, „Saatuse“, lk. 8.

¹²⁶ Seals., lk. 5.

¹²⁷ Seals., lk. 4.

Lillekesed, kummardage
Selle künka ees —
Ta on püha kõigi teiste
Pühaduste sees.

Oh ta varjab palju armu,
Häädust oma all,
Mis ei terve ilma väärtus
Kanna kaaluval. — — — —

Lillekesed, kummardage
Selle künkale —
T e m a p e i d u s m u l l a p õ u e s
P u h k a b e m a k e ¹²⁸.

Üks parimaid seda liiki pühendusluuletusi on „E m a l e“, milles meenutatakse ema hoolitsust ja muresemisi poja eest ning lõpuks küsitakse manalasse varisenud emalt veel naitumislubagi.

Omaaegne arvustus hindas ema mälestusele pühendatud luuletusi eriti kõrgelt. (A. Jürgenstei)n kirjutab: „Aga just kõige ilusamad helmed on Sööti muusa murest loonud: Laulud „E m a h a u a l“ helgivad „Saatuses“ otsegu tähed taevas. Siin kõneleb luuletaja oma süda valjult neist tundmustest, mis hingele valusaid haavu löönud. Need tunde-avaldused on küll kurvad, aga neil on jäädav väärtus“ ¹²⁹.

Sama tunnustab ka hilisem nõudlikum kirjanduskriitika. A. Sang lausub luuletaja 75 aasta juubeli puhul kirjutatud artiklis: „„Saatus“ algusele paigutatud sari „Ema haul“ on primitiivsuse ni lihtne ja ilma igasuguste eheteta, kuid see kavaluseta lihtsus võidabki meie usalduse“ ¹³⁰.

¹²⁸ K. E. Sööt, „Saatus“, lk. 4/5.

¹²⁹ (A. Jürgenstei)n, „Saatus“ — „Linda“ 1899, nr. 1, lk 12—13.

¹³⁰ A. Sang, „K. E. Sööt isamaaluuletajana“ — „Looming“ 1937, lk. 1141.

A. Oras kirjutab: „Elamused ei ole erakordsed, kuid nad on siiralt kogetud, ning tundevärin, värsipinnast üle jooksev kerge võbin võimaldab kaasaelamist ja mõnikord idüllilist hurmumist. Struktuur on pretensioonitu, kuid sirge ja usaldust-äratav. Parimasse, mis Sööt sellel arenemisjärgul on tootnud, kuuluvad tema luuletised ema surma puhul. Needki on tagasihoidlikud, kuid otsesed, lihtsameelsed, peaaegu äärmuseni primitiivsed, kuid mõjuvad“¹³¹.

Ka vara varisenud õele on Sööt südamlikke värsse pühendanud.

Kui ema on kodu süda ja tunnete keskus, siis isa on selle mõistus, korra ja moraali looja, kellele kuulub samuti lauliku pojalik austus ja lugupidamine. Kui ema on poega armastanud, hellitanud ning tema eest hoolitsenud, siis isa on jaganud õpetust ning parandanud oma elutarkust, nagu laulik kinnitab luuletuses „Mis mu isa nõuab“:

Tema nõuab: ausus jäägu
Üle haua elama,
Vanemate usk ja lootus
Olgu laste oma ka.

Tema tahe: rahuaates
Süvenegu meie meel,
Armastuse püha tuli
Juhiks olgu eluteel¹³².

See on suurim kaasavara, mida kahjuks igaühel meist pole võimalust olnud kodust kaasa võtta. See on tugeva, ausameelse ja õiglase eesti perekonna traditsioon, mis siin parandatakse isalt pojale.

¹³¹ A. Oras, „Karl Eduard Söödi luule“ — „Eesti Kirjandus“ 1933, lk. 6.

¹³² K. E. Sööt, „Aastate kajastus“, lk. 109.

Oma isast annab laulik eriti reljeefse ja tabava pildi luuletuses „I s a m ä l e s t u s e k s“, millest luba-
tagu esitada kolm esimest salmi:

Mu isa rukkikülvilt tulles voodi heitis,
Kurb-ilmel, tõsine,
Mis tundeid tema elust-väsind rinnas peitis,
Ei öelnud teistele.

Kuid ta ei tõusnud enam: See ta viimne küli,
Ta elu lõputöö.
Sest teda ennast nõudis muhe mullasüli
Ja sume surmaöö.

Ta uinus. Ei tal pihtimiseks olnud tarvet,
Ei nõuet pisarast:
Ta teadis, oma Jumalaga peab arvet
Tööst ausast, püsivast ¹³³.

Seda luuletust lugedes kerkib meie silmade ette tüse eesti taat, kes võib rahulikult lõpetada oma raske kohustuste- ning murerikka elutee, teadmises, et ta on siin maailmas õiglaselt talitanud.

Karl Eduard Sööt on oma kodusse nii kiindunud, et ta sageli viibib seal unenäoski lapsena või noorena („U n e n ä g u“ ¹³⁴). Kuid mitte üksnes unes satub laulik oma kodu ja lapsepõlve radadele, vaid ka ilmsi rändab ta sinna kadunud paradiisi. Ta näeb kevadel kraavis karjapoissi seadvat vesiveskit, innustub sellest ning hakkab ühes poisikesega veski juures askeldama, unustades oma ea, nagu ta seda väga tabavalt kirjeldab luuletuses „K a d u n u d p a r a d i i s“ ¹³⁵.

Kodu ja lapsepõlve-mälestused on talle sageli luule-
ainet pakkunud, või nagu ta ise ütleb luuletuses
„M ä l e s t u s“:

¹³³ K. E. Sööt, „Kodu“, lk. 50.

¹³⁴ K. E. Sööt, „Aastate kajastus“, lk. 108.

¹³⁵ K. E. Sööt, „Saatus“, lk. 18/19.

Need on lihtsad lood ja laulud,
Ennemuistsed jutud sääl,
Vanaeide lahke nägu,
Tema armas, mahe hääl.

— — — — —

Ikka kostab kaugelt lugu,
Laul nii vaikne sumaja...
Ja ma õnne unenäos
Pean teda kordama ¹³⁶.

Oma isakodu ei suuda ta unustada ka vanas eas,
kuigi see kodu on võõraste käes. Luuletuses „Külas-
tades oma endist kodu“ ta ütleb:

Minu kodu teiste käes on juba ammu,
kuid aeg-ajalt suunan sinna oma sammu.
Minnes teel ma silman metsa, talu,
ent ma põldudele pöördun läbi salu.

Paljastin siin pea: Siin on high vooland,
töö ja vaev on mullapõuest leiba hoovand...
Põld, sa toitsid meie rahvast aastasadu,
toidad nüüdki, rändame kui sinu radu ¹³⁷.

Kodu on paik, kus igaüks rahu leiab. Luuletuses „Kui
poe g kord isatalu külastas“ ¹³⁸ näitab Sööt
väga veenvalt, kuidas koduses õdususes ja armastuses
kaovad mõtted maailma kärast ja poliitikast, kuidas
kodu muudab suuresõnalisemagi poliitiku vaikseks ja
rahulikuks, kuidas seal kõik küsimused kärata lahe-
nevad.

Söödi kodulaulud on lihtsad, kuid tundeküllased ja
ulatuvad oma ajast üle. Südamliku tundeerksuse poo-
lest on eriti hinnatavad emale pühendatud luuletused.
Samuti väärrib märkimist eesti kodu kogu sisemise ole-
muse esiletõstmine ja vanade perekonnapärimuste kül-
laldane rõhutamine ning ausse seadmine.

¹³⁶ K. E. Sööt, „Mälestused ja lootused“, lk. 5.

¹³⁷ K. E. Sööt, „Kuusirbi õsu“, lk. 31.

¹³⁸ Seals., lk. 34.

Söödil on võrdlemisi erk loodustunne, kuid ometi pole ta loonud kuigi palju puht looduslaule. Loodus kui seesugune omaette on talle harva luuleobjektiks. Peaaegu alati seob ta oma luules inimest loodusega. Tema kogutud luuletustes „Aastate kajastus“, mis on rühmitatud ideoloogiliselt, ei leidu pealkirja „Loodus“, vaid „Inimene ja loodus“.

Nii nagu rühma pealkirjas on inimene asetatud esikohale, seda seega rohkem rõhutades, samuti on ka sellesse rühma kuuluvais luuletustes inimene see, kellele laulik pühendab suuremat tähelepanu, kuna loodus on ainult tagaseinaks, võrdlusobjektiks.

Sööti huvitavad siin samad probleemid, millel peatusime eespool. Luuletuses „Meie Andukene ohkab“ näeb ta laiska suurtalu perepoega, kes ohkab igavusest:

Kui on elu raske, ilma tööta,
Sest et teised ära teinud töö? ¹³⁹,

või ta jäädvustab „Tõistre Nannas“ veel teisest vaatenurgast sama laisa ja hellitatud perepoja, keda isa ja ema peavad väga armsaks ning targaks, nii et pole vaja teda kooligi panna. Koolitarkuse asemel memmekene poputab teda kodus:

Söödab talle nimelt sea nina —,
Sea keeleliha hoolsaste,
Ütleb: „Siis saad sina kirjutajaks,
Siis saad keeletargaks, pojake ¹⁴⁰.”

Nii sihib Sööt oma pilkenooled laiskuse, rumaluse ja laste hellitamise vastu.

Kuid laulik näeb inimese kõrval ka vahel loodust, Emajõe kaunidust ja kevade ilu.

¹³⁹ K. E. Sööt, „Rõõm ja mure“, lk. 35.

¹⁴⁰ K. E. Sööt, „Saatus“, lk. 53.

Küsi sa õielt — ta jutustab sulle,
Kuidas nii lõpmata ilus
Ja armas on kodumaa kevad!

ütleb ta luuletuses „Õiekese kaaskiri“ ¹⁴¹.

Inimlikud mured ja rõõmud ei lase tal aga loodus-
ilu üksinda nautida, sest

Surmamõtted tõusvad üles
Tasakeste, vagusalt
Iga närtsind lilledadvast,
Iga koltund lehe alt ¹⁴².

Sööt peab tegelema eluliste ja inimlike küsimustega.

Vene usu pakkujaile peab ta vastama luuletuses
„Rist“:

Ühte risti saab mul küllalt kanda,
Hõbest rist see võtke tagasi!
Võtke tagasi ta minu rinnalt —
Elurist mul kanda isegi ¹⁴³.

Eluristi kandmine lahtiste silmadega liikudes pole
sugugi kerge. Nii palju viletsust, ülekohtu ja ebaõig-
lust paistab igal pool silma, mille kinninaelutamine
kisub alati tähelepanu looduselt endale.

Söödi puht looduslauluna on kõige tuntum
„Hallik“ ¹⁴⁴, mis on saanud M. Saare viisil üldiselt
lauldavaks.

Hilisemast ajast võib puht looduslauludena märkida
veel luuletusi „Suvihommik“ ¹⁴⁵, Rukki-
väli“ ¹⁴⁶, „Rannakased“ ¹⁴⁷, „Kurbuse

¹⁴¹ K. E. Sööt, „Aastate kajastus“, lk. 185.

¹⁴² K. E. Sööt, „Rõõm ja mure“, lk. 48.

¹⁴³ Seals., lk. 49.

¹⁴⁴ K. E. Sööt, „Mälestused ja lootused“, lk. 52.

¹⁴⁵ K. E. Sööt, „Kodu“, lk. 59.

¹⁴⁶ Seals., lk. 60.

¹⁴⁷ Seals., lk. 56.

meeleolu" ¹⁴⁸ jt. Uks tüüpilisemaid Söödi looduslaule on „Talve tulekul“. Selles sulavad inimlikud mured loodusega täiesti ühte, pigemini — kerkivad veel esile. Lubatagu see luuletus esitada täielikult:

Talve tulekul.

Ju põhjatuuled üle kõrrepõllu uitvad,
Ja lumepilved tuhakarva taevateel
Kui tagaetud, hirmul eksind linnud luitvad.

Ja häda, kus ei väljalt vili pole veetud,
Kui sügis — raudne ratsanik — ju käinud eel,
Ja õites hiljund karikakrad surma neetud.

Ja häda, kus ei kohendatud pole maja,
Kel kolle pole leegi jaoks valmis veel,
Kes paraja on mööda lasknud minna aja.

Sest tulevad nüüd sügisesed külmad saod,
Mis tuha peidus söedki kustutavad leel,
Ja nuusivad su toaseinas viimsed praod.

Ja lendav lumeliiv — ta järjest sajab, sajab
Ning tõstab tuisuhange. Kurvaks langeb meel,
Kui kartes: jäise mürgi veresse ta ajab.

Kui lendvat liiva, terasnõelu sajab, sajab... ¹⁴⁹

Siin on loodus ainult raamiks, millesse laulik maalib huvitava, selgejoonelise ning haarava pildi kõigist neist inimlikest muredest, mis paljusid vaevavad hilis-sügisel, läheneva talve ees. Sügisene loodus, tühjad kõrrepõllud, põhjatuul, lumepilved ja langev lumi on ainult vahendiks, mille kaudu laulik saab läheneda sootuks tähtsamaile ja inimlikumaile küsimustele. Viljakoristamine, talviste toidutagavarade ja eluhoone eest hoolitsemine ja pakase ning tuisu vastu kindlustamine

¹⁴⁸ K. E. Sööt, „Kodu“, lk. 68.

¹⁴⁹ Seals., lk. 49.

Illustratsioon Karl Eduard Söödi „Kogutud luuletustest“.

huvitavad teda palju rohkem kui maaliline pilt, mida suudab pakkuda tühi, külmanud kõrreväli sügiseses tuules esimeste lumekübemete langedes.

Söödi hilisemas luules on ka rõõmsakõlalisemaid värse, kus inimesed tunnevad kaunist loodusest ja selles viibimisest tõelist naudingut. Näiteks võiksime tuua köitva luuletuse „J ä v ä l j a k u l“:

Jõepinna kaanetas jäine tali, —
jääväljal kajatses naer ning nali.
O kuidas hoovasad kelk ja uisk,
embuses tunnete tuli ja tuisk!

Üksinda sujudes, paaride kaupa
keerles seal noorus, kuivatas laupa.
Vihises viireldes jalaseraud, —
jää all kuulatas ähvardav haud¹⁵⁰.

Aga selleski luuletuses on esikohal inimesed. Me näeme küll luuletaja poolt nimetatud jääväljakut jõel, kus askeldavad ja liuglevad rõõmsad noored, kuid Sööt pole asunud uisutee ümbruse kirjeldamisele, vaid on lugejale selle pildi andnud kohe luuletuse pealkirjaga. Igaüks kujutleb endale selle järgi liuvälja ümbrust. Söödi luuletajapilk peatub otsekohe väljakul viibivail inimestel.

Nii on peaaegu kõigis Söödi looduslauludes esikohal inimene. Seega looduslaulikuna pole ta meile palju uut ütelnud. Ta pole meie maastiku ega aastaegade ilu osanud eriliselt kunstipäraselt välja tuua ega värsis jäädvustada. Enne Sööti ja ka pärast teda on seda teinud mitmed teised laulikud palju taidurlikumalt.

4.

Eestlaste iseloomu kohta on sageli öeldud, et see on jahe, mitte küllalt tundeerk. Tõepoolest on eestlased armastuse ja sõpruse avaldamises väga tagasihoid-

¹⁵⁰ K. E. Sööt, „Kuusirbi õsu“, lk. 40.

likud; kui seda aga tehakse, siis tuleb see ka tõesti südamest. Et meil armastust kantakse rohkem südames kui suus, seda võib järeldada ka sellest, et rahvalaulude hulgas puhtakujulisi tundmusrikkaid armastuslaule leidub vähe. Neis väheseiski kirjeldatakse rohkem armukombeid kui väljendatakse siirast tundmust.

Läinud sajandi viimasel veerandil aga produtseeriti kunstluules rohkesti armastuslaule. Armastus oli üks tähtsamaid luuletajate ainealasid. Armsamat ülistati ja võrreldi igasuguste magusate ja kenade asjadega. Tema poole õhati öösi kuuvalgel ja päise päeva ajal. Et armastusluule meil nii järsku lopsakaks puhkes, selle tõukejõudu ei tule otsida mitte rahva psüühi muutumisest ega tunnete jõulisest puhangust, samuti ka mitte siirast väljendamisvajadusest, vaid välismõjudest.

Meie tolaaegsete luuletajate vaimseid isasid ning eeskujusid tuleb otsida peamiselt saksa keskpäraste laulikute ridadest, kes kombekohaselt olid virgad laulma armastusest ja tunnetest, mida nad polnud enamasti isiklikult läbi elanud. Ka meie laulikute nende eeskujul loodud armastuslaulud on sisutud viisipärased sõnade kõlksutamised, mis paremal juhul mõne abitu aegunud või naiivse väljendusega suudavad esile kutsuda heatahtliku naeratuse. Oskar Luts on meisterlikult jäädvustanud seda liiki armastuslauliku tüübi oma jutustuses „Tõlkijad“¹⁵¹.

Ka Karl Eduard Sööt oma aja lapsena ei pääse mööda armastuslauludest. Neid leidub ta esikkogus koguni rohkesti. Enamikus need peegeldavad kaasaja maitset ning on üldiselt ebaisikulised.

Õnneks leidis Sööt juba õige alguses ka armastusluules oma isikupärase joone. Saksa luule mõjul loodud armastuslaulud ei näi rahuldavat eesti maapoisi

¹⁵¹ O. Luts, „Vanasti“.

luuletarvet ning ta hakkab M. Veske luule eeskujul tegema katsetusi armastuslaulude rahvapärastamiseks.

Kui Anna Haava sammus armastusluule isikupäras- tamise suunas, siis Sööt asus sama luuleliigi kooskõlas- tamisele rahva tunde- ja mõttemaailmaga.

Samuti kui rahvas ei räägi otse armastusest ega tunnetepuhangust, vaid peidab või allegoriseerib neid, nii teeb ka Sööt. Ta annab kaudsete sõnade või asja- toimetuste kaudu mõista hinges tekkinud armastusest.

Uks esimesi ning paremaid seda liiki laule Söödil on „N õ e l“¹⁵², loodud 1886. a. juulis. Särasilmne neiu on laulikule vaevalt poolletollise nõelaga mingil pidul lille rinda pistnud. Kuid laulik tunneb, et nõela ots on puutunud südamesse ja jätnud sinna valutava haava.

Laulik on oma tundmused piltlike ja naljatavate sõnade taha ära peitnud. Ta ei räägigi neist. Iga lugeja aga aimab selgesti, milline tunne võis laulikul olla veel mõni aeg pärast seda, kui pidu oli juba unu- nenud ja lill närtsinud. Kui sama tundmust oleks edasi hakatud andma kaasaja traditsioonilise sõnastuse ja võtetega, poleks saadud kaugeltki seda efekti.

Ka omaaegne arvustus tõstab „Aasa õite“ esimesest andest „Nõela“ esile¹⁵³. See luuletus oli enne esik- kogusse paigutamist avaldatud M. J. Eiseni poolt koos- tatud ja Tartus 1888. aastal Schnakenburgi kirjastusel ilmunud kogus „Uued Eesti Luuletused“ ja saanud kohe rahva seas rohkesti lauldavaks, nagu kinnitab arvustaja —a¹⁵⁴. Luuletuse on sega- koorile viisistanud A. Läte.

Ligilähedale kolm aastat hiljem õnnestub Karl Eduard Söödil jällegi luua üks ümber nurga ütle- v

¹⁵² K. E. Sööt, „Aasa õied“ I, lk. 18.

¹⁵³ K. Kr(imm), „Aasa õied, luuletanud K. E. Sööt“ — „Sakala“ 1890, nr. 19.

¹⁵⁴ —a, „Aasa õied“ — „Postimees“ 1890, nr. 53.

rahvapärane armastuslaul, luuletus „M a l e m ä n g“, mis samuti A. Läte viisiga on saanud üldiselt lauldavaks. Siin on mängus naabri Juku oma õega, kes on osav malemängija. Laulik on meelsasti viimase malepartneriks ja kavalarina valmis võidu loovutama nägusale neiu, kes südisti „tuld andis“.

Et on naabri Juku õde
„Tulda“ annud südiste,
Seda alles täna tunnen —
Süda läinud lõkkele ¹⁵⁵,

konstateerib laulik asjalikult ja rahulikult luuletuse lõpus. Siingi on tehtud õnnestunult ülekanne teistele mõistetele ja nendega asjad armastuse küsimuses joonde aetud. Sellegi luuletuse tõstab omaaegne arvustus esile ¹⁵⁶.

Järgmises kogus „Aasa õied“ II leidub üks Söödi tuntumaid ja paremaid seda liiki luuletusi „V a r a s“ ning teine, tundeküllane, kuid otsesema väljendusega „S ü d a k a r d a b p u n a s t“. Neist on esimene R. Tobiase viisiga üldiselt lauldavaks saanud. Laulik palub neidu, et see ei kannaks rinnas punast õit, sest tema süda kardab punast värvi ja punasele on tema suhtes alati võit jäänud. Seda ohtlikum on asi, et nägus neiu koos punase õiega on tuleloit ise.

Enda ja osalt ka oma lihtsakoeliste siiraste salvide seletamiseks on määratud luuletus „V a b a n d u s“ ¹⁵⁷. Siin autor vabandab, et ta on lihtne mees, põllumehe poeg, ja armastab seetõttu põllu vahel kõndida, lõo laulu kuulata ja põllulilli vaadata. Selle kõndimise põhjuseks on küll naabri nägus peretütar, kes samuti kõnnib oma põllupeenardel ja naudib kevadist ilu ning laulab.

¹⁵⁵ K. E. Sööt, „Aasa õied“ I, lk. 19.

¹⁵⁶ —a, „Aasa õied“ — „Postimees“ 1890, nr. 53.

¹⁵⁷ K. E. Sööt, „Aasa õied“ II, lk. 23.

Romantiline kahe hinge kevadine ärkamine ja pulbitsemine on siin õnnestunult edasi antud kahe paralleeliga. See pilt on tihedalt läbi põimitud eesti rahva tõuliste kudedega ning annab seetõttu meelde sööbiva, sügavalt tuntud elamuse kevadisest ilust. Armastusest ja romantikast lööb jõuliselt läbi peremehelik eraomanduse-tunne. Naabri peretütar võib ju käia ja kõndida, see on tema isa põld, seetõttu ei või tema käimine ega laulmine laulikut häirida, sest õigluse seisukohalt ja rahva tõekspidamiste järgi võib igauks oma maa peal teha, mida soovib ning süda lustib.

Kolmandas kogus „Rõõm ja mure“ on märgata Karl Eduard Söödi isikliku tunde ja rahvapärase väljendusviisi kokkusulamist tihedaks kunstipäraseks tervikuks. Siin võime parimate saavutustena märkida kahte luuletust — „Haiged silmad“¹⁵⁸ ja „Minu valu“. Esimeses valitseb veel täielikult rahvapärane rõõmus toon. Oma sisemist armutuld varjatakse välise rahulikkuse ja pilkelise suhtumisega. Laulik kurdab, et ta on noor mees, kuid silmad on haiged ja vahivad kõõrdi. See takistab kündi ning valmistab noormehele tõsist tuska. Alles luuletuse viimastes värssides selgub silmahaiguse põhjus — selleks on Tõistre pere ilus tütreke, keda laulik iga töö juures on sunnitud vahtima ja seetõttu silmad pöörama oma töölt. Selline silmahaigus on täiesti usutav ning antud sõnastuses veenev ja kooskõlas rahva väljendusviisiga armastusasjus.

Ka omaaegne arvustus tõstab selle luuletuse eriliselt esile ning rõhutab, et selles „otse nagu vallatu naljataju luuletaja oma mõju alla on võtnud, ja lugeja teadmata ja tahtmata naljataju ühes peab tundma“¹⁵⁹.

¹⁵⁸ K. E. Sööt, „Rõõm ja mure“, lk. 25.

¹⁵⁹ —, „Rõõm ja mure“ — „Linda“ 1894, nr. 25, lk. 386.

„Minu valu“ on aga asi laulikule südamesse läinud. Siin ei saa ta küsimusest enam üle rahvapärase naljatamise ega mõistujutuga, vaid peab avalikult tunnistama, et temal on mingi piinav valu. Ja seda valu kirjeldab ta lähemalt nii:

Minu valul on mustad silmad,
Silmad kui tule sees säravad;
Minu valul on ruuged juuksed
Siidina salkudes lokkajad.

Minu valu on sirge ja sale
Ilma pääl ilusam iluke....
Võera vastu ta lõpmata lahke,
Otsata vali ta minule.

Oh kui hästi tantsib mu valu,
Tantsib tormates hõlmasse,
Tantsib segi mu meele ja mõtte,
Lõhkema tantsib mu — südame¹⁶⁰.

Kadunud on pilge ja naer ning asemele astunud valuline tunne, kuid õnneks ehtsalt ning sügavalt edasi antud. Rahvapärast ülekandmist ja mõistuütlemist on siia jäänud niipalju, et laulik oma armsamat sümboliseerib valuga, kirjeldades ta välimust, tegevust ja suhtumist. Armastavat meest häirib eriti neiu rõõmus ja muretu olek ning tantsuarmastus.

Sama kurdab laulik veelkordselt luuletuses „S i n a ja m i n a“, kus ta oma armsamat süüdistab liiges rõõmus.

Sina pidustad ja priiskad,
Rõõmus rõõmsa seltsiga,
Oled hoolimata, kare —
Haavu lööd mul armuta.

Mina kodus kolde ääres,
Lahutatud ilma seest,
Pikal, pimetatel öödel
Palves valvan sinu eest¹⁶¹.

¹⁶⁰ K. E. Sööt, „Rõõm ja mure“, lk. 21.

¹⁶¹ Seals., lk. 18.

See on meisterlikult sõnastatud armastuse traagika, kus rõõm muutub valuks just egoistlikkude tunnete ja nende teel loodud pettekujutelmade kaudu. Iga võõrale mehele pühendatud pilk äratav armastajas õudseid kujutelmi ja kavatsusi. Sööt on suutnud selle valu meisterlikult sõnastada. Et selleni jõuda, on ta enne pidanud rohkesti läbi elama ja neid elamusi ka värsistama. Mainitud kogus leidub terve armastusromaan, mis võis alata „Haigetes silmades“ kirjeldatud vahtimisega naabri õue või jälgimisega, kui see nägus neiu oma väikest venda lugema õpetas („Õde ja vend“) ¹⁶², et sealt valulisi värse sadestades kordkorralt edasi süveneda ja „Võistluse“ ¹⁶³ kaudu areneda „Minu valuni“.

Üldse kogu „Rõõm ja mure“ sisaldab rohkem armastuslaule kui ükski hilisem. Siin on Sööt oma hinge soojuse ja isiklike elamustega suutnud liita rahvapärase selguse, siiruse ja lihtsuse ning nii anda kõrgeväärtuslikku isikupärast kunstitihedat armastusluulet, mis kaasaja raamistikust omapärasuse, siiruse ja soojusega esile küündis.

Seda märkis ka arvustus, mis tõstis Söödi nooremate meeste seast esimeseks luuletajaks ning teose „Rõõm ja mure“ esimeseks luuletuskoguks. E. kinnitab peale selle veel: „Elav luulevaim lehvib meile sest igal pool vasta ja äratav meie südames pea rõõmu, pea kurvastust. K. E. Sööt on luuletaja „Jumala armust“, ja selle pärast ei ole ime, et ta luuletused meie südameid varsti võidavad“ ¹⁶⁴.

¹⁶² K. E. Sööt, „Saatus“, lk. 34.

¹⁶³ K. E. Sööt, „Rõõm ja mure“, lk. 28.

¹⁶⁴ E., „Rõõm ja mure“ — „Postimees“ 1894, nr. 133.

Illustratsioon Karl Eduard Söödi „Kogutud luuletustest“.

Rõõmu ja mure mail puhkenud suur armastus kajastub veel järgmiseski kogus „Saatus“. Kuid autor ise küsib:

On vast minu määratunud suurel valu
Tulukese virvendaja kuju nüüd? ¹⁶⁵

Alalist valu võivad aga tunda need, kes kõnnivad nüüd tema laia maailma suundunud armsama jälil. Laulik tunnistab otsekohele:

Mina olen andeks annud sulle kõik ¹⁶⁶.

Lõppkokkuvõtte teeb ta pikemas luuletuses „Külaskäik“. Peale kõike on laulikul küll väga paha tunne:

Oh, ma olen kõigist unustatud,
Vilets, nagu koer, kui metsaloom. — ¹⁶⁷

See möödub aga pea ja laulik satub uutele armastustele. Ka need teevad valu ja jätavad haavu („Kadunud ingel“ ¹⁶⁸), kuid need on nõrgemad esimestest. Laulik hakkab armastuses ka teist poolt inimesena nägema ning sellena teda hindama. See asjaolu ei lase vahekordi areneda äärmiselt traagiliseks. Ühepoolse palava armastuse asemele sigib vastastikune üksteise mõistmine ja hellitlev hindamine (vt. luuletust „Uus sõber“ ¹⁶⁹).

Laulik suudab samuti näha ka teiste suhteid, neid mõista, hinnata ja kunstipäraselt sõnastada, nagu seda tõendab luuletus „Lauljad“ ¹⁷⁰.

Ta näib isegi osaliselt olevat tagasi saanud oma humoorika ellusuhtumise, kuid kõik need väikesed

¹⁶⁵ K. E. Sööt, „Saatus“, lk. 33.

¹⁶⁶ Seals., lk. 33.

¹⁶⁷ Seals., lk. 30.

¹⁶⁸ Seals., lk. 31/32.

¹⁶⁹ Seals., lk. 28/29.

¹⁷⁰ Seals., lk. 45.

uued armuseiklused on ainult möödaminevad, mis aita-
vad distantsi luua eelmise suure armastuse ja jooksva
elu vahel. Uute seikluste taustal kerkib endine armas-
tus ilusamalt ning võimsamalt esile. Selle kunstipära-
semaks tõenduseks on kogus „Mälestused ja lootused“
ilmunud luuletus „M e t s a t e e l“:

Ma kõnnin hilisel õhtul
Veel üksinda metsateel ...
Tuul kahiseb puude ladvul
Ja lilled langevad eel.

Ma kõnnin hilisel õhtul
Veel üksinda metsateel,
Ja kaugele nooruse ra'ale
Veel tagasi mõtleb mu meel.

Ma tundsin üht ilusat neidu
Ja südant, mis puhas kui kuld,
Ja säravaid silmi, ja huuli
Ma tundsin ... ja rinna sees tuld.

Ja suurt ja sügavat õnne —
Tuld, armastust, tundsin ma! ...
Ja ilma ja inimesi
Ma tundsin viimati ka ...

Ma kõnnin hilisel õhtul
Veel üksinda metsateel —
Tuul kahiseb puude ladvul
Ja lehed langevad eel ...¹⁷¹

Kaasaegne arvustus hindas seda luuletust kõrgelt,
leides, et „nooruse lõke on kadunud ning mehe selge
meel avaldab tõde nõnda nagu tema hinges tõuseb“,
ja et sellistel luuletustel „ei ole muud sihti kui hingest
voolata ning hinge minna“¹⁷².

¹⁷¹ K. E. Sööt, „Mälestused ja lootused“, lk. 78.

¹⁷² (E. Enn)o, „Mälestused ja lootused“ — „Postimees“
1903, nr. 2.

Samuti kõrgelt hindavad seda luuletust ka hilisemad kirjandusajaloolased.

M. Kampmaa kinnitab, et see „on Söödi kaunimaid armulaule, võib-olla üldse ta muusi parimaid tooteid. Selle luuletise sugestiivne mõju, ta elamussisu intensiivsus saavutatakse kunstipäraselt keskustatud, kordusele ja astendusele ülesehitatud kompositsiooni varal. Tuulekohin ja langevad lehed tuletavad möödunud ajast meelde hingelist tormi. Armastusõnn oli suur ja sügav. Kuid maailm ja inimesed hävitasid selle, nagu tuul praegu õisi puistab“¹⁷³.

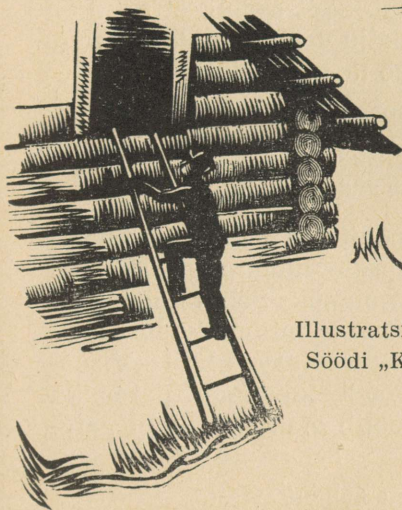
V. Ridala lausub tunnustavalt: „Aga kõige kõrge-
mat tippu Söödi luules tähendab ometi „Metsateel“. . . . See algab õige tundelise ja sügavasti liigutava meeoluga, mis teises stroofis Eesti luules haruldase hooni ja liigutavuseni üleneb ja lugeja meele-
kujutuses nagu kauge nooreea kajastus edasi heliseb. See esimene, nagu juhatuseks olev osa, on mahedat helluvat elevust ja intiimist, südamelist unistavust täis. Teine osa ei jaksa alustatud imehella meeolu enam nii sama ehtsalt jätkata. Ta muutub harilikuks, pisut välispidiseks oma pateetilise sõnastusega ja see rikub luuleteose ühtlust. Laul lõpeb jälle esimese stroofiga, mis talle imeliselt sugestiivse värina annab. See Söödi luuletus edustab kõige väärtuslikumat, mis Eesti armastuseluule ülepea on loonud“¹⁷⁴.

A. Kapp'i kauni soololauluna on „Metsateel“ ka üldiselt lauldavaks ja laialdaselt tuttavaks saanud.

Armastus on olnud üks suuremaid ning tähtsamaid tõukejõude, mis on Söödi luuletama sundinud, kuigi see ta välises elukäigus pole märgatavalt suuremat osa

¹⁷³ M. Kampmann, „Eesti kirjandusloo peajooned“ II, 3. tr., lk. 238.

¹⁷⁴ V. Ridala, „Eesti kirjanduse ajalugu“ IiI, lk. 110/111.

Illustratsioon Karl Eduard
Söödi „Kuusirbi õsust“.

mänginud. Ta tunnistas luuletuses „Laulud kullakesele“:

Siin mu leegid, mu tuli
Lõhkeva rinna seest
Ja minu südame veri,
Kallim, su armu eest! ¹⁷⁵

Ta toob oma laulud küll kallimale, kuid kahtleb, kas teda siiski mõistetakse ja temast aru saadakse. Ta küsib:

Kellel kukud, kurvameelne kägu?
Kellel laulad, leinalinnuke?
Kuulajaid on vähe, neid veel vähem,
Kes vast arusaavad täieste ¹⁷⁶.

¹⁷⁵ K. E. Sööt, „Aastate kajastus“, lk. 37.

¹⁷⁶ K. E. Sööt, „Rõõm ja mure“, lk. 58.

Oma laulude kohta märgib Sööt sageli, et need on lihtsad, kuid nendes peitub palju valu, leina ja pisaraid. Oma „laulurästa“ kohta ütleb ta, et

Sel on tiivad punased kui veri,
Sel on laul kui leekiv tuluke,
Tuluke, mis hävitades põleb,
Leekidega täidab südame ¹⁷⁷.

Oma laulu üldise kurva põhitooni on ta kõige paremini sõnastanud kunstiküpses luuletuses „Minu lein“, mis V. Ridala arvates on „üks Söödi kõige kaunimatest eleeegiatest, õrnu toona ja intiimi, kodust laulvat elevuslikkust täis“ ¹⁷⁸. Samuti arvab ka H. Visnapuu selle luuletuse K. E. Söödi loomingu paremiku hulka, milles „ta karakteriseerib oma loomingut paremini kui keegi teine“ ¹⁷⁹.

Karjapilliks kõige kõlbulisem
Silekooreline remmelgas,
Aga mina võtsin selle tarvis
Leinalepa helkjas pisaras:

Sest ta kevadene sõber ööpik
Soovis teda soojalt minule, —
Kuid ta ise nuttis sajas valus,
Kui mu nuga lõikas lepassse.

Sellest ajast lein mu hingevara,
Ohkamine mulle omane —
Ja ma ohkan leinalisest rinnast
Oma valuleegid laulusse ¹⁸⁰.

Sellele võiks kõrvale seada veel tema viimase kogu viimase luuletuse „Laulmata laul“, milles ta lausub:

¹⁷⁷ K. E. Sööt, „Rõõm ja mure“, lk. 5.

¹⁷⁸ V. Ridala, „Eesti kirjanduse ajalugu“ III, lk. 106.

¹⁷⁹ H. Visnapuu, „Karl Eduard Sööt luuletajana“ — „Looming“ 1932, lk. 1189.

¹⁸⁰ K. E. Sööt, „Saatus“, lk. 17.

Laulmata laul on ilusaim laule,
väärana veerend ei üle huule;
laulmata laul on hurmavaim laule —
hajuvi suutnud ei eksida suule.

Laul helab endale tuksuvas veres,
kuulmata kumisev tunnete meres —
kui tema alles algavas alges,
mõtte sädeme ehavas valges¹⁸¹.

Hilisemad Söödi armastuslaulud kannavad enamikus mälestuslikku iseloomu. Mõni ese või seik meenutab möödunud aegu ja autori silmade ette tihenevad pildid, mis ta sõnastab kunstiküpsedeks värssideks. Sageli elab ta oma manalasse varisenud armsamaga mõttes läbi kirglikke ning anduvaid öid, nagu seda väljendab 1910. a. loodud müstikasse kalduv luuletus „Üks kosilane“¹⁸². Moodsa armastuslauluna väärib mainimist ka aasta varem loodud „Sa olid mu rinnal“¹⁸³. Nii on Sööt rikastanud meie luulet mitmegi sooja armastuslauluga, mis väärivad täiel määral ka tänapäeva luulesõprade tähelepanu. Tema toodangus on armastuslaule, mis kuuluvad eesti luule selle liigi paremiku hulka. Siiruse, ehtsuse ja soojusega on paljud Söödi armastuslaulud otse rahva omaks saanud, mida heliloojate poolt loodud viisidega lauldakse piduõhtutel, tööl ja jõudetundidel.

5.

Karl Eduard Sööt on kirjutanud ka rohkesti lastelaule. Bibliograafilistel andmetel on ta neid avaldama hakanud juba käesoleva sajandi alguses. 1901. aastal

¹⁸¹ K. E. Sööt, „Kuusirbi õsu“, lk. 47.

¹⁸² K. E. Sööt, „Kodu“, lk. 40—41.

¹⁸³ K. E. Sööt, „Aastate kajastus“, lk. 158.

on ta avaldanud „Lastelehes“ viis luuletust ning sellest ajast pidevalt mõningad aastad oma kaastööga „Lastelehte“ toetanud. 1916.—1923. aasta vahel loodud lastelaulud on ta avaldanud eri raamatuna pealkirjaga „Lapsepõlve Kungla“.

Ise ei nimeta Sööt oma sellelaadilisi luuletusi mitte „lastelauludeks“, vaid „lugudeks ja lallitusteks lastele“. Viimane nimetus on väga iseloomulik just selle tõttu, et see sisuliselt nendele värssidele väga vastab, millede on tõesti rohkesti lastepärast lallitust.

Sööt kasutab oma lastelauludes rohkem alliteratsiooni, assonantsi ja rahvaluulele omast parallelismi kui oma teistes luuletustes. Samuti opereerib ta nendes väga palju onomatopoeetiliste häälitustega, sõnakõlade ja lihtsalt lastekohaste häälikukombinatsioonide rittalükkimisega. Näiteid onomatopoeetiliste ning alliteratsiooni- ja assonantsipäraste sõnade rittaseadmisest võib tuua rohkesti, nagu:

Kindad kätte külma vastu,
Sukad jalga surma vastu,
Kiigu lii... kullatee,
Liigu lii... lilletee!¹⁸⁴

Või:

Lapsukene, lallekene,
Tipa-tapa tallekene,
Uppadi, uppadi talle karja,
Viimaks üles tähte sarja.
Uppadi, uppadi!¹⁸⁵

Kuid kogus „Lapsepõlve Kungla“ leidub ka rohkesti õnnestunud ja üldtuntud ning rahva sekka läinud lallitusi, mida emad laulavad oma lastele ning mida õpetatakse koolides. Üldtuntumaist võiksim mainida:

¹⁸⁴ K. E. Sööt, „Lapsepõlve Kungla“, lk. 30.

¹⁸⁵ Seals., lk. 35.

„Häiu, lahke lapsukene“, „Maga, memme marjukene“, „Uni tuleb ullikene“, „Upa päikse ääre pääle“, „Sõidat, sõidatsõtse poole“, „Piitsavarrest ratsaruun“, „Meie Intsu, meie Antsu“, „Tombi-Toomastore mees“, „Krooks-krooks“, „Aidu-raidu, ratas katki“ jt., milledes kõikides leidub rohkesti lastepärasest uljust, mängimis- ja tegevusrõõmu ning fantaasiat.

Näiteid selle kohta võib tuua rohkesti, nagu:

Piitsavarrest ratsaruun,
 Kolmekordsed rauad suun —
 Nii mina traavin Tudulinna,
 Uidan, uba, udulinna.

Piitsavarrest ratsaruun,
 Kolmekordsed rauad suun —
 Nii mina veeren Võnnu teele,
 Kõnnin, kulda, Kõnnu teele.

— — — — —

Piitsavarrest ratsaruun,
 Kolmekordsed rauad suun —
 Nii mina ratsun üle raba,
 Üle karja Muri saba¹⁸⁶.

Või:

Aidu raidu ratas katki,
 Minul vaesel vanker katki!
 Kuidas ratast rautada,
 Telje otsa taotada?¹⁸⁷

Järgneb elav lapsekohane kirjeldus vankri rautamisest sepa juures, kuni vanker ongi terve.

Sööt on suutnud sisse elada laste maailma ja pakuda mudilastele nende fantaasia ning vastuvõtuvõimete kohaseid lallitusi, millel sageli puudub küll

¹⁸⁶ K. E. Sööt, „Lapsepõlve Kungla“, lk. 39.

¹⁸⁷ Seals., lk. 75.

selge mõte, kuid mis peaaegu mitte kunagi pole laste loogikale ega fantaasiale täiesti vastuvõtmatud. Tuleb arvestada seda, et lastele midagi luua on sootuks raskem kui täiskasvanuile. Kõigile muudele eeldustele lisaks on vaja sel puhul tunda lapse mõtte-, tegevus-, tunde- ja tahtemaailma, lapse omapärast loogikat, asjadest ning olukordadest arusaamist, mis muutub iga nädala ja kuuga, vastavalt lapse arenemisele. Kui kõike seda ei tunta, siis võidakse kirjutada küll lastest, mitte aga lastele, võidakse teha värsse asjadest, millega laps tegeleb, kuid nendesse värsidesse jääb vanainimeslik mõtte- ja tundemaailm, mis on lapsele võõras ning mõistmatu.

Õnneks on aga Sööt oma lastelauludes enamikul juhtudel osanud tabada laste lallituste tunde- ja mõttemaailma. Näiteks võiks siin tuua „P a h a d l a p s e d“:

Uppadi, uppadi hullu moodi
Pahad lapsed meile toodi,
Kuhu pahad paotame,
Kurjad lapsed kaotame?

Paotame paadi alla,
Paadi alla, vaadi alla,
Kaotame künka alla,
Künka alla, rünka alla ¹⁸⁸.

Söödi värsid on sageli vägagi sisurikkad, mis võivad jääda lastele kohati arusaamatukski, kuid täiesti külmaks ei jäta need last kunagi. Lapsed tarvitavad sageli mõttetuid häälikuühendeid, seavad sõnu ritta ja lobisevad, nii et täiskasvanu ei leia selles mingit seotud mõtet. Kuid lapsele on tema häälitsus siiski sisustatud, tal on igal häälitsusel oma tähendus ja mõte. Et laps teeb suuri jõupingutusi kõnelema õppimisega, siis tema keelega kohandatud lallitused soodustavad loomu-

¹⁸⁸ K. E. Sööt, „Lapsepõlve Kungla“, lk. 43.

Illustratsioon Karl Eduard
Söödi „Kuusirbi õsust“.

likku arenemist, need hõlbustavad tal kõnelema õppimist, need on talle abiks ja toeks eeskujuliku ning selge rääkimise ja hääldamise omandamisel. Seejuures tuleb aga silmas pidada, et ei arendataks pudikeelt. Laps on väga kärmas pudikeelest ja lallutusest eeskuju võtma, kuid niisama hoolas ja tähelepanelik selget kõnet jälgima ning kuulnud sõnadele tähendust otsima. Lallitused ja näivalt sisutud selged häälikute kombinatsioonid asendavad tal esialgu ainult puuduvaid mõisteid ja tühje kohti. See täidab laste endi keele aset. Lallitustes tuleb aga nõuda selget hääldamist.

Lastelaulude loomises on Karl Eduard Sööt küllalt iseseisev olnud. Ta pole allunud halbadele eeskujudele, nagu seda on kahjuks sageli tehtud. Paljud on tahtnud lastele kirjutada, kuid pole seda suutnud, vaid on loonud ikka täiskasvanuile nende mõtte ning maailma kohaselt. Karl Eduard Söödil on enamikul juhtudel siiski õnnestunud tabada laste mõtte- ja tundemaailma, kuigi tal kui vallalisel pole laps saanud olla nii hingelähedane kui perekonnainimesel ning eelduste kohaselt tal pole olnud otsest sisemist hingelist vajadust lastelaulude loomiseks. Nende tootmine on muutunud temale aga siiski nähtavasti suureks sisemiseks tarbeks ja hingeliseks rahulduseks, sest teisiti pole võimalik nende suureprotsendiline õnnestumine.

Samuti nagu lühikesed lallitused ja tegutsemislaulud, on tal õnnestunud ka pikemad kirjeldavad palad. Näiteks võiks siin mainida luuletust „M i s p o e a k n a l n ä h a o l i“, milles elavais värvides kirjeldatakse lastele huvitavalt mänguasjade-kaupluse vaateakent, kus

Teisel aknal on näha: kummi palle,
Vikerkaari-värvis siidi salle,
Ja nukke ja nuku sänge
Ning sadasorti teisi mängu¹⁸⁹.

Üksikuis Söödi lastelauludes on küll rohkesti lastele arusaamatut sisu ning mõtet. Seega on need kirjutatud rohkem täiskasvanuile kui lastele. Näiteks võiksime mainida luuletust „J u b a l i i g u b l i n g i j u u r e“, milles lapse üksikud arenemisfaasid väga ilmekalt on ära märgitud. Sellesse on surutud kogu vanemate lootus ja ootus. Kuid lapsele jääb see arusaamatuks. Mida aga laps selles laulus tajub, on just kõlaline osa, meelde jäävad häälikute kombinatsioonid.

¹⁸⁹ K. E. Sööt, „Lapsepõlve Kungla“, lk. 77.

Aga teistes vanemaile määratud lauludes, millega need saadavad, ilustavad ja elustavad laste toiminguid, tabab Sööt vajalikku meeleolu täielikult. Näiteks võiksime mainida luuletust „Pestes“, millest esitame ainult ühe stroofi, mis kõneleb juba ise enda eest:

Pistame käekese vette —
Sulla solla, sulla solla!
Siis võtame teisegi ette —
Sulla solla, sulla solla! ¹⁹⁰

Lastele eriti nauditavad on peale eespool-mainitute veel üksikute lindude laulu imitatsioonid, eriti siis, kui neid hästi ette kanda. Näit. „Kukelaul“:

Kukeloogu
Võta hoogu
Kokk-kokk, kokk-kokk, koo
Üle Ulila soo! ¹⁹¹

Kuid siin tikub kahjuks võõraid ja lastele täiesti tundmatuid asju ning mõisteid sisse tulema, mis ei kuulu ega peakski kuuluma laste maailma. Näiteks „Pääsukese laulu“ üks neljast salmist kõlab järgmiselt:

Kireli kareli, sireli sareli
üle templi,
üle empli,
Tsirr tsirr, tsirr tsirr! ¹⁹²

On ilmne, et autor tahab sellega näidata pääsukeste viibimist lõunamaal, kus nad on lennanud üle templi. Kuid mis teab laps templist ning kas temale ongi seda vaja seletada, sest ta pole ometi selles astmes veel võimeline tolle sõna mõistet sisuliselt omandama. Veel

¹⁹⁰ K. E. Sööt, „Lapsepõlve Kungla“, lk. 32.

¹⁹¹ Seals., lk. 50.

¹⁹² Seals., lk. 55.

pahem lugu on aga „empliga“. Selle sõna tähendust ei tea paljud täiskasvanudki, veel vähem lapsed, ja võivad seda pidada lihtsaks riimimänguks. „Eesti Entsüklopeedia“ järgi on aga „empli“ rahvasuus ununenud saksa „Hempel~Hempel(mann)‘i“ lõunaeestiline vaste, mille F. J. Wiedemann samastab „puugiga“. Selle järgi annab ka „Eesti õigekeelsuse-sõnaraamat“ „emplile“ „puugi“ tähenduse. Mida aga Karl Eduard Sööt selle sõnaga „Pääsukese laulus“ on tahtnud ütelda, seda on raske mõista. Igatahes ei saa selle sõna sissetoomist pidada lapsekohasuse taotlemiseks. Õnneks on aga Söödil selliseid laste jõule ja mõistusele vastuvõtmatuid lallitusi vähe ja need ei pääse kuidagi vähendama tema lastelaulude väärtust.

Söödi lastelaule on saanud rohkesti üldiselt tuttavaks ja lauldavaks. Suur teene on siin ka meie heliloojail, kes on Söödi lastelauludele rohkesti viise loonud ning seega neid koolilaulikuisse viinud, otsekohe sunduslikku õppekavasse. Esijoones tuleb siin märkida heliloojat Juhan Aavikut, kes on loonud viisid järgmistele K. E. Söödi lastelauludele: „Aidu-raidu, ratas katki“, „Järve kaldal“, „Kukeloogu“, „Krooks-krooks“, „Liigu, hälli õrrekene“, „Meie Intsu, meie Antsu“, „Maga, memme marjukene“, „Nüüd kevade asund õue“, „Piitsavarrest ratsaruun“, „Tere Toomas tolumats“, „Tombi-Toomas“, „Sõidat, sõidat sõtse poole“, „Upa päikse ääre pääle“ jt.

Peale J. Aaviku on K. E. Söödi lastelauludele viise loonud veel R. Päts („Piitsavarrest ratsaruun“, „Linnukese kaebus“, „Kiisukese unelaul“, „Lõoke“), A. Läte („Turnivennad üheskoos“), M. Härma („Kindad kätte“), J. Zeiger („Sõjamees“), A. Karindi („Kasekuld“), V. Tamman jt. See kõik tõendab Söödi lastelaulude suurt lastepärasust ja sobivust lastele ettekandmiseks ning õpetamiseks.

Ilma K. E. Söödi rohkete lastelauludeta oleks meil see luuleliik hoopis vaene ja emadel ega isadel, samuti ka õpetajail poleks lastele pakkuda kuigi palju luulemeelt arendavat. Pealegi on K. E. Söödi lastelaulud väga rahvapärased ja hoiduvad väga lähedale rahva loomingule, nagu kinnitab ka H. Visnapuu¹⁹³. Seega on nendel peale kirjandusliku väärtuse ka rahvuspedagoogiline tähtsus.

¹⁹³ H. Visnapuu, „Karl Eduard Sööt luuletajana“ — „Looming“ 1932, lk. 1194.

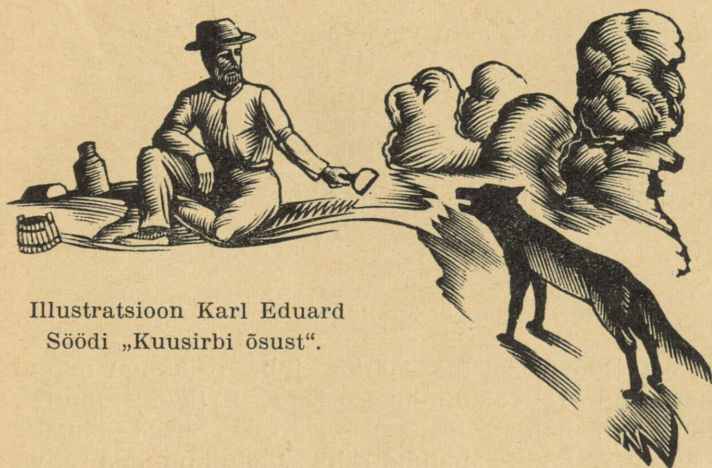
III. KARL EDUARD SÖÖDI LUULE VORMIST.

Karl Eduard Söödi noorpõlves polnud suurt valikut eestikeelsete luule-eeskujude suhtes, kelledelt noor algaja oleks võinud õppida luuletamise tehnilist oskust. Tuli leppida selle piskuga, mis ärkamisaegsed luuletajad olid suutnud pakkuda, ning lisa otsida võõrsilt. (Kasutada oli eriti laialt tarvitatud Kleinpauli „Poesielehre“.)

Karl Eduard Sööt näib kõige rohkem jälginud olevat Mihkel Veske eeskuju ja J. Bergmanni juhendeid. Ta on suurel määral omaks võtnud 1874. aastal ilmunud dr. Mihkel Veske esikkogu „Laulud viisidega“ eessõnas püstitatud nõude: „Minu kindel tahtmine aga oli, et Eesti rahva laulud rahva elu, vaimu ja iseloomu järele tehtud, ja nõnda kui üks kuju neist peavad olema. Nad peavad minu arvates vana rahvalaulude põhjuse pääle säetud, aga mõne uuema aja ehte ja iluga ehitatud olema“¹⁹⁴.

Nagu eespool nägime, on Karl Eduard Sööt sisuliselt need arvamisega suurel määral omaks võtnud. Ta on oma luules katsunud jääda võimalikult rahva elu ja vaimu lähedaseks. Veel rohkem on ta aga omaks võtnud M. Veske seisukohti luule vormi suhtes. Ena-

¹⁹⁴ M. Veske, „Laulud Viisidega“, lk. II.

Illustratsioon Karl Eduard
Söödi „Kuusirbi õsust“.

miku oma luuletusi on ta kirjutanud trohheilises värsimõõdus. See värsimõõt on eesti keelele kõige oma-
sem ning tarvitav ka rahvalauludes, nimelt neljajalgse trohheusena.

Näiteid K. E. Söödi trohheustest rahvaluule nelja-
jalgsele värsimõõdule lähedaselt:

Kussa kingu kenal jalal
Vetel vaikne voodike,
Laine soovitusel salal
Lustilaan on laglele ¹⁹⁵.

Või:

Laial põllul, kussa aurab
Lõppemata higi, vaev,
Rammusama vilja keskel
Ahjuvare, vana kaev ¹⁹⁶.

¹⁹⁵ K. E. Sööt, „Aasa õied“ II, lk. 35.

¹⁹⁶ K. E. Sööt, „Rõõm ja mure“, lk. 53.

Ning päris rahvalaulu värsivormis kirjutatud:

Tahtis näha taadikesta,
Emakesta hellakesta,
Õekesta õrnakesta,
Sõstraõita sõtsikesta ¹⁹⁷.

Või juba kunstluule pikemas värsimõõdus:

... Ja nad püüdsid seletada pikas kirjas:
Sõnakõla olla isamaa;
Rahvus olla juhmi mõttekuju,
Meie ajasse ei sündida ¹⁹⁸.

Omaaegne arvustus märkis juba esikkogu puhul Söödi luule rahvalaulu-lähesust. K. Kr(imm) kinnitab mõningate näidete esitamise järel: „Seega jõuame otsusele, et Sööti salmikud rahva laulud on, aga rahva laulud kõrgemas astmes. Mida enam meie näeme, seda enam piame sinna juurde mõtlema; mida enam meie mõtleme, seda enam piame ennast nägema arvavat: see üksi päini on luulepõllul kasu sünnitav, mis meie mõtlemise võimule vaba ruumi jätab, ütleb Lessing. See on rahva laulu kõrgem aste, see on luule rahva laulus, on lauliku anne. Siin on Sööt õnneliku sammu astunud“ ¹⁹⁹.

Tehes värsimõõdu kohta Karl Eduard Söödi luuletuskogudes statistikat, selgub, et värsikogudes „Aasa õied“ I on 78,46% ja „Aasa õied“ II 90,6% luuletusi kirjutatud trohheilises värsimõõdus, nendest esimeses 41,54% ja teises 68,8% nimelt neljajalguses trohheuses. Kogus „Rõõm ja mure“ on protsendid vastavalt 71,6 ja 36,6; kogus „Saatus“ 81,1 ja 50; kogus „Mälestused ja lootused“ 73 ja 62,8; kogus „Kodu“ 36,7 ja 14,3 ning

¹⁹⁷ K. E. Sööt, „Vabadusrist“, lk. 3.

¹⁹⁸ K. E. Sööt, „Saatus“, lk. 11.

¹⁹⁹ K. Kr(imm), „Aasa õied, luuletanud K. E. Sööt“ — „Sakala“ 1890, nr. 19.

kogus „Kuusirbi õsu“ 38,09 ja 9,52. Need arvud näitavad, et alles luuletuskogudes „Kodu“ ja „Kuusirbi õsu“ omandavad teised värsimõõdud trohheuse kõrval ülekaalu. Eelmistes kogudes on trohheus valitsev ja enamikul juhtudel sisaldavad luuletuskogud üle 50% isegi ainuüksi neljajalgset trohheust.

Kahtlemata on sellist ülekaalulist, peaaegu ainuüksi trohheilise värsi tarvitamist õhutanud J. Bergmanni kirjutus „Luuletuskunst“, mis oli kõigile tolaegsetele noortele ainsaks ning autoriteetseks eestikeelseks poetikaks. J. Bergmann kinnitab: „Trochäus on tõsine omas elus ja olus; auusal ja mõjusal sammulastub ta oma teed . . . Trochäus on Eesti keelele loomulikum veere, sest et rõhk ikka sõna esimese silbi pääl on, kõrvalised rõhud enamaste kolmanda ning viienda silbi pääl seisavad. Et ta seda on, tunnistab tema tarvitus: meie leiame trochäust kõigis rahva-luuletustes ning hulgas kunstluulde sünnitustes

Kunstluuldes on trochäus Eesti keeles väga viljakas värss. Ongi teda ju küll vaimulikkudes küll ilmalikkudes lauludes tarvitatud nii hästi pikemal kui lühemal värssidel. Kõige loomulikum aga oleks neljajalgne trochäus, olgu see rahvalaulu kombel ehk kunstlaulu ehtel. Soovida oleks sellepärast, et meie luuletajad teda sarnasel viisil tarvitaksivad, nagu eesseev laul näitab, mida veerde-prooviks siia paneme.

Kaua kauni kalda katnud
Laiad lume-lademed;
Kaua lahkeid laineid matnud
Seisvad jääde sademed“²⁰⁰.

²⁰⁰ J. Bergmann, „Luuletuskunst“ — „Eesti Kirjameeste Seltsi aastaraamat“ 1878, lk. 38—39.

Karl Eduard Söödi luule värsimõõtu jälgides selgub, et Sööt on olnud õige sõnakuulelik J. Bergmanni õpilane. Ta pole mitte ainult enamikus oma luuletustes kasutanud trohheilist värsimõõtu, vaid talle on eeskujuks silmade ette jäänud ka J. Bergmanni poolt näiteks toodud A. Piirikivi luuletuse värsiskeem. Söödil on peaaegu iga paarisvärss katalektiline ehk lühendatud, pooliku viimase värsijalaga. Tõendavaiks näiteiks võivad siin olla peaaegu kõik eespool näideteks toodud trohheilised värsid.

Nagu J. Bergmanni poolt esitatud näide kinnitab, koosneb eeskujulik trohheiline värss kahesilbilistest sõnadest, mis oma rõhkude asetusest annavad eeskujuliku trohheilise rütmi. Ka seda nõuet on Sööt tõsiselt võtnud, nagu kinnitavad eespool esitatud näited. Kahe-silbilisi sõnu asendavad tal sageli neljasilbilised, mis samuti annavad välja trohheilise rütmi. Kui ta aga on värsi alguses või keskel sunnitud kasutama kolmesilbilist sõna, siis järgneb sellele peaaegu alati nõrgaastmeline ühesilbiline sõna, et trohheiline rütm märgatavalt ei kannataks. Kolme- ja ühesilbilisi kolmandavärtelisi sõnu kasutab ta paarituis katalektilistes värsides, mis lõpevad värsijala tõusuga või esimese rõhulise silbiga. Näiteks:

Oli pidu. Kaugelt lõunast
Võõra rahva liikmed koos: ²⁰¹

Küllap tõuseb sinust meile
Raudapääda rahvamees ²⁰².

Sinu näol rõõm ja nali,
Hõiskad õnnelikus eas;
Mina kurb ja kahvatanud —
Surnu elavate seas ²⁰³.

²⁰¹ K. E. Sööt, „Saatus“, lk. 13.

²⁰² K. E. Sööt, „Mälestused ja lootused“, lk. 18.

²⁰³ K. E. Sööt, „Rõõm ja mure“, lk. 18.

Seega on Söödi trohheiline värss võrdlemisi puhas ja rütmikindel. Neljajalgse trohheuse kõrval kasutab ta sageli ka viiejalgset trohheust. Näiteks kogus „Rõõm ja mure“ on 30% ja kogus „Saatus“ 18,9% luuletustest kirjutatud viiejalgsetes trohheuses. Kolme- ja kuuejalgseid trohheuseid esineb aga vähem.

Teistest värsimõõtudest tarvitab Sööt peamiselt jambi, mida J. Bergmann ei pea eesti keelele loomlikuks. „Uksi ühesilbilise sõnaga on jambusevärsil võimalik alata, sest et sõna-rõhk esimese silbi pääl seisab,“ kinnitab Bergmann ²⁰⁴.

Nii talitab ka Sööt oma vähestes jambilise värsimõõduga luuletustes, näit.:

Ei süda võinud külmaks jääda,
Kus tulekeelel räägiti:
Kõik tundis hella vastukaja,
Mis tungis hinge põhjani ²⁰⁵.

Või:

Sa ütled, julge päralt olla võit
Ning julge päralt isamaa —
Ja ometi just ara vaimule
On kõige rohkem tarvis ta ²⁰⁶.

Kuid jambilist värsimõõtu on Sööt oma varasemais kogudes kasutanud peamiselt tõlgete puhul saksa keelest, algupärastes luuletustes tarvitab ta seda väga vähe. Kogus „Kodu“ aga kasutab ta rohkesti jambilist värsimõõtu algupärastes luuletustes, peaaegu rohkem kui trohheust.

Alates esikkogust tarvitab ta harva ka teisi värsimõõte. Nii leiame mõningaid luuletusi, kus on kasutatud daktülilisi värsse. Näit.:

²⁰⁴ J. Bergmann, „Luuletuskunst“ — „Eesti Kirjameeste Seltsi aastaraamat“ 1878, lk. 39.

²⁰⁵ K. E. Sööt, „Aasa õied“ II, lk. 30.

²⁰⁶ K. E. Sööt, „Mälestused ja lootused“, lk. 31.

Idapool kuldane värav
Avab end ilulla särav,
Kumendab taevane kaar.
Päike, ta kuulutab võitu,
Läkitab hiilgavat loitu,
Taganeb pilvede saar ²⁰⁷.

Tütreste noor ja elav ja särav,
Istub ja vaatab, mis uulitsal ²⁰⁸.

Lainetes kallid kodumaa kallas
Piiratud vahuvast vees,
Lainetes neiu, mu südame vara,
Pärli mu rinna sees ²⁰⁹.

Tema viimases kogus „Kuusirbi õsu“ tõuseb daktül koguni esirinda ja leiab kasutamist 42,85% luuletustest. Daktülit kasutab Sööt kuuejalgse heksameetrina, näit.:

Aegadest ajasse verehäääl kõneleb, kutsub ja hüüab, —
kutsuks ta nüüd, et tuleksid põhja- ja lõunamaa hõimud
pidustuspäevadeks võõrsile Kangelas-Kalevi linna,
Kannaksid kaasa me majusse julgust ja rõõmu ja õnne.

Oleme saatusest märgitud rahvused ühisest kännust,
olgu siis rõõm meil ja muregi ühine vendade keskel ²¹⁰,

või ka Alkaiose 10-silbilises värsis, kus kahele daktülile järgneb kaks trohheust, näit.:

Jääpinna kaanetas jääne tuli, —
jääväljal kajatses naer ning nali.
O kuidas hoovasid kelk ja uisk,
embuses tunnete tuli ja tuisk! ²¹¹

²⁰⁷ K. E. Sööt, „Aasa õied“ I, lk. 38.

²⁰⁸ K. E. Sööt, „Rõõm ja mure“, lk. 37.

²⁰⁹ Seals., lk. 13.

²¹⁰ K. E. Sööt, „Kuusirbi õsu“, lk. 37.

²¹¹ Seals., lk. 40.

Samuti kasutab ta daktülit neljajalgse tetrameet-
rina, kus viimane värsijalg on trohheus või ühesilbiline
sõna, näit.:

Rahu ei leidnud ta sünk-külmas sängis,
kõleda iiltuule sõnul ta ängis:
„Kurvim mu osa on lõpmatu piin,
et olen neetud ma puhkama siin“²¹².

Harva kohtame Söödil ka daktüülilisest värsist tule-
tatud amfibrahhilist värssi. Näit.:

Su silm kui sätendav teras,
Kui tuli välgu sees!
Ta armastab verd ja leeki
Ja pärlid enese ees²¹³.

Mu vanaisa — metsavaht, lugupeetud mees —
elas küladest eemal põlismetsa sees.
Kui mõisa poolt korraldati põdrajahti,
siis nõuti sinna nimelt ka metsavahti, —
sest metsas ta tundis iga pari ja padu,
keerdkäikudes salajaid põdraradu²¹⁴.

Kogudes „Kodu“ ja „Kuusirbi õsu“ on Söödi värsi-
mõõdukäsitus mitmekesiseks ja seejuures oma üld-
väljenduses artistlikumaks muutunud. Nendes leidub
trohheilise ja jambilise värsimõõdu kõrval rohkesti
daktülit, amfibrahhi jt. Kummaski kogus on kaks luu-
letust kirjutatud heksameetrites: Kogus „Kodu“ —
„Kujur A. Weizenbergi 80 sünnipäevaks“ ja „Jaan
Tõnissonile“ ning kogus „Kuusirbi õsu“ — „Hõimu-
sõpradele“ ja „Noortele lauluvendadele“. Samuti on
kogus „Kodu“ ka vabavärssi.

Nagu näeme, on värsimõõdu skaala, mida Sööt
üldse on kasutanud, õige lai, kuid ühtlasi ka piiratud
ja eesti rahva vaimsele olemusele ning keele iseära-

²¹² K. E. Sööt, „Kuusirbi õsu“, lk. 15.

²¹³ K. E. Sööt, „Rõõm ja mure“, lk. 19.

²¹⁴ K. E. Sööt, „Kuusirbi õsu“, lk. 29.

sustele niisama lähedane kui ta luule sisugi. Alles hilisemal ajal on Sööt moodsa luule mõjul hakanud kasutama eesti keele põhiolemusega vastuolus olevaid värsimõõte, mis vahelduseks ning luule rütmi elustamiseks on siiski tarvilikud.

Ka stroofikujult on Söödi luule väga ühtlane. Ta tarvitab enamikus neljarealisi salme, nagu see on selgunud juba eespool-esitatud näidetest. Nii sisaldavad „Aasa õied“ I 92,3%, „Aasa õied“ II 93,8%, „Rõõm ja mure“ 96,6%, „Saatus“ 92,4%, „Mälestused ja lootused“ 96,6%, „Kodu“ 53% ja „Kuusirbi õsu“ 66,6% neljarealisi stroofe. Seega on Sööt 84,5% oma luuletustest kirjutanud neljarealistes stroofides. J. Bergmanni poolt peeti seda stroofikuju kõige loomulikumaks.

Söödi luule suureks tehniliseks vooruseks tuleb pidada seda, et peaaegu kõik tema luuletuste salmid ühes luuletuses on võrdsed, s. o. stroofide read vastastikku võrduvad silpide arvult üksteisega. Selle asjaoluga on ka seletatav, miks heliloojad nii palju on kasutanud Söödi luuletusi oma laulude tekstideks. Eri-nev silpide arv stroofides ei võimalda ühte viisi kasutada mitme salmi jaoks.

E. Visnapuu kinnitab: „Meie algupärase vokaalmuusika tekstide autorina on üks esikohalisemaid ja väljapaistvamaid vanameister Karl Eduard S ö ö t. Tema luuletustele loodud ning trükis avaldatud laulude arv tõuseb ise juba üle 70. Siia juure tuleb veel lisa käsikirjalistest töödest, nii saame kokku ümmarguselt 100 numbrit. Seejuures aga tihtiigi veel kasutatakse üht teksti mitmes seades või koguni rea autorite poolt.

K. E. Söödi luulest on end lasknud inspireerida nii vanema kui noorema põlvkonna heliloojad. See laialdane tähelepanu tema toodangu vastu lejab ka kindla põhjenduse. Nimelt sobivad sääraseks ülesandeks

lihtsakoelised, selgevormilised lühipalad, millised lasevad oma sisu tihedasti lähendada muusikale ja kajastavad hõlpsasti üldsuse tunnetes. Neid nõudeid rahuldab K. E. Söödi luule suureprotsendiliselt.

Nendes tekstides heliseb hellus, kajavad mehised avaldused, leegitseb patriootiline tunne, mängleb mõnus huumor ja sädeleb lapsemeelne rõõm. K. E. Sööt on silmapaistvalt mitmekesine ning seetõttu ka heliloojatele avarat valikut pakkuv.

K. E. Söödi sõnadel leiame laule soolohäältele ja kõikidele kooritüüpidele — sega-, mees-, nais- ning lastekooridele. Mõned laulud on omandanud niivõrd hää läbilöövuse, et meelitavad autoreid andma neid mitmekesiselt väljatöötatud kujul. Palade populaarsuse üheks algtingimuseks on teksti sobivus. Alles selle nõude täitumise puhul võib helilooja omapoolselt õnnestunud väljenduste lisamisel loota laulu edule. K. E. Söödi luule esindab sääraseid omadusi, et olla aluseks laiemas ulatuses levivatele paladele”²¹⁵.

Nii on Söödi õnnestunud, rahva psüühi lähedased ja vormikindlad värvid otseselt inspireerinud paljusid heliloojaid ning seega rikastanud meie muusikalist loomingu.

Neljarealiste stroofide kõrval leidub Söödil ka üksikuid kolme-, viie- ja kuuerealisi stroofe. Kogus „Kodu” on ta tagasihoidlikult katsetanud tertsiini- ja sonetivormiga ning belgia luuletaja Albert Giraud’ eeskujul erilise 13-realise luuletusvormiga, milledes teatud read sisuliselt korduvad. Selliste näidetena mainigem kogus „Kodu” ilmunud müstilisi luuletusi „Alevi poisid mängivad marjast . . .”, „Keskööl” ja „Liuglevad valged

²¹⁵ Ed. Visnapuu, „Laule K. E. Söödi sõnadele” — „Varamu” 1938, lk. 385—386.

neiukingad", mis on 13-realist ja kõigis kordub 1. rida täpselt 7. ja 13. reana ning 2. rida 8. reana.

Alles luuletuskogus „Kodu“ on hakanud Sööti värsitehnika probleemid sügavamalt huvitama, kuna varem ta sammus juba alguses kindlaks määratud teel, ilma et oleks teinud kõrvalepõikeid värsimõõduliseks ja stroofiliseks katsetuseks.

Kindel värsimõõt ja stroofikuju ongi Söödi luule tähtsamad poetilised omadused, kõla- ja kõnefiguuride otsimisele ta suurt rõhku ei näi panevat nendes lauludes, mis on luuletatud enne 1910. aastat.

Siiski aga ei saa me tema luulele ette heita kunstikavatsusliku sõnastuse puudumist. Tema luuletoodangus leidub parajal määral sobivaid luulelisi võrdlusi, metafoore, hüperboole, epiteete ja sõnade ning lausete kordamist vastava meeoleolu või sugestiivsuse saavutamiseks, lastelauludes aga eriti rohkesti onomatopöad ja glossolaaliat.

Riimi suhtes on ta kaua aega täiel määral järginud J. Bergmanni, kes õpetas:

„Riimi pärast ei tohita mitte grammatika seadusi jalge alla tallata, sõna-järgi vastaoksa pöörda, riimivaid sõnu kokku pigistada või pikaks venitada, võeraid ehk murde sõnu tarvitada ega halbade ehk rumalate sõnade läbi ehitud keele iludust rikkuda. Riimiks ei või mitte paiksõnu pruukida, vaid üksi niisuguseid, mis midagi tähendavad... tarvitatagu riimi, kus ta kõlbulik on, puhtalt ja õigelt, jäätagu tarvitamata, kui teda täielikult anda ei suudeta“²¹⁶.

²¹⁶ J. Bergmann, „Luuletuskunst“ — „Eesti Kirjameeste Seltsi aastaraamat“ 1878, lk. 46.

Neid juhtmõtteid arvestades pole Sööt ka erilist rõhku pannud oma varemate luuletuste riimidele, vaid nende loomulikule, selgele ja lihtsale sõnastusele. Nagu eespool-esitytavad näidetest on selgunud, leidub Söödil rohkesti luuletusi, kus üldse pole kasutatud lõppriimi ega igas väärsis ka mitte J. Bergmanni poolt kiidetud ning soovitatud alliteratsiooni ja assonantsi. Näit.:

Eks te näinud, kas tal oli
Vankris midagi —
Mina tunnen, et on viinud
Minu südame ²¹⁷.

Või:

Silmapilguks väsimusest
Heitsin puhkama —
Päevatöö ja hool ja mure
Rõhus raskesti ²¹⁸.

Sööti selles suunas sammuma on kahtlemata virgutanud ja julgustanud ka tolle aja mõõduandvamad arvustajad. Nii kirjutab J. Kunder oma 1890. aastal ilmunud teoses „Eesti kirjandus koolile ja kodule“:

„Üht asja piame Koidula lauludes veel kiitusega nimetama, s. o. tema riim. Kus tall riim on, seal on ta enamiste hea ja kus teda taheti kõrvaliseks asjaks pidada, seal on hea laulu sisu läbi tema puudumist nägematuks teha katsutud. Koidula ei ole mitte riimi ori. Hea meelega näeksime meie ka mõne muu lauliku juures selle järele aimamist“ ²¹⁹.

Miks ei võinud siis need sõnad Söödisse julgustavalt mõjuda? Kus ta riime tarvitab, seal tarvitab ta neid selle aja mõiste järgi puhtalt. Kui aga pole võimalik korralikku puhast riimi anda, siis on väärsid jäänud ilma riimita. Oma esikkogudes tarvitab ta pea-

²¹⁷ K. E. Sööt, „Aasa öied“ II, lk. 18.

²¹⁸ K. E. Sööt, „Mälestused ja lootused“, lk. 61.

²¹⁹ J. Kunder, „Eesti kirjandus, koolile ja kodule“, lk. 36.

miselt ühe- ja kahesilbilisi maskuliinseid ja feminiinseid või tõus- ja langriime. Näit.:

Üks mul kallis neiu**kene**,
Kes on kõigist teistest **ees**,
Teine särav tähe**kene**
Kõrgel taeva sina **sees** ²²⁰.

Värsside lõppriimidega seltsivad tal aga sageli alliteratsioon ja assonants, mis luuletuse kõlalist taset tunduvalt tõstab, nagu seda näeme ka eespool-esitytunud ning järgnevaist näidetest.

Aga **kuulata**, **kuis** tammik mühab,
Kuidas **tammeoksi** murrab **torm!**
Kuulata, **kuis** kaebab, **kuidas** nutab,
Kuidas läbi metsa **sõuab** surm! ²²¹

Musutanud, valetanud
Palju **sinu** suu!
Tulge, **tuuled**, **tunnistama**,
Tulge **tähed**, kuu ²²²!

Oli **käind** ta **karjateed**,
mitmekesi **marjateed**,
suures **summas** **suviteed**,
huisapäisa **huviteed** ²²³.

Esitunud juhtudel alliteratsioon ja assonants aitavad tunduvalt tõsta luuletuse kõlalist väärtust. Söödi ühe- ja kahesilbilised riimid on loomulikud ning kuuluvad täiesti loogilisse mõttejärjestusse, neid pole kunagi otsitud täitesõnade või tühjade sõnakõlksude ja vägi-valdselt moonutatud sõnalõppude teel. Sageli need on küll kõrvalrõhulised ja käändelõpulised, kuid sellised riimid olid tol ajal lubatud.

²²⁰ K. E. Sööt, „Aasa õied“ II, lk. 33.

²²¹ K. E. Sööt, „Rõõm ja mure“, lk. 8.

²²² Seals., lk. 19.

²²³ K. E. Sööt, „Kuusirbi õsu“, lk. 42.

Luuletuskogust „Rõõm ja mure“ alates kohtame
juba ka üksikuid kolmesilbilisi ehk liugriime, näiteks:

Kui sa teravaste tasa kuulad,
Kuuled õhus nagu **kahinat**,
Kuuled üleval mu pää kohal
Nagu linnu tiiva **sahinat** ²²⁴.

Ütle, et oleme sortsidega **sõidelnud**,
Oleme elu ja surma pääle **võidelnud** ²²⁵.

Koerad võõradki siin haukund,
Omad hundid **ulgunud**,
Kõue kärkind, pikne paukund,
päikse sooned **sulgunud** ²²⁶.

Oli selle kevadesse kummalisse **kaotanud**,
suvekuil sõnajala õitesse **paotanud**,
lummutuslaande **laotanud** ²²⁷.

Samast kogust alates leidub aga ka juba neljasilbilisi peonilisi ehk hüperdaktülilisi riime, näit.:

Musutanud **magusaste**
Mee mu huulele,
Valetanud **vagusaste**
Valu südame ²²⁸.

Ning „Pohjan pojad“ riisujaid aitasid piiridest **peletada**,
Veriseid arveid **seletada** ²²⁹.

Ajaloo leheküljed olgu **servitatud**,
Eesti-Soome tulevik **tervitatud!** ²³⁰

²²⁴ K. E. Sööt, „Rõõm ja mure“, lk. 47.

²²⁵ K. E. Sööt, „Kodu“, lk. 9.

²²⁶ K. E. Sööt, „Kuusirbi õsu“, lk. 9.

²²⁷ Seals., lk. 44.

²²⁸ K. E. Sööt, „Rõõm ja mure“, lk. 19.

²²⁹ K. E. Sööt, „Kodu“, lk. 27.

²³⁰ Seals., lk. 28.

Nagu näidetest selgub, käib Söödil lõppriimiga enamasti alati kaasas ka alliteratsioon ning sageli ka assonants.

Sööti võib pidada ka üheks meie esimeseks irdriimi tarvitajaks. Muidugi ei esine tal irdriim selle uueaegsel täpselt reeglistatud kujul, vaid pigemini riimilohakusena seetõttu, et sobivat täisriimi ei leidunud ja tarvitatud puudulik tundus piisavana. Säärast irdriimi on muidugi ohtrasti tarvitatud ka teiste luuletajate poolt enne valjema seaduspärasuse maksvusele pääsemist eesti luules.

Säras ja hiilgas ja nuttis ja **kaebas**,
Nuttis kõik mets ja maa ja **taevas** . . . ²³¹

Minu kullakene närtsis noorelt,
Tema kanti vara **hauasse**,
Maeti kihelkonna idapiiri,
Versta kümme siit vast **kaugele** ²³².

Kõige viimasel ajal on Sööt katsetanud ka täieliku rahvalaulu värsirakendusega, kus trohheuse, alliteratsiooni ja assonantsiga seltsib parallelism ehk mõttekordus. Parimaks sellelaadiliseks näiteks on ballaad „Vabadusrist“. Uksikuid näiteid leidub ka ta hilisemate lastelaulude seas, nagu:

Pikne paugub Puhja pool,
Rauda raksub Ruhja pool,
Paiskab pilve meie valda,
Meie valda, kuiva kalda ²³³.

Õnnestunud näide sellest laadist on ka luuletus „Elurünnak“, mille viiest stroofist toome siin kolmanda ja viienda:

²³¹ K. E. Sööt, „Rõõm ja mure“, lk. 7.

²³² K. E. Sööt, „Saatus“, lk. 47.

²³³ K. E. Sööt, „Lapsepõlve Kungla“, lk. 62.

Oli keerlend keeluteil,
nähtamatuil neeluteil,
tihti tõtand tõbeteed,
hilisaastail hõbeteed.

— — — — —
Oli mõõtnud mereteed,
vaenuväljal vereteed, —
tuigerdades tukkund teel,
komistades kukkund teel ²³⁴.

Siin on rahvalaulu vormivahenditega saavutatud haruldane elevus ja sujuvus, ilma et luuletus oleks kaotanud oma sügavat mõtet.

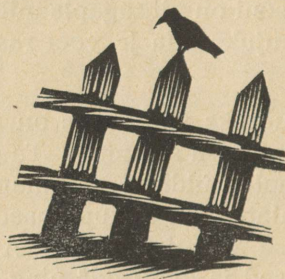
Nagu näeme, ei hiilga Söödi luule oma välise koo-
rega — eriliste tehniliste võtete ja kõlavate riimidega.
See pole poetika õpperaamatu näidete kogu, vaid
elav, hingestatud vormikindel luule. Sellega on ka sele-
tataav, miks Sööt seni on nii tagaplaanile surutud: raske
on lihtsuses eeskujuks olla ja veel raskem on lihtsust
järele aimata.

K. E. Söödi suureks vooruseks on see, et ta luule-
vormis alati ajaga kaasa sammub. Ta ei jää maha ega
rutta ette, ei eemaldu üldisest vormiarengust ega rah-
vast. Ta oskab alati oma isikupärased elamused aja-
kohaselt sobivasse vormi suruda. A. Sang kirjutab
kogude „Mälestused ja lootused“ ning „Saatus“ kohta:
„Areng on silmanähtav ka välisvormis, eriti suur „Aasa
õitega“ võrreldes: mõte on heitnud riimiahela, värss
on vabastatud kõigist kuljustest ja kõlinaist, sõnastus
on veelgi lihtsam ja kõnekeelele lähem; parematel puh-
kudel see lihtsus, kui teda puudutab elamuse hingeõhk,
tõuseb tõelise luule avarustesse“ ²³⁵.

²³⁴ K. E. Sööt, „Kuusirbi õsu“, lk. 42—43.

²³⁵ A. Sang, „K. E. Sööt isamaaluuletajana“ — „Looming“
1937, lk. 1141.

On väidetud, et Söödil on olnud luuletuste vorm teise järgu tähtsusega²³⁶. See ei taha aga täiel määral paika pidada. Sööt on erilise valvsusega hoolitsetud oma luuletuste vormi eest ning otsinud neile alati sisu- ja ajakohase kuju. Seega võiks väita, et ta nii sisule kui ka vormile on võrdset tähelepanu pühendanud. Ta pole värse teinud ainult vormi kultiveerimiseks. Samuti pole meil põhjust ta luulele ette heita ka vormitust. Sisu ja vormi täielikku kooskõlastamist luules suudavad saavutada ainult meistrid. See on raskem ülesanne, kui vormi kultiveerimiseks värse teha või vormitut luulet paberile panna.

²³⁶ K. Mihkla, „K. E. Söödi luule kujundiline külg“ — „Looming“ 1937, lk. 1136.

IV. KARL EDUARD SÖÖDI PROOSA- LOOMINGUST.

Peale luuletuste on Karl Eduard Sööt avaldanud mitmesuguste ajakirjade, ajalehtede, albumite ja kogusteoste veergudel ka rohkesti kirjutusi. Eesti Bibliograafilise Asutise poolt on tema esimeseks proosapalaks registreeritud „Noore-ea sõbrad. Jutt Eesti rahva elust“, mis ilmus „Eesti Postimehes“ 1883. aasta suvel, nr. 27—31, 6. VII — 3. VIII. Selles käsitletakse kahe noore inimese armastust, kelle paariminekut takistab tütarlapse vaesus. Tütarlaps pole aga vaene olnud sündides, vaid on selleks jäänud isa meelsuse pärast. Autor kirjutab: „Nagu näha oli kõnesoleva neitsi isa, Madis, mees, kelle vaimutaevast minevik selgitanud oli, kelle silmas kõrgem, kallim eesmärk — isamaa — seisis. Ta juhtis ärksamate suguvendade pilku sinna poole ja leidis palju sõpru, aga ka palju vaenlasi — vaenlasi, kelle võimus perekonnad pesatuks teeb ja abikaasadest igavesti lahutab“²³⁷.

Mõisa kurja kutsari Tooma vahelesegamisel, kes noormehe vanemate talu tahab põlema panna, keda aga takistab tütarlaps, leiavad noored oma õnne ja saavad vanemate õnnistuse.

²³⁷ K. E. Sööt, „Noore-ea sõbrad“ — „Eesti Postimees“ 1883, nr. 28.

Jutuke on vormilt abitu, kuid selles väljendub selgelt sama tendents, mis Söödi luuleski.

Seega on Sööt proosaga hakanud tegelema ainult pisut hiljem kui luulega, kuid ometi pole ta oma noores eas sellele kuigi palju tähelepanu pühendanud. Tema ilukirjanduslik proosa on vähene ega ole nimetamisväärt. Peale eelmainitud pikema jutustuse leidub siinseal ainult lühikesi lüürilisi laaste, meeoleutsemisi ja pisipilte, mis on sisukad ja hästi maalitud, nagu „Vaestemaja“²³⁸, milles antakse pildike paljukannatanud vanakesest, „Seenetalu elaniku d“²³⁹, nägemuspildike karjapõlvest, „Koltuvate lehtede ajal“, pilt Tartu Toomemäelt, „Päikesetsija“²⁴⁰, „Jao meti, ometi!“²⁴¹, milles kinnitatakse: „On midagi nimeta, kohutavat olemas, mida aina aimata ja tunda võib . . .“, jt. Neid laaste võiks nimetada ka Söödi luuleks proosas.

Sootuks tähtsam on aga tema annus artiklite alal, eriti hilisemal ajal, Eesti iseseisvuse päevil.

Karl Eduard Söödi kirjutatud artiklid on ajalehtede ja ajakirjade aastakäikudes, albumites ning koguteostes laiali, nii et nendest on väga raske ülevaadet saada. Mis puutub ajalehtedesse ja ajakirjadesse, siis pakub nendest ülevaate saamiseks suurt abi Eesti Bibliograafiline Asutis. Lõplikku vastust ei suuda aga seegi anda, sest „Oleviku“ (1890—1900 incl.) ja „Postimehe“ (1896—1900 incl.) aastakäike on veel rohkesti bibliografeerimata. Nende ajalehtede veergudel on aga K. E. Sööt avaldanud kõige enam oma kirjutusi, „Olevikus“ küll ainult kuni 1893. aastani.

²³⁸ „Linda“ 1904, lk. 19—20.

²³⁹ Seals., lk. 759—760.

²⁴⁰ „Linda“ 1905, lk. 815.

²⁴¹ „Sädemed“ 1905, lk. 11.

Illustratsioon Karl Eduard
Söödi „Kuusirbi õsust“.

Albumite ja koguteoste kohta pole aga materjali kuskilt saada, neid peab igaüks, keda asi huvitab, ise jälgima. See aga on tülikas ning vaevanõudev töö.

Karl Eduard Sööt on olnud tegev paljudes organisatsioonides, millel on möödunud juba mitmed tähtpäevad ning juubelid, mispuhuks on välja antud albumeid ja brošüüre, kus rohkesti leidub kaastööd ka Söödilt. Nende kõigi leidmine ning jälgimine on raskeandne.

Kogutud andmetel on K. E. Sööt teinud kaastööd üle veerandsajale ajalehele ja ajakirjale, ja nimelt järgmistele: „„Oleviku“ Lisaleht“, „Eesti Postimees“, „Virulane“, „Oma maa“, „Meelejahutaja“, „Olevik“, „Linda“, „„Eesti Postimehe“ Öhtused kõned“, „Rahva

Lõbuleht", „Postimehe eralisa", „Postimees", „Lasteleht", noorsoo kuukiri „Kevadik", „Sädemed", „Elu", „Eesti kodu", „Noor-Eesti", „Eesti Kirjandus", „Virmalised", „Kodu", „Varamu", „Looming", „Olion", „Kaitse Kodu", „Päevaleht", „Uus Eesti", „Muusikaleht", „Tervis", „Eesti Loomaarstlik Ringvaade", „Eesti-Läti Uingu kuukiri", „Eesti Naine", „Laste Maailm", „Taluperenaine", „Eesti Hõim" ja ungarikeelne „Turan".

Albumeid ja koguteoseid, kus K. E. Sööt on avaldanud peamiselt kirjutusi ja artikleid, koguneb kahtlemata üle tosina. Nende ridade kirjutajal on läinud korda registreerida järgmised albumid ja koguteosed: „Noor-Eesti", „Kiired", „Tartu Naiselts", „M. J. Eiseni 70. sünnipäevaks", „Jaan Tõnissoni 60. sünnipäevaks", „F. R. Faehlmann", „Vanemuine 1865—1925", „Eesti Laenu-Hoiu Uhisus", „Punased aastad" I, „Mälestused iseseisvuse võitluspäevilt" I, „Vigastatud Sõjameeste Juubeli-album", „Invaliid" 1917—27, „Tartu Skautide Maleva", „Õitsituled", „Fenno-Ugria" (1936. a. album), „Jaan Tõnisson töös ja võitluses", „Ammukaar".

K. E. Söödi kirjutused võime üldiselt jagada järgmistesse rühmadesse:

1. Päevakajalised artiklid ja kirjutused.
2. Mälestuskirjutused üldse või üksikute isikute ja asutiste juubelite puhul.
3. Ulevaatlikud artiklid ning uurimused.

Esimesele kategooriale, kuigi väga rikkalikule, nagu nägime lk. 34/35, saame vaevalt anda püsivat väärtust või ulatuslikumat tähtsust, kuigi Sööt neis sageli kaunis terava sulega sarjab põnevaid päevaküsimusi, tarvitades varjunimesid „Rahupiibu-Andres", „Vaat-

leja", „Kes?", „K-t", „S-t", „rt", „-öö-" jne. Need kirjutused ühes jooksva eluga on päevakorralt langenud ning koos ajalehtedega, kus need ilmunud, unustuse hõlma varisenud. Nende uuesti esilekiskumiseks on tänapäeval vähe põhjust.

Tema mälestuskirjutused isikute ja asutiste juubelite puhul aga on silmapaistvad ning vääriskid kogumist ja säilitamist eri raamatuna. Need on tänuväärseks täiendavaks materjaliks meie kultuuriloo uurijaile ning kirjutajaile, samuti ka üksikute avaliku elu tegelaste ja kirjanike elu ning tegevuse ülevaadete koostajaile.

K. E. Sööt on kui elav dokument läinud sajandist, kes teab midagi huvitavat ning iseloomustavat pajutada nii paljudest oma aja tegelastest, sest on ta ju peaaegu kõigi nendega, alates juba J. V. Jannsenist, isiklikult kokku puutunud või „Oleviku" toimetuses või mõne organisatsiooni juhatuses pikemat või lühemat aega nendega koos töötanud. Sellest on jäänud meelde nii mõndagi, mida teised ei tea või mis on elust lahkujatega juba ühes hauda viidud. K. E. Sööt on aga oma mälestused katsunud jäädvustada ajalehtedes ja ajakirjades avaldatud artiklites, mis on kirjutatud mainitud isikute surma puhul või mõneks tähtpäevaks. Sellelaadilistest kirjutustest mainime järgmisi. „Eesti Kirjanduses" on ilmunud: „Carl Heinrich Niggol f", „August Wiera elu ja tegevus", „Paul Undritz", „Kooliõpetaja Mart Jakobson. In memoriam", „Prof. Siegfried Talvik f", „Dr. med. Eugen Jannsen. In memoriam". „Postimehes" ja mujal on ilmunud: „Iseloomustavaid mälestusmärkmeid K. E. v. Baerist", „Mälestusmärkmeid M. J. Eisenist", „Mälestusi Rud. Tobiase Tartus elamise ajast", „Iseloomustavaid jooni L. Neumanist tema mälestuse puhul", „Mälestuskillukesi sõbrast Jürgensteinist" jt.

Nendes kirjutustes avaldab Sööt mälestusi mitte ainult nendest isikutest, kellest parajasti kõnet on, vaid ta maalib taustaks kogu selleaegse ümbruse ja olustiku, kus elas ja liikus mälestatu. Näiteks prof. K. E. v. Baerist mälestusmärkmleid avaldades maalib ta huvitava pildi ka tolleaegsest Veski tänavast ja seal asunud veskist, mida noorema põlve kodanikud pole üldse näinud. Nii on Söödi poolt avaldatud mälestuskirjutustel sageli peale isikuloolise ka suur ajalooline väärtus.

Niisama väärtuslikud on ka kirjutused mitmesuguste vanemate eesti seltside juubeliteks, kus Karl Eduard Sööt on olnud kas üheks asutajaks või muidu lähedaseks kaastööliseks. Sellest liigist mainime näiteks: „Vanemuises J. W. Janseni ja C. R. Jakobsoni päevil“, „Poolsada aastat Põllumeeste seltsis“, „Eesti Laenu-Hoiu Ühisuse asutamispäivilt“, „Mälestusmärkmleid Eesti-Soome hõimusuhetest Vene rõhumispoliitika ajajärgul“ jt.

Eri peatüki Karl Eduard Söödi kirjutustes moodustavad kultuuri- ja kirjandusloolised artiklid, mida ta on avaldanud eriti viimasel ajal. Nendes on tal enamasti õnnestunud ühte sulatada oma isiklike mälestusi kogutud dokumentaalsete andmetega, näiteks kirjutuses „Pilk luuletaja Ernst Enno elusse tema kirjade tähistusel“, milles ta annab alates aastast 1900 ümara ning lähedase pildi E. Enno eluloost isiklike kokkupuutumiste ja nende kirjade ning kaartide najal, mis ta aastate jooksul E. Ennolt saanud.

Pikemaist uurimustest ning artiklitest tuleb veel tunnustavalt märkida: „Andmeid Friedrich Robert Faehlmann'i elulookirjelduseks“, „M. J. Eiseni elust ja tegevusest“, „Jakob Hurda elamud Tartus“, „Otto H. Münther'i ilukirjandusliku toodangu jälgimisel“, „„Va-

nemuisse" Seltsi majandusline olukord ja Seltsi juhatuse korraldav tegevus", „Aleksander Lätte looming" jt.

Karl Eduard Söödi kirjutusi ja artikleid iseloomustab asjalikkus ja andmete täpsus.

Lõpuks võib mainida veel K. E. Söödi enda toimetatud kalendrite lisades ilmunud rohkeid tõlkeid. Kõige pikem neist on eri raamatuna ilmunud „Kuldala", mis on eesti oludele kohastatud tõlge H. Zschokke jutustusest. Selle tõlke valmistas Sööt peale „Oleviku" juurest lahkumist isakodus puhkusel viibides ja avaldas omal kirjastusel 1897. aastal. „Oleviku" juures töötades avaldas ta seal ka sagedasti tõlkeid. Ulatuslikumana ning väärtuslikumana neist võiks mainida H. Sudermann'i romaani „Frau Sorge" tõlget, mis ilmus 1892. aastal „Olevikus" pealkirjaga „Mure".

Hilisemaist tõlgetest mainigem „Eesti Kirjanduses" a. 1920 avaldatud artiklit „Carl Hunnius: Adolf Henselt ja Dr. Georg Schultz-Bertram" ja samas ajakirjas a. 1924 avaldatud „Dr. Virányi Elemér: Imre Madách".

Peale proosatõlgete on K. E. Söödilt ilmunud ka rohkesti luuletõlkeid Petöfilt, Börries v. Münchhausenilt, Alfred Huggenbergerilt, Gustav Falkelt, F. Avenariuselt, Hoffmann v. Fallerslebenilt, Gustav Schüle- rilt jt. Viimasel ajal on tal valminud käsikiri Petöfi luuletõlgetest, mis ootab kirjastamist.

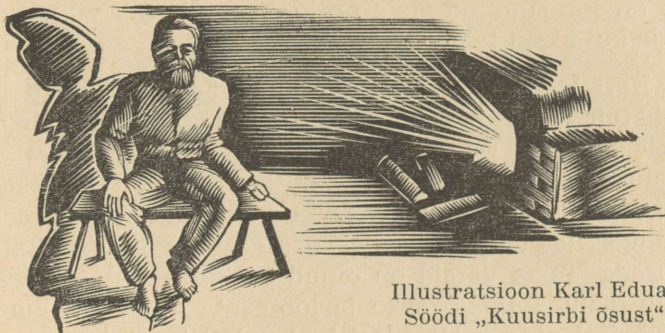

V. LÕPPKOKKUVÕTTEID.

Käesolevale ülevaatele lõppkokkuvõtet tehes peame esijoones märkima Karl Eduard Söödi haruldast isiksust. Temas on ühendatud enamik eesti rahva tõulisi voorusi. Luuleanne ja kirjandusearmastus on temas seltsinud praktilise majandusmeelega, töökus ja visadus püsiva hoole ning andumusega, eneseohverdus rahva kasuks äärmise tagasihoidlikkusega, avameelsus ja lahkus vastutulelikkuse ning abivalmidusega, õiglusearmastus suure kohusetruudusega, taibukus kiire orienteerumisvõimega ning ajaga kaasasammumise oskuse ja tahtega. Selles mõttes on K. E. Söödi isiksus erandnähtuseks nii meie kirjanike peres kui majandusmeeste ringides.

K. E. Söödi tugev vitaalsus on hoidnud teda eluvärskena kogu pika eluea kõigi kaheksa aastakümne jooksul. Eesti talutarest on ta ammutanud oma elujõu, oma lihtsuse, otsekohesuse, ausameelsuse ja tööarmastuse. Isalt päritud kohusetruuduse ja visaduse, emalt päritud helluse ja armastuse traditsioone on ta kandnud auga ning istutanud neid oma eeskujuga ka läinud sajandi viimasel veerandil maalt linna siirdunud eestlaste keskele.

Isatalust kaastoodud pärimused pole lasknud teda kujuneda ahnitsevaks tõusikärimeheks ega muutuda eluvõõraks luuletajaks. Ta on paljude pidemetega jäänud Eesti maamulda. Ta on jäänud iseendaks, ise-

Illustratsioon Karl Eduard
Söödi „Kuusirbi õsust“.

endale truuks, seetõttu ongi ta suutnud oma rahvale mitmel võitlusrindel kasulik olla. Majandusmehena on ta olnud meie kirjastajate ja raamatukauplejate pioneeriks, on olnud eesti kauni raamatu arendajaks, trükiteöstuse mehhaniseerijaks ja moderniseerijaks ning mõningal määral mõistliku majandamise alal eeskuju andvaks isiksuseks.

Seltskonnatöös on ta olnud visa ning virk kaasalööja, tehtud otsuste ustav ellurakendaja, juhtide hädava vajalik kaaslane ning parem käsi. Tema püsivalt rühkivale iseloomule pole omane olnud juhi osa. Ta pole seda nähtavasti ka kunagi tahtnud olla. Arvukad organisatsioonid, millest K. E. Sööt on osa võtnud, on tema hooleks enamasti usaldanud kirjatöömehete vastutusrikka ning aeganõudva ameti.

Luules on ta suutnud avastada ning lahti mõistatada meie rahva sügavad hingelised allikad, salapäraselt, mitte õudselt müstilised psüühilised vibreeringud ja uskumuste alateadvuslikud põhjused ning need sõnastada kunstipäraseks kõrgeväärtuslikuks luuleks.

Ta on siin suutnud meie rahva psüühile lähemale tungida kui ükski teine luuletaja.

Karl Eduard Sööt on suutnud värssi valada palju neid tundeid, sisemisi piinu, kannatusi ja muresid, mida meie mõtlevad rahvaliikmed tundsid Eesti maa ja rahva saatuse pärast läinud sajandi lõpul kõige rangemal venestusajal. Ta on meisterlikult suutnud oma isamaalauludes jäädvustada selleaegse eestlase hinge ja elamused. Tema värssid on olnud paljudele julgustuseks ning teejuhatajaks raske ja lootuseeta olukorra tuuma tundmisel ning sealt edasi lootusele virgutajaks.

K. E. Sööt on suutnud värssis jäädvustada eesti kodu ja seal liikuvate inimeste hinge mitme aastakümne jooksul. Ta on vana eesti kodu aväärseid traditsioone oma luulega edasi kandnud praegustele põlvedele, näidates selle kodu südamlikkust, seal valitsevat usaldust ning nurisemata kohusetäitmist, mis on aluseks igale eesti kodule.

K. E. Sööt on viinud meie armastusluule tagasi rahva puhta hinge juurde, on sealt ammutanud sellele rahvapärase sisu ja vormi. Ta on olnud meie kunstipärase lastelaulude loojaks-pioneeriks, kes on suutnud selle luuleliigi märkimisväärsele tasemele tõsta. Tal ei puudu teened ka eesti luule vormi rahvapärasel selgitamisel, lihtsustamisel ja sisuga kooskõlastamisel.

Kõike seda arvestades peame tunnistama, et Karl Eduard Söödi elu ja looming on küllalt tõhus ja ulatuslik olnud, et sellesse maksab lähemalt süveneda.

K. E. Sööt ise ühes luuletuses ütleb, et tal on nelisada laulu. Tegelikult aga koguneb neid ligi viissada. Laskem need kord arvuliselt silmade eest mööda käia, et sellestki seisukohast selget pilti saada.

Faktilised andmed tema luuletoodangu kohta on järgmised:

„Aasa õied“ I (1890)	sisaldab 65 luuletust.
„Aasa õied“ II (1891)	„ 32 „
„Rõõm ja mure“ (1894)	„ 60 „
„Saatus“ (1899)	„ 53 „
„Mälestused ja lootused“ (1903)	„ 60 „
„Kodu“ (1921)	„ 49 „
„Lapsepõlve Kungla“ (1923)	„ 72 „
„Kuusirbi õsu“ (1937)	„ 21 „

Kokku 412 luuletust.

Kui nendele juurde arvata veel poolesaja luuletuse ümber, mis on ilmunud ajalehtedes, ajakirjades ja albumites ning pole paigutatud ühessegi kogusse, siis saame arvu, mis on lähedasem viie- kui neljasajale.

Tehtud statistika järgi on K. E. Söödi produktiivsemaks aastaks olnud 1893, s. o. aeg, mil ta „Oleviku“ juurest lahkus ja isakodus enne iseseisva äri avamist puhkusel oli. Selle aastaarvuga on märgitud kogus „Aastate kajastus“ 21 ja kogus „Kogutud luuletused“ 22 luuletuse sünd. Järgnevad aastad: 1915 (18 luuletusega), 1889 ja 1910 (17 luuletusega), 1890 ja 1895 (16 luuletusega), 1894 ja 1922 (15 luuletusega) jne.

Eesti Bibliograafilise Asutise andmeil on ta ajalehtedes ka 1907. aastal avaldanud 22 luuletust (20 algupärast ja 2 tõlget), kuid kogusse „Aastate kajastus“ on pääsenud ainult 2 ja kogusse „Kogutud luuletused“ 8 märgitud aastal loodud laulu.

Põua-aastateks on tal aga olnud 1896, 1908, 1911, 1912, 1913, 1914, 1920, 1925, 1926, 1927, 1929, 1931 ja 1935, millega pole „Kogutud luuletustes“ dateeritud ühtki luuletust.

Kõige rohkem luuletusi on Sööt loonud oktoobris, nimelt 31. Sellele järgnevad mai 30 luuletusega, märts 28 luuletusega, jaanuar 26 luuletusega jne.

Esitatud andmed on kaunis tõele vastavad, sest need on koostatud „Kogutud luuletustes“ leiduva 341 dateeritud luuletuse, seega enamiku K. E. Söödi toodangu alusel. Need arvud näitavad tema luuleloomingu ajalist kulgu.

Siinjuures tuleks märkida, et K. E. Söödil leiduvad mõningad eriti pingelised ning viljakad loomingu-puhangud, mil ta lühikese aja jooksul on loonud rohkesti laule. Üks selliseid on olnud 1895. aasta märtsi lõpul ja aprilli algul, kus ta on loonud lühikeste vaheaegadega 14 luuletust, nendest 10 luuletust 28. märtsi ja 3. aprilli vahel. Viljakad on olnud ka 1897. aasta september 6 luuletusega ja 1901. aasta jaanuar, samuti 6 luuletusega.

Lastelaulude suhtes on eriti viljakad olnud 1915. aasta november 6 ja 1922. aasta mai 9 lastelauluga.

K. E. Söödi luule pole väliselt olnud küllalt kirev, et inimesi arvukalt ligi meelitada, seepärast on see rohkem tagaplaanile surutud, kui seda õigustaks tema sisuline olemus ning kirjanduslik väärtus. Võiks öelda, et K. E. Söödi luule on olnud nagu meeldiv, hästilõhnav, mett täis õiekarikaga lill, mis pole omanud küllalt kirjut ega ligimeelitavat õiekrooni. Kuid mesilane, kes sellel õiel on peatunud, pole kunagi tühjalt lahkunud, nagu ta seda sageli on pidanud tegema mõne kirju õie puhul. K. E. Söödi luule on kooskõlas tema eluga, mis on olnud loov, ehitav, tegevusrikas ja edasiviiv nii isiku kui ühiskonna seisukohalt vaadatuna.

VI. KIRJANDUST.

- A d s o n, A.: „K. E. Sööt: Aastate kajastus“ — „Looming“ 1926, lk. 189—196.
- A m b u r, P.: „Karl Eduard Söödi elu piirjooni“ — „Looming“ 1937, lk. 1114—1126.
- „ „Karl Eduard Söödi luule piirjooni“ — „Varamu“ 1937/38, lk. 57—73.
- „ Mihkla, Karl; Sang, August: „Karl Eduard Sööt. Kirjutusi ta 75. a. sünnipäeva puhul“ — Eesti Kirjanikkude Liidu väljaanne, Tartu.
- A s p e l, A.: „Eesti luule 1937. aastal“ — „Eesti Kirjandus“ 1938, lk. 141—159.
- „ „Karl Eduard Sööt: Kuusirbi õsu“ — „Eesti Kirjandus“ 1938, lk. 265—266.
- B e r g m a n n, Jaan: „Luuletuskunst“ — Eesti Kirjameeste Seltsi aastaraamat 1878, kuues aastakäik. Vastutaja redaktor Dr. M. Weske. Tartus. Trükitud Schnakenburg'i kirjadega 1878. Lk. 36—48.
- Eesti avalikud tegelased. Eluloolisi andmeid. Toimetanud R. Kleis. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, Tartu, 1932.
- Eesti Biograafiline Leksikon. Toimetus: prof. A. R. Cederberg, peatoimetaja, prof. H. Koppel, prof. J. Köpp, prof. A. Saareste, dots. P. Treiberg, F. Tuglas, R. Kleis, sekretär. Akadeemilise Ajaloo Seltsi toimetused II. K./ü. „Loodus“, Tartu, 1926—1929.
- Eesti Biograafilise Leksikoni täiendusköide. Toimetus: P. Tarvel, peatoimetaja, H. Kruus, J. Olvet. Akadeemilise Ajaloo Seltsi toimetused X. Kirjastus osaühing „Loodus“, Tartu-Tallinn, 1940.
- E h r m a n n, K.: „Vanemuine“ — „Eesti Kirjandus“ 1925, lk. 509—512.

- Eisen, M. J.: „Uued Eesti Luuletused“ — Schnakenburgi trükk ja kulu, Tartus, 1888.
- (E n n o), (E.): „Mälestused ja lootused“ — „Postimees“ 1903, nr. 2, lk. 2.
- E(n n o, E.): „Rõõm ja mure“ — „Postimees“ 1894, nr. 133.
- Grünfeldt, Peeter: „Minevikku jälgimas“ — Kirjastus A/S „Varrak“, Tallinnas 1923.
- H(i n d r e y), K. A.: „Eesti luule. Kogu Eesti luuletusi. Väljaandnud K. E. Sööt ja Gustav Suits“ — „Postimees“ 1910, nr. 16.
- H(u b e l), Ed.: „Kodu laulik. K. E. Sööt „Kodu“. Luuletused 1910—1921“ (nr. 20, „Eesti laulik“) — „Tallinna Teataja“ 1922, nr. 18 ja 20.
- Jür g e n s t e i n, A.: „Eesti luule. Kogu Eesti luuletusi. Väljaandnud K. E. Sööt ja Gustav Suits“ — „Eesti Kirjandus“ 1910, lk. 115—117.
- „ „G. E. Luiga 50-aastase sünnipäeva puhul“ — „Eesti Kirjandus“ 1916, lk. 39—43.
- „ „Karl Eduard Sööt 60-ne aastane“ — „Agu“ 1923, lk. 59—60.
- J(ü r g e n s t e i n), A.: „K. E. Sööt „Mälestused ja lootused““ — „Linda“ 1903, nr. 17, lk. 307.
- (Jür g e n s t e i n), (A.): „Saatus“ — „Linda“ 1899, nr. 1, lk. 12—13.
- K a m p m a n n, M.: „Eesti kirjandusloo peajooned“. Teine jagu. Kolmas ümbertöötatud ja kirjandusteaduse uuematele seisukohtadele kohandatud trükk. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus Tartus, 1933.
- (K i t z b e r g, A.): „Ühe vana „tuuletallaja“ noorpõlve mälestused“ II. Noor-Eesti Kirjastus Tartus, 1925.
- K l a u r e n, Vambola: „Eesti antoloogiatega ülevaade“ (K. E. Söödi ja G. Suitsu „Eesti luule“ kohta) — „Eesti Kirjandus“ 1934, lk. 259—271, 304—311.
- K r (i m m), K.: „Aasa õied. Luuletanud K. E. Sööt“ — „Sakala“ 1890, nr. 19.
- K r ö g e r, A. W.: „Livländisches Verkehrs- und Adressbuch für 1892/93“, Band II. Riga 1892. Im Selbstverlage des Herausgebers.
- K u n d e r, J.: „Eesti kirjandus, koolile ja kodule. Esimene raamat: Eesti vanemad laulikud“. Trükitud F. Feldt'i kirjadega Viljandis 1890.

- Kärner, J.: „Eesti Kirjandus 1925“ („Aastate kajastus“) — „Looming“ 1926, lk. 83—92.
- Lamp, J.: „K. E. Sööt: Aastate kajastus. Luuletused 1883—1924“ — „Eesti Kirjandus“ 1925, lk. 566—568.
- Ldn: („Mälestused ja lootused“ kohta) — „Eesti Postimees“ 1902, nr. 52.
- Liiv, A.: „Luuletaja Karl Eduard Sööt 60 a. vanaks saanud“ — „Kodu“ 1922, lk. 440.
- „ „Karl Eduard Sööt 70-aastane“ — „Kodu“ 1933, lk. 30.
- „ „Karl Eduard Sööt 75-aastane“ — „Kodu“ 1938, lk. 57.
- L(üiga), G. E.: „Ajalehe väljaandmine enne ja nüüd. (Tükike Eesti kultura ajaloo kohta)“ — „Päevaleht“ 1911, nr. 47.
- Luts, Oskar: „Vanasti“. E. K.-Ü. „Postimehe“ kirjastus, Tartu, (1941).
- Mihkla, K.: „Eesti kirjanduse ülevaade II. Realistlik kirjandus. Tööraamat keskkooli IV klassile“. Noor-Eesti Kirjastus Tartus (1933).
- „ „K. E. Söödi luule kujundiline külg“ — „Looming“ 1937, lk. 1129—1136.
- M(üntner), O. H.: „Piltidega Naljakaalender 1903 aasta jaoks“ — „Teataja“ 1902, nr. 288.
- O. D.: „Saatus. K. E. Sööt'i uued luuletused“ — „Postimees“ 1899, nr. 85.
- Oras, Ants: „Karl Eduard Söödi luule“ — „Eesti Kirjandus“ 1933, lk. 1—8.
- Päss, Elmar: „K. E. Sööt: Vabadusrist. Lugu uusi vanal viisil“ — „Eesti Kirjandus“ 1929, lk. 129—131, 192.
- Päss, M.: „Sööt, Läte, Laikmaa“ — „Tänapäev“ 1937, lk. 371—372.
- Raudsepp, H.: „K. E. Sööt'i luule“ — „Noor-Eesti“ I, 1905. „Kirjanduse sõprade“ kirjastus, lk. 55—72.
- „ „Meie algupärane ilukirjandus 1921. a. — „Eesti Kirjandus“ 1922, lk. 73—86.
- Ridala, V.: „Eesti kirjanduse ajalugu“ III jagu. Noor-Eesti Kirjastus Tartus (1929).
- Roos, J.: „K. E. Sööt Eesti avaliku elu tegelasena“ — „Eesti Kirjandus“ 1937, lk. 584—602.
- „ „K. E. Söödi töö ja tegevuse alad“ — „Päevaleht“ 1937, nr. 348.

- Sang, A.: „K. E. Sööt isamaaluuletajana“ — „Looming“ 1937, lk. 1138—1143.
- Selver, P.: „Esthonian literature“ — The Esthonian Review. (London) 1919.
- Semper, Johannes: „Läbilõige 1937. a. luulest“ — „Looming“ 1938, lk. 522—530.
- Sööt, Bernard: „K. E. Sööt isamaalüürikuna“ — „Eesti Kirjandus“ 1937, lk. 579—584.
- Sööt, K. E.²⁴²: „Aasa õied“. Trükitud A. Grenzsteini trüki-kojas, Tartus 1890.
- „ „Aasa õied“ II. Trükitud A. Grenzsteini juures Tartus 1891.
- „ „Aastate kajastus. Luuletused 1883—1924“. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, Tartus, 1925.
- „ „Adolf Karrotami kirjatööd“ — „Postimees“ 1915, nr. 138.
- Sööt, K. (E.): „Aeg. Kalender 1907. aasta kohta“. K. Sööti trükikoja trükk, Tartus (Jurjevis).
- Sööt, K. E.: „Agraarpoliitilised ennustused veerandsaja aasta eest“ — „Eesti Kirjandus“ 1927, lk. 253—254.
- „ „Aleks. Lätte looming“ — „Muusikaleht“ 1935, nr. 1, lk. 1—7.
- „ „Andmeid Friedrich Robert Faehlmanni elulookirjel-
duseks“ — „Eesti Kirjandus“ 1929, lk. 241—260.
- S(ööt), K. E.: „Andres Saali perekonnanime kujunemisest“ — „Looming“ 1936, lk. 956.
- S(öö)t, (K. E.): „Arvustiku-teated Tartu linna elanikkude kohta“ — „Eesti Kirjandus“ 1920, lk. 126—128.
- Sööt, K. E.: „August Wiera elu ja tegevus“ — „Eesti Kirjandus“ 1928, lk. 585—591.
- S(ööt), K. E.: „August Wiera teatridirektor“ — „Eesti Bio-
graafiline Leksikon“, lk. 574.
- „ „Avalikkude tegelaste mälestamisest linnatänavate ümbernimetuse läbi“ — „Postimees“ 1931, nr. 252.
- Sööt, K. E.: „Carl Heinrich Niggol †“ — „Eesti Kirjandus“ 1927, lk. 139—145.

²⁴² Bibliograafiasse on võetud ainult tähtsamad proosa-
palad ja artiklid, kuna ajalehtedes, ajakirjades ja albumites
avaldatud luuletused on ruumi säästmiseks välja jäetud.

- S ö ö t, K. E.: „C. W. Freundlich'i elu ja kirjatööde kohta“ — „Postimees“ 1906, nr. 176.
- „ „Dr. Faehlmann oli kõige otsitavam arst Tartus“ — „Postimees“ 1930, nr. 131.
- „ „Dr. K. A. Hermann'i viimne kirjaviis“ — „Eesti Kirjandus“ 1928, lk. 240 (239).
- „ „Dr. med. Eugen Jannsen. In memoriam“ — „Eesti Kirjandus“ 1930, lk. 473—484.
- „ „Eesti Laenu-Hoiu Ühisuse asutamispäivil“ — koguteoses „Eesti Laenu-Hoiu Ühisus 1902—1927“, Tartu, 1927, lk. 50—56.
- (S ö ö t, K. E.): „Eesti muinasjutud lastele“ — K. Sööti trükk ja kirjastus, Tartu, 1907.
- „ „Eesti näitus“ — „Postimees“ 1902, nr. 138.
- A.-t. (S ö ö t, K. E.): „Eesti Põllumeeste Selts Tartus“ — „Postimees“ 1920, nr. 69, lk. 3.
- S ö ö t, K. E.: „Eesti rahva iseseisvuse ennustus 125 aasta eest“ — „Eesti Kirjandus“ 1933, lk. 194.
- „ „Eesti tutvustamine Ungaris“ — „Eesti Kirjandus“ 1925, lk. 133—134.
- „ „Eesti-ungari kunstnikkude hõimusoõbralistest suhetest“ — „Looming“ 1933, lk. 584—587.
- „ „Ei tohi ununeda see, mis mälestust väärib“ — „Jaan Tõnisson töös ja võitluses. Koguteos tema seitsmekümnenda sünnipäeva puhul“. Tartu, 1938, lk. 339—349.
- „ „ENKS Tütarlaste gümnaasium 30 aastane“ — „Postimees“ 1936, nr. 302.
- „ „Esimesi Tartu kontserdi arvustusi“ — koguteoses „Anna Haava, Miina Hermann, Aino Tamm“, 1934, lk. 276—278.
- „ „Faehlmanni elukohad Tartus“ — „Postimees“ 1930, nr. 133.
- „ „Faehlmanni mälestuse jäädvustamine“ — „Olion“ 1930, nr. 4, lk. 41.
- „ „Fr. R. Kreutzwaldi viimane luuletus“ — „Looming“ 1924, lk. 215—216.
- „ „Hoiu libeda keele eest“ — „Oleviku Lisa“ 1888, lk. 187.

- S ö ö t, K. E.: „Hõimumaade kultuurtegelaste esimesi kokku-
puuteid“ — „Postimees“ 1936, nr. 167.
- „ „Iseloomustavaid jooni L. Neumanist tema mälestuse puhul“ — „Postimees“ 1934, 28. nov.
- „ „Iseloomustavaid mälestusmärkmeid akadeemik K. E. v. Baerist“ — „Olion“ 1931, lk. 109—110.
- „ „Jaan Tõnissoni ühiskondlikust tegevusest“ — „Postimees“ 1926, nr. 338.
- „ „Jakob Hurda elamud Tartus“ — „Eesti Kirjandus“ 1931, lk. 472—485.
- „ „Jakob Tamme haura kaunistuse asjust“ — „Postimees“ 1908, nr. 3, ja „Hääl“ 1908, nr. 55.
- „ „Ja ometi, ometi!“ — „Sädemed“ 1905, lk. 11.
- S(ö ö)t, K. E.: „Johan Matto 80-aastane“ — „Postimees“ 1930, nr. 47.
- S ö ö t, K. E.: „Järelsõna J. Müller-Blattau arvustusele „Armas Launis: Eesti runoviisid““ — „Eesti Kirjandus“ 1934, lk. 46—47.
- „ „Kaks vabadussõja kangelast „Vanemuise“ näiteseltskonna perest“ — „Vanemuine 1865—1925“, „Vanemuise“ kirjastus, Tartus 1925, lk. 201—205.
- „ „„Kalevipoja“ läti keelde tõlkija Elina Zalite“ — „Eesti Kirjandus“ 1930, lk. 25—26.
- „ „„Kalevipoja“ ungari keelde tõlkija Aladár Bán“ — „Eesti Kirjandus“ 1930, lk. 22—25.
- „ „Karl Parts Eestimaa kubermangu abikomissarina“ — koguteoses „Mälestused iseseisvuse võitluspäevilt“, I köide, 1927, lk. 289—293.
- „ „Kes rahul on, kui kuuleb venna kohta...“ — „Oleviku Lisa“ 1887, lk. 375.
- „ „Kiri dr. Alverile Haapsalus“ — ärakiri K. E. Söödi kogus Tartus.
- S(ö ö)t, K. E.): „Kirjanik A. Saal“ — „Postimees“ 1908, nr. 29.
„Postimehe lisaleht“ 1908, nr. 1.
- S ö ö t, K. E.: „Kodu. Luuletused 1910—1921“. E. K.-Ü.
„Postimehe“ kirjastus Tartus, 1921.
- „ „Koidula tütrede kirjanduslike andmete valgusel“ — „Postimees“ 1931, nr. 146, 209, 287.
- „ „Koltuvate lehtede ajal“ — „Postimees“ 1916, nr. 215.

- S ö ö t, K. E.: „Kooliõpetaja Mart Jakobson. In memoriam“ — „Eesti Kirjandus“ 1928, lk. 206—211.
- „Kuidas algas Miina Hermanni hoog elutegevusse“ — koguteoses „Anna Haava, Miina Hermann, Aino Tamm“, 1934, lk. 175—177.
- „Kuidas August Kitzbergi venna gloobus ja August Weizenbergi kartulivõtmismasin näitusel auhinnaga krooniti“ — „Eesti Kirjandus“ 1928, lk. 175—176.
- „Kuidas meie töötasime“ — koguteoses „Jaan Tõnisson. Tagasivaateid ja mälestusi tema 60 a. sünnipäevaks“. Tartus, 1928, lk. 85—87.
- „Kurbus viibib talve vilus“ — „Oleviku Lisa“ 1888, lk. 118.
- „Kus elas Tartus dr. Jakob Hurt kooliõpetaja olles?“ — „Postimees“ 1931, nr. 97.
- „Kuusirbi õsu“. K/ü. „Loodus“ (Tartu, 1937).
- „Lapsepõlve Kungla. Lood ja lallitused lastele 1916—1923“. Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus, 1923.
- „Lisand kirjutisele „Märt Lapi osa lätlaste ja eestlaste kultuurilises läbisaamises““ — „Läti-Eesti Ühingu kuukiri“ 1936, nr. 1, lk. 51—52.
- „Maurus Jókai (1825—1925)“ — „Eesti Kirjandus“ 1925, lk. 70—73.
- „Mida J. W. Jannseni viimane võsu jutustas oma sünnipäeval“ — „Muusikaleht“ 1930, lk. 313.
- „Mida räägib ajalugu Oleviste kiriku tulekahjust“ — „Postimees“ 1931, nr. 203.
- „M. J. Eiseni ajakirjanduslikust tööst“ — koguteoses „M. J. Eiseni elu ja töö“, toimetanud F. Ederberg ja E. Päss. Noor-Eesti Kirjastus, Tartu, 1938, lk. 167—173.
- „M. J. Eiseni elust ja tegevusest“. Album M. J. Eiseni 70. sünnipäevaks. Eesti Kirjanduse Seltsi ja Eesti Rahva Muuseumi kirjastus Tartus, 1927, lk. 1—15.
- „Mälestused ja lootused“. Oma trükikoja trükk ja kirjastus Jurjevis (Tartus) 1903.
- „Mälestused Juhan Liivist tema 10. surma-aasta puhul“ — „Eesti Kirjandus“ 1923, lk. 531—538.
- „Mälestusi esimesist kirjanduslikest katseist“ — „Looming“ 1930, lk. 627—628.

- S ö ö t, K. E.: „Mälestusi Lätte tegevuse järelt“ — „Muusika-
leht“ 1930, nr. 1, lk. 13—15.
- „ „Mälestusi Rudolf Tobiase Tartus elamise ajast“ —
„Muusikaleht“ 1928, lk. 289—292.
- „ „Mälestusi vanade avaliku elu tegelaste nooruspäe-
vilt“ — „Postimees“ 1929, nr. 75.
- „ „Mälestusi ühest läbiotsimise ööst“ — „Kaitse Kodu“
1928, nr. 3.
- „ „Mälestuskatkeid prof. K. Raupachist“ — „Eesti
Loomaarstlik Ringvaade“ 1933, vihk 8.
- „ „Mälestuskillukesi sõbrast Jürgensteinist“ — „Posti-
mees“ 1933, nr. 48.
- „ „Mälestusmärkmeid Eesti-Soome hõimusuhteist Vene
rõhumispoliitika ajajärgul“ — „Tervitus lahe tagant“.
Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus Tartus, 1931, lk.
73—78.
- „ „Mälestusmärkmeid M. J. Eisenist“ — „Postimees“
1934, nr. 213.
- „ „Mälestusmärkmeid muinsusesemete korjamistelt“
— „Postimees“ 1934, nr. 101.
- „ „Märkmeid luuletaja loominguteilt“ — koguteoses
„M. J. Eiseni elu ja töö“. Toimetanud F. Ederberg ja
E. Päss. Noor-Eesti Kirjastus, Tartu, 1938, lk. 125—129.
- „ „Märkmeid naiste seltsiliikmeküsimuse arengust“
— „Tartu Naisseltsi album 1907—1937“, 1937, lk. 40—43.
- „ „Mõned näited kahe ajalehe toimetaja võitlusviisist“
— „Postimees“ 1937, nr. 161.
- „ „Mõtteid skautlusest“ — „Tartu Skautide Maleva
1920—1935“. 1935, lk. 23—24.
- „ „Müüdiliste juttude „Koidu ja Hämariku“ ning
„Keelte keetmise“ teisendid“ — „Looming“ 1924, lk.
715—717.
- „ „Noore-ea sõbrad. Jutt Eesti rahva elust“ — „Eesti
Postimees“ 1883, nr. 27—31.
- „ „Näitus 40 aasta eest“ — „Postimees“ 1929, nr. 250.
- „ „Näitus 55 aasta eest. Mõned märkmed eesti näituste
ajaloost“ — „Tartu Näituse Album“, 1931, lk. 14—15.
- „ „Nõder vaim on see, kes laimu ees...“ — „Oleviku
Lisa“ 1887, lk. 375.
- „ „Ojumaa... Eesti asundus“ — „Postimees“ 1906, nr. 197

- S ö ö t, K. E.: „On aeg F. R. Faehlmanni mälestust jäädvustada!“ — Friedr. Rob. Faehlmanni albumi lisa, lk. 1—4.
- „ „Otto H. Münther'i ilukirjandusliku toodangu jälgimisel“ — „Eesti Kirjandus“ 1929, lk. 463—466.
- „ „Paul Undritz“ — „Eesti Kirjandus“ 1920, lk. 355—360.
- „ „Peeter Birkenthal“ — „Postimees“ 1930, nr. 275.
- „ „Pilk luuletaja Ernst Enno elusse tema kirjade tähis-
tusel“ — „Eesti Kirjandus“ 1934, lk. 289—304.
- S ö ö t, K. (E.): „Piltidega Naljakalender 1899 aasta jaoks“. K. Sööt'i trükk ja kulu Jurjevis (Tartus) 1898.
- „ „Piltidega Naljakalender 1900 aasta jaoks. Teine aastakäik“. K. Sööt'i trükk ja kulu Jurjevis (Tartus) 1899.
- „ „Piltidega Naljakalender 1901 aasta jaoks. Kolmas aastakäik“. K. Sööt'i trükk ja kulu Jurjevis (Tartus) 1900.
- „ „Piltidega Naljakalender 1902 aasta jaoks. Neljas aastakäik“. K. Sööt'i trükk ja kulu Jurjevis (Tartus) 1901.
- „ „Piltidega Naljakalender 1903 aasta jaoks. Viies aastakäik“. K. Sööt'i trükk ja kulu Jurjevis (Tartus) 1902.
- „ „Piltidega Naljakalender 1904 aasta jaoks. Kuues aastakäik“. K. Sööt'i trükk ja kulu Jurjevis (Tartus) 1903.
- S ö ö t, K. E.: „Prof. Siegfried Talvik †“ — „Eesti Kirjandus“ 1929, lk. 418—425.
- „ „Puutumata“ (kirjutus) — „Linda“ 1904, nr. 4, lk. 68—69.
- „ „Põlgasid sa noores eas usinust“ — „Oleviku Lisa“ 1888, lk 118.
- „ „Päikese otsija“ (kirjutus) — „Linda“ 1905, nr. 41—42, lk. 815.
- „ „Rahva Lauluvara. Kogu üldiselt lauldavaid laule“. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, Tartus, 1924.
- „ „Ringkäik torustiku jälgedes“ — „Postimees“ 1929, nr. 239.
- „ „Rõõm ja mure. Uued luuletused“. Pildid joonistanud T. Grenzstein. Trükitud A. Grenzsteini trükikojas Jurjevis 1894.

- S ö ö t, K. E.: „Saatus. Uued luuletused“. Trükitud Sööt'i trüki-
kojas Jurjevis (Tartus) 1899.
- „ „Seenetalu elanikud“ — „Linda“ 1904, nr. 38, lk. 759.
- „ (ja K a l l a s, O.): „Seltsid, ainelise vanavara korja-
misele!“ — „Eesti Kirjandus“ 1913, lk. 254—256.
- „ „Sirvilauad“ — „Postimees“ 1903, nr. 216.
- S(ö ö t), K. E.: „Statistilisi teateid Ungari ajakirjanduse alalt“
— „Looming“ 1927, lk. 285—286.
- S ö ö t, K. E.: „Suits ei põleta küll kedagi“ — „Oleviku Lisa“
1888, lk. 118.
- „ „Sötta“ — „Postimees“ 1904, nr. 216.
- (S ö ö t, K. E.): (Zschokke, H.), „Kuldala. Külajutt õpetuseks
noorele ja vanale. Soome kunstnikkude A. Reinholmi
ja R. Åkerblomi joonistatud piltidega“. K. Sööti trükk
ja kirjastus, Jurjevis, 1897.
- S ö ö t, K. E.: „Tartu-Maarja kiriku muuseum“ — „Postimees“
1930, nr. 41.
- „ „Tartu oktoobripäivil 1905“ — „Punased aastad. Mä-
lestisi ja dokumente 1905. aasta liikumisest Eestis“
I. Toimetanud Hans Kruus. Eesti Kirjanduse Seltsi
kirjastus Tartus, 1932, lk. 95—102.
- „ „Trükitööstus rahvuskultuuri teenistuses“ — „Posti-
mees“ 1936, nr. 330.
- S(ö ö t), K. E.: „Ungari leksikonid“ — „Looming“ 1927, lk.
493—494.
- (S ö ö t), (K. E.): „Ungari prantsuskeelne kuukiri eesti keele-
teadus-kirjandusliku tegevuse üle“ — „Looming“ 1927,
lk. 495.
- S ö ö t, K. E.: „Vabadusrist. Lugu uusi vanal viisil“. Tartus
1928.
- „ „Vaestemaja“ — „Linda“ 1904, nr. 1, lk. 19—20.
- „ „Valitse sa meelt ja keelt“ — „Oleviku Lisa“ 1888,
lk. 187.
- „ „Vanadest liivlastest“ — „Postimees“ 1906, nr. 203.
- „ „„Vanemuise“ elukutseline näiteseltskond“ — „Vane-
muine 1865—1925“. „Vanemuise“ kirjastus, Tartus
1925, lk. 223.
- „ „(„Vanemuise“ juubelialbumi arvustuse puhul)“ —
„Eesti Kirjandus“ 1925, lk. 512.

- S ö ö t, K. E.: „Vanemuise“ näitlejad-asjaarmastajad“ — „Vanemuine 1865—1925“, „Vanemuise“ kirjastus, Tartus 1925, lk. 222.
- „ „Vanemuise“ Seltsi juhtivad tegelased 1865—1925“. „Vanemuine 1865—1925“. „Vanemuise“ kirjastus, Tartus 1925, lk. 206—221.
- „ „Vanemuise Seltsi majandusline olukord ja Seltsi juhatuse korraldav tegevus“ — „Vanemuine 1865—1925“, „Vanemuise“ kirjastus, Tartus 1925, lk. 11—75.
- „ „Vanemuise“ seltsist“ — „Postimees“ 1903, nr. 291.
- „ „Vanemuises“ J. W. Jannseni ja C. R. Jakobsoni päivil“ — „Postimees“ 1935, nr. 272.
- „ „(Vanemuise teatri juubel)“ — „Postimees“ 1931, nr. 247.
- S ö ö t, K. (E.): „Vastus A. Grenzsteinile“. Trükitud K. Sööti trükikojas, Tartus 1911. „Postimehe“ erakaasanne.
- S ö ö t, K. E.: „Veel Schilleri töödest Eesti keele ümberpanekus“ — „Postimees“ 1905, nr. 103.
- „ „Vihamehed“ — „Linda“ 1905, lk. 197—198.
- „ „V. J. Steini eluloost“ — „Elu“ 1907, nr. 83.
- „ „Viru väerinnal“ — Vigastatud Sõjameeste Ühingu juubeli album (1917—1927), 1933, lk. 111—115.
- „ „Võim võimu vastu“ — „Päevaleht“ 1934, nr. 296.
- „ „Äärmärkused „Vanemuise“ seltsi asutusloo täienduseks“ — „Eesti Kirjandus“ 1924, lk. 119—125.
- „ „Üheloopul naiivsus, teisel pool hävituse septsused“ — „Postimees“ 1933, nr. 116.
- „ „Üks, keda haavad ehivad“ — „Postimees“ 1904, nr. 275.
- „ „Üks mälestus“ — „Postimees“ 1905, nr. 231.
- „Tartu — Tartu linna-uurimise toimkonna korraldatud ja toimetatud“. Tartu linna väljaanne, Tartus 1927.
- T i l l e m a n, E.: „Eesti lüürika a. 1937“ („Kuusirbi õsu“ kohta) — „Varamu“ 1938, lk. 620—635.
- T u g l a s, Friedebert: „Ado Grenzsteini lahkumine. Päätükid meie ajakirjanduse ja tsensuuri ajaloost“. Noor-Eesti Kirjastus, Tartu, 1926.
- „ „Eesti Kirjameeste Selts“. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, Tartus 1932.

- Tuglas, Fr.: „Eesti kirjandus 1921“ — „Kriitika“ IV, lk. 162—223, Noor-Eesti Kirjastus Tartus, 1935.
- „Juhan Liiv. Elu ja looming“ — Noor-Eesti Kirjastus Tartus (1927).
- „Karl Eduard Sööt“ — „Kriitika“ II, lk. 128—136. Noor-Eesti Kirjastus Tartus, 1935.
- Tõnisson, J.: „K. E. Sööt ja ühiskondlik tegevus“ — „Postimees“ 1937, nr. 349.
- Urgart, O.: „Karl Eduard Sööt. Tema seitsmekümne aasta puhul“ — „Päevaleht“ 1932, nr. 352.
- W.: „Eesti luule. Kogu Eesti luuletusi. Väljaandnud K. E. Sööt ja Gustav Suits“ — „Viljandi Teataja“ 1910, nr. 3.
- Vaigla, A.: „K. E. Söödi loomingu põhituum“ — „Postimees“ 1937, nr. 349.
- „Vanemuine 1865—1925“. „Vanemuise“ kirjastus Tartus 1925.
- Veske, M. „Laulud Viisidega“, Tartu, 1874.
- Viiding, P.: „Seitsmekümneviieaastane Karl Eduard Sööt“ — „Nädal Pildis“ 1938, lk. 6—7.
- Visnapuu, Ed.: „Laule K. E. Söödi sõnadel“ — „Varamu“ 1938, lk. 385—387.
- Visnapuu, H.: „Eesti luule 1928. a.“ („Vabadusristi“ kohta) — „Looming“ 1929, lk. 485—497.
- „Karl Eduard Sööt“ — „Varamu“ 1937/38, lk. 55—56.
- „Karl Eduard Sööt luuletajana“ — „Looming“ 1932, lk. 1180—1194.
- „Karl Eduard Sööt luuletajana“ — „Postimees“ 1932, nr. 301.
- a.: „Aasa öied“ — „Postimees“ 1890, nr. 53.
- ii.: „K. Sööt. Piltidega Naljakalender 1903 aasta jaoks“ — „Eesti Postimehe“ Öhtused kõned“ 1902, nr. 46, lk. 455.
- ti.: „K. Sööt. Piltidega Naljakalender 1904 a. jaoks“ — „Eesti Postimees“ 1903, nr. 9.
- „Aastate kajastusi luuletaja 3/4-sajandiliselt eluteelt. Kirjanik Karl Eduard Sööt pajatab endast, oma muusast ja elutähelepanekuist“ — „Päevaleht“ 1937, nr. 350.

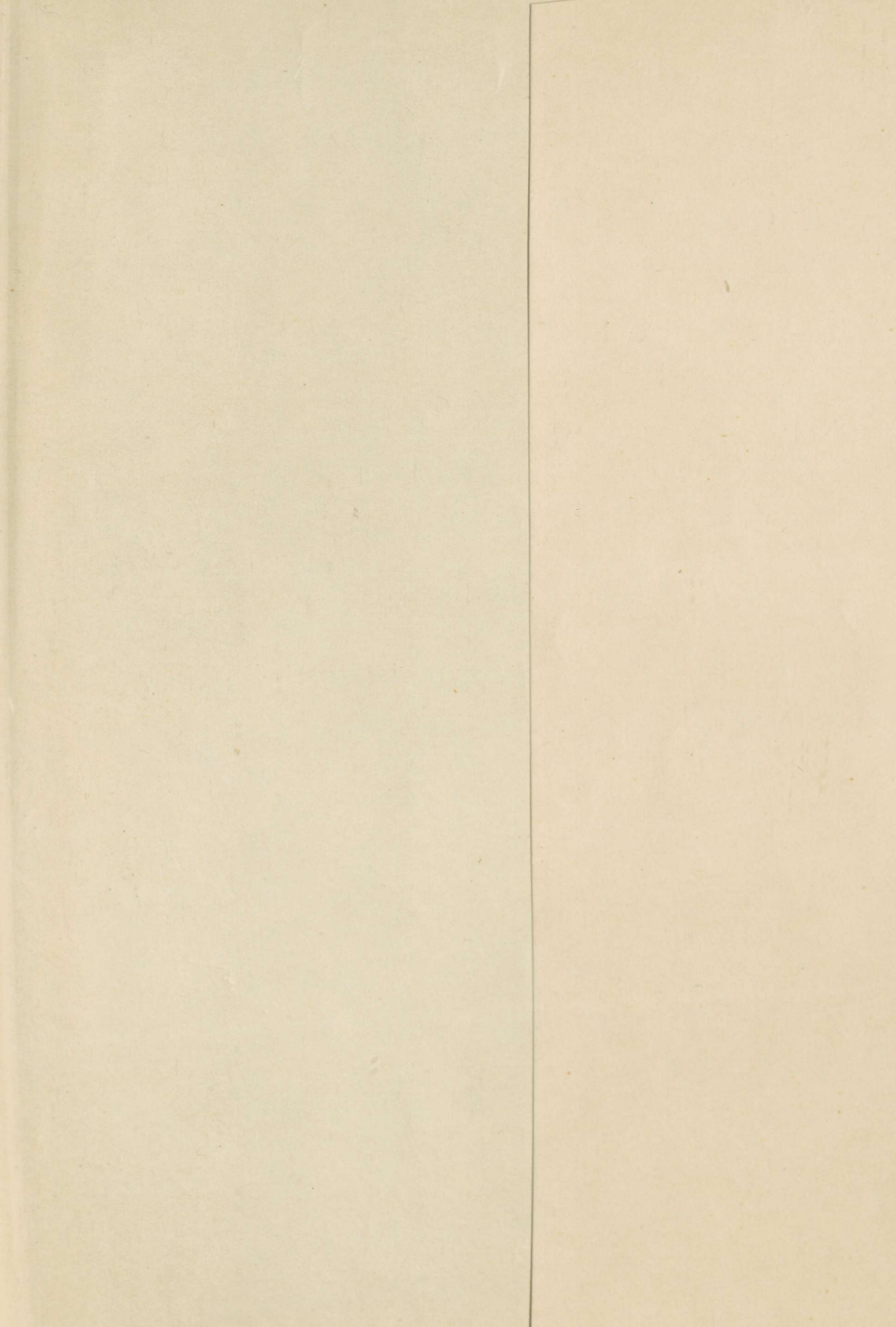
- „Endiste linnavolinikkude Tõnissoni, Sööti, Kivastiku ja Lellepi kohtuasi“ — „Postimees“ 1908, nr. 45, lk. 3.
- „Karl Eduard Söödi elukäik“ — „Päevaleht“ 1937, nr. 350.
- „Karl Eduard Sööt“ — „Olion“ 1933, nr. 3, lk. 212—213.
- „K. E. Sööt 70-aastane“ — „Postimees“ 1932, nr. 302.
- „K. Sööt. Aeg. Kalender 1907 aasta kohta“ — „Eesti Kirjandus“ 1907, lk. 46—47.
- „K. Sööt'i Piltidega Naljkalender 1902 aasta jaoks“ — „Eesti Postimehe“ Öhtused kõned“ 1901, lk. 471.
- „Mees, kelle elu täis tööd ja luulet“ (K. E. Söödi austamisõhtu Vanemuises“) — „Postimees“ 1933, nr. 10.
- (Piltidega Naljkalendri kohta) — „Linda“ 1898, lk. 637.
- „Poolsada aastat Põllumeeste Seltsi“ (K. E. Sööt jutustab oma mälestusi Seltsi tööst ja elust) — „Postimees“ 1936, nr. 111.
- „Rõõm ja mure“ — „Linda“ 1894, nr. 11, lk. 170; nr. 25, lk. 386—387.
- „Saatus“ — „Rahva Lõbuleht“ 1899, nr. 1, lk. 22.

SISUKORD.

	Lk.
Eessõna	5
I. Karl Eduard Söödi elukäigust	7
II. Karl Eduard Söödi luulest	52
III. Karl Eduard Söödi luule vormist	118
IV. Karl Eduard Söödi proosaloomingust	135
V. Lõppkokkuvõtteid	142
VI. Kirjandust	147

Kaas kunstnik Ferdinand Liivi linoollõige. Illustratsioonid lk. 51, 117, 141 ja 159 on võetud K. E. Söödi luuletuskogust „Lapsepõlve Kungla“ ja lk. 134 ja 146 kogust „Kuusirbi õsu“.

V-42462

PAUL AMBUR

205

P. AMBUR * LAULURASTAS HALLA'OO'S

LAULURASTAS
HALLA'OO'S